

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

**Osudy čtyř generací Münzbergů na hradě Tolštejně
v kontextu dobových událostí**

Diplomová práce

Autor: Bc. Martin Sekyra

Studijní program: N7105 – Historické vědy Mgr.

Studijní obor: 7105T005 – Moderní systémy v archivnictví

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: PhDr. et Mgr. Jakub Zouhar, Ph.D.

Hradec Králové, 2017

Zadání diplomové práce

Autor:	Martin Sekyra
Studium:	F15NK0049
Studijní program:	N7105 Historické vědy
Studijní obor:	Archivnictví
Název diplomové práce:	Osudy čtyř generací Münzbergů na hradě Tolštejně v kontextu dobových událostí
Název diplomové práce AJ:	The destiny of four generations of the the castle Tolstejn in the context of contemporary events

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem této diplomové práce je představení rodu Münzbergů, kteří po čtyři generace provozovali restauraci na zřícenině hradu Tolštejn v Lužických horách, s poukazem na to, jak byl jejich život ovlivněn dobovými událostmi, nejen regionálního významu. Periodizace období je 1838 - 2009. Zdrojem informací jsou fondy SOA Litoměřice, SOKA Děčín. Kniha Münzbergové na Tolštejně a další dostupná literatura. Dále pak rodinný archiv Münzbergů, doplněný o vzpomínky pamětníků.

Kronika obce Tolštejn, VOVSÍKOVÁ, Markéta a Martin SEKYRA. Münzbergové na Tolštejně, SMETANA, Jan. Jiřetín pod Jedlovou: 450 let města v Lužických horách, SCHELLE, Karel. Vývoj veřejné správy v letech 1848 - 1990, KARPAŠ, Roman. Stalo se na severu Čech 1900/2000, PFEIFER, Wilhelm. Das Fürstenhaus Liechtenstein in Nordböhmen, REICHEL, Eduard. Johann II. Fürst von und zu Liechtenstein. Archivní fondy: Archiv obce Tolštejn (1858 - 1944), Místní národní výbor Tolštejn (1945 - 1949), Místní národní výbor Jiřetín pod Jedlovou (1945 - 1990), Okresní národní výbor Varnsdorf (1945 - 1949), MÜNZBERG, J. J. (1789 - 1962), Farní úřad Jiřetín pod Jedlovou (1571 - 1954), Obecná škola Jiřetín pod Jedlovou (1848 - 1945), Správa státních lesů Rybníště (1927 - 1946), Velkostatek Rumburk (1570 - 1936), Matrika Jiřetín pod Jedlovou, římskokat. f. ú., Jiřetín pod Jedlovou a sčítání obyvatelstva. Rodinný archiv Münzbergů v držení M. Vovsíkové a M. Sekyry.

Garantující pracoviště: **Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta**

Vedoucí práce: **PhDr. Jakub Zouhar, Ph.D.**

Oponent: **Mgr. Martina Bolom Kotari, Ph.D.**

Datum zadání závěrečné práce: **11.3.2016**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 11.07.2017.

Bc. Martin Sekyra

Anotace

SEKYRA MARTIN. Osudy čtyř generací Münzbergů na hradě Tolštejně, v kontextu dobových událostí. Hradec Králové: Filozofická fakulta University Hradec Králové, 2017, 126 stran. Diplomová práce.

Cílem této diplomové práce je zmapovat osud rodu Münzbergů, spjatého se zříceninou hradu Tolštejn v Lužických horách. Zjistit, jak byl život jednotlivých členů ovlivněn dobovými událostmi. Periodizace období je 1838–2009. Zdrojem informací jsou fondy SOA Litoměřice, SOkA Děčín. Kniha Münzbergové na Tolštejně a další dostupná literatura. Dále pak rodinný archiv Münzbergů, doplněný o vzpomínky pamětníků.

Klíčová slova: Münzberg, Tolštejn, Tollenstein, Lužické hory, historie.

Annotation

SEKYRA MARTIN. The destiny of four generations of the Munzberg family, occurred on the ruined castle Tolstejn in the context of contemporary events. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2017, 126 pp. MA Thesis.

The purpose of this thesis is to describe the fate of Munzberg family, linked to the the ruins of the Tolstejn castle in the Luzicke mountains. Find out how the lives of each members have been influenced by the occurred events. The events occurred between 1838-2009. The sources of informations are funds SOA Litoměřice, SOkA Děčín. The book Munzbergs on Toljsten and other available litterature. Further the Munzberg's familial archives, completed with the memories of the witnesses.

Keywords: Münzberg, Tolštejn, Tollenstein, Lusatian Mountains, history.

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat (jmenovitě v abecedním pořadí) Mgr. Žanetě Batkové, Viole Bendové, Mgr. Otou Chmelíkovi, Mgr. Tomáši Cidlinovi, Jaroslavě Jarolímkové, Mgr. Miroslavu Jelenovi, Petru Jozovi, Boženě Koubské, Evě Kutové, Mgr. Janu Němcovi, Pavlu Nossbergerovi, Mgr. Milanu Rosenkrancovi, Mgr. Josefu Rybánskému, Jitce Růžičkové, Bc. Ester Sadivové, Ladislavu Smejkalovi, Josefu Vackovi, Haně Veselé, Jitce Vlčkové, Markétě Vovsíkové, Anotínu Votápkovi a Mgr. Josefu Zikešovi za pomoc při tvorbě. Rovněž tak mé ženě a dětem za trpělivost.

Zvláštní poděkování patří PhDr. et Mgr. Jakubu Zouharovi, Ph.D. za pomoc a věnovaný čas při vedení této práce.

Obsah

1 Úvod.....	8
2 Rozbor pramenů a literatury.....	10
3 Vymezení území.....	13
3.1 Krajina kolem zříceniny hradu Tolštejn.....	13
3.2 Hrad Tolštejn.....	14
3.3 Rozhled.....	14
3.4 Pomístní jména.....	15
4 Genealogie rodu Münzbergů.....	20
4.1 Úvod do genealogie.....	20
4.2 Matriky.....	20
4.3 Münzbergové v matrikách.....	21
4.4 Rodokmen.....	22
5 Johann Josef a Agnes Münzberg.....	26
5.1 Dětství a dospívání.....	26
5.2 Období vandrování.....	28
5.3 Návrat domů, svatba, živnost.....	30
5.4 Restaurace na Tolštejně.....	31
6 Johann Ferdinand a Barbara Münzberg.....	38
6.1 Dětství a dospívání.....	38
6.2 Převzetí živnosti.....	41
6.3 První světová válka.....	42
6.4 Období první republiky.....	45
7 Jan František a Anna Münzberg.....	48
7.1 Dětství a dospívání.....	48
7.2 První světová válka.....	49
7.3 Převzetí živnosti.....	51
7.4 Druhá světová válka.....	52
7.5 Po druhé světové válce.....	55
7.6 Stáří.....	60
8 Markéta Vacková.....	62
8.1 Dětství a dospívání.....	62
8.2 Po druhé světové válce.....	63
8.3 Zpět na Tolštejně.....	65
9 Ostatní Münzbergové.....	66
9.1 Walter Münzberg.....	68
9.2 Johann Josef Münzberg.....	69
10 Zajímavosti.....	72
10.1 Budova restaurace.....	72
10.2 Muzejní sbírka.....	73
10.3 Významní návštěvníci.....	74
10.4 Přínos turismu.....	75
11 Závěr.....	77
12 Seznam zkratk.....	79
13 Seznam pramenů a literatury.....	80

Přílohy textové.....	86
Příloha č. 1: Ke kapitole číslo 5.4 Restaurace na Tolštejně.....	86
Příloha č. 2: Ke kapitole číslo 5.4 Restaurace na Tolštejně.....	90
Příloha č. 3: Ke kapitole číslo 8.1 Dětství a dospívání.....	94
Příloha č. 4: Ke kapitolám číslo 7.5 Po druhé světové válce a 8.3 Zpět na Tolštejně.....	97
Příloha č. 5: Ke kapitole číslo 7.5 Po druhé světové válce.....	108
Příloha č. 6: Ke kapitole číslo 10.2 Muzejní sbírka.....	110
Přílohy obrazové.....	112
Příloha č. 1: Ke kapitole 3 Vymezení území.....	112
Příloha č. 2: Ke kapitole číslo 3.1 Krajina kolem zříceniny hradu Tolštejn.....	113
Příloha č. 3: Ke kapitole číslo 4.4 Rodokmen.....	114
Příloha č. 4: Ke kapitole číslo 5 Johann Josef a Agnes Münzberg.....	115
Příloha č. 5: Ke kapitole číslo 6 Johann Ferdinand a Barbara Münzberg.....	116
Příloha č. 6: Ke kapitole číslo 7 Jan František a Anna Münzberg.....	117
Příloha č. 7: Ke kapitole číslo 8 Markéta Vacková.....	118
Příloha č. 8: Ke kapitole číslo 9 Ostatní Münzbergové.....	119
Příloha č. 9: Ke kapitole číslo 10.1 Budova restaurace.....	121
Příloha č. 10: Ke kapitole číslo 7.3 Převzetí živnosti.....	123
Příloha č. 11: Ke kapitolám číslo 7.3 Převzetí živnosti a 8.1 Dětství a dospívání	124
Příloha č. 12: Ke kapitole číslo 10.2 Muzejní sbírka.....	124
Svolení k publikaci.....	125

1 Úvod

Tématem této diplomové práce je demonstrovat na osudech jednotlivých členů rodu Münzbergů dopad historických událostí v časovém období let 1838–2009. Důvod zvolení tohoto rodu je jejich regionální významnost v okolí zříceniny hradu Tolštejn v Lužických horách. Jedná se o exponované místo v dané oblasti, těšící se velkému zájmu turistů.

Münzbergové byli patrioti, při své hostinské živnosti prezentovali i historii kraje malým muzeem. Svým konáním významně ovlivnili lokální turismus. Vlivem historických událostí se do dnešních dnů z této soukromé sbírky dochovala pouze nepatrná část exponátů, které se dnes nacházejí v různých muzeích.

Nejspíše díky vášni sbírat a uchovávat „všechno“ se dochovaly alespoň písemnosti a dokumenty členů rodu, rovněž tak fotografie. Z původního neorganizovaného stavu zapříčiněného častým stěhováním majitelů, byly dochované písemnosti paní Markétou Vovsíkovou, dcerou Markéty Vackové rozené Münzbergové organizovány, seříděny a částečně přeloženy do češtiny. Tím je možné pozůstalost nazývat rodinným archivem, bez kterého by nebylo možné sepsat hlavní část této práce. Výběr tématu byl rovněž ovlivněn autorovo přímou příbuzenskou linií.

Genealogie předků zpravidla spojená s dějinami obce je častým tématem závěrečných prací. Z tohoto pohledu spadá tato práce do stejného okruhu. Její přidaná hodnota však spočívá v odlišném přístupu k problému. Lze najít souvislosti mezi dějinnými událostmi a jejich dopadem na rod a jeho členy?

Hypotézu je možné potvrdit mapováním rodu analýzou života jednotlivých generací, která odhalí podrobnější poznání jejich osudu. Vzájemnou komparací zjištěných skutečností v rámci generace i napříč rodem poukáže na podobnost, nebo naopak rozdílnost osudu v čase. Místo zůstává po všechny generace stejné. Na základě hypotézy lze stanovit cíl práce.

Cílem této diplomové práce je zmapovat osud rodu Münzbergů, spjatého se zříceninou hradu Tolštejn v Lužických horách. Zjistit, na kolik byl život jednotlivých členů dobovými událostmi ovlivněn a jaký dopad na něj měly.

Práce je členěna do kapitol dle generací. Hlavní část práce je rozšířena o textovou a obrazovou přílohu. V textové příloze jsou uvedeny vzpomínky odkazující se na vybrané kapitoly, které tak doplňují. Dále je v příloze popis charakterizující poválečnou dobu v československém pohraničí a pro srovnání dopis odsunutého krajana. Obrazová část přidává k jednotlivým kapitolám vizuální doprovod. Jak říká klasik: „*Jeden obrázek řekne víc než tisíc slov.*“

2 Rozbor pramenů a literatury

Primárním použitým pramenem v této práci se stala dochovaná pozůstalost ve správě potomků Münzbergů. Pozůstalost obsahuje rodné, oddací a úmrtní listy, vysvědčení, korespondenci, deníky, účty a mnoho dalších písemností. Vzhledem k tomu, že je pozůstalost organizována, bude v rámci diplomové práce nazývána rodinným archivem. Na základě podkladů z tohoto rodinného archivu byl v roce 2015 knižně vydán základní přehled o rodu Münzbergů.¹ Kniha byla předlohou této práce a její texty jsou částečně využity.

Rodinný archiv a kniha z něj vzešlá byly doplněny informacemi z fondů Národního archivu², Vojenského historického archivu³, Státní oblastní archiv⁴ Litoměřice a pobočky v Děčíně, Moravský zemský archiv⁵ Brno, Státní oblastní archiv Zámorsk, Státní okresní archiv⁶ Děčín, pozemkových knih uložených v katastrálním úřadě Rumburk a matričních knih doposud se nacházejících v matrikách městských úřadů. Vzhledem k poválečným událostem je badatel konfrontován s torzovitostí nebo neexistencí některých fondů. Například fond předválečné obecné školy Dolní Podluží⁷ obsahuje pouze školní kroniku. Poválečný fond základní školy Dolní Podluží⁸ je doposud nezpracován. Fond školy předválečného Rozhledu, ve které se vyučovalo od března 1895 až do května 1945, se nedochoval vůbec. Z těchto fondů nelze získat potřebné informace a jsou tudíž nevyužitelné.

Teoretické zakotvení genealogické části práce bylo sestaveno na základě odborné literatury genealogií se zabývajících. Jedná se o velice přínosné knihy pro bádání a analýzu pramenů. Genealogie rodu byla na základě teoretických poznatků zhotovena excerpcí matrik a analýzou dalších doplňkových pramenů. U starších matričních knih je nespornou výhodou dálkový přístup k jejich digitálním verzím.

1 Martin SEKYRA – Markéta VOVSÍKOVÁ, *Münzbergové na Tolštejně*, Brno 2015.

2 Dále jen NA.

3 Dále jen VHA.

4 Dále jen SOA.

5 Dále jen MZA.

6 Dále jen SOkA

7 SOkA Děčín, *Obecná škola Dolní Podluží 1857–1908*, číslo NAD 50.

8 SOkA Děčín, *Základní škola Dolní Podluží 1945–1965*, číslo NAD 1695.

Rod Münzbergů byl usedlý na jednom místě, takže pouze dvě osoby bylo potřeba hledat v jiných farnostech. Matriční knihy uložené v matrikách městských úřadů jsou pod ochranou zákona 301/2000 Sb. Zde nastává problém, kdy ochrana osobních údajů je nadřazena badatelským zájmům, což je v pořádku. Nastávají tak paradoxní situace, že se nelze podívat na zápisy vlastních příbuzných, u kterých ještě nevypršely ochranné lhůty.

Pro dokreslení událostí z okolí zříceniny byla použita kronika obce Tolštejn,⁹ která byla digitalizována a v roce 2016 zveřejněna pro dálkový přístup. Při slučování Rozhledu s Jiřetínem pod Jedlovou v roce 1949 byla kronika předána odstupujícím starostou Rozhledu do opatrování poslední osobě z rodu Münzbergů. Ta tuto knihu vázanou v kožených deskách uschovala. Po listopadu 1989 se z ní začalo čerpat pro články do novin a zájemce o historii. V roce 1992 držitelka pokračovala v kronice zapsáním poválečných událostí a jejím vedením až do roku 1999. V tom samém roce ji dala starostovi Jiřetína pod Jedlovou. Při jednom z rozhovorů na jaře roku 2009 projevila zájem o uložení do SOKA Děčín z důvodu lepší dostupnosti badatelům. Jak se krátce na to ukázalo, bylo to její poslední přání. Na základě tohoto přání ji starosta Jiřetína pod Jedlovou předal do archivu. Za zmínku ještě stojí, že původní zápisy v kronice končí v půli věty pro období let 1941–1944, které jsou navíc na vlepeném nečíslovaném listu¹⁰. Původní listy byly vytrženy. Dalšími významnými prameny pro lokální historii jsou Staniční kniha nádraží Jedlová¹¹ a sepsané paměti¹² obyvatele obce Tolštejna¹³, doplněné knihou o Jiřetíně pod Jedlovou a okolí.¹⁴

Dobové události pro jednotlivé kapitoly byly čerpány z obecné literatury týkající se dané problematiky. Zajímavý pramen tvoří dobový tisk, ze kterého lze získat mnoho doplňujících a upřesňujících informací. Procházení a vyhledávání požadovaných informací v tištěných verzích je časově náročné s nízkou efektivitou.

9 Digitalizovaná kronika je dostupná z <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=8695049602D111E59A750025B316AEDE>.

10 Více viz <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=8695049602D111E59A750025B316AEDE&scan=122#scan122>.

11 František BENEŠ – Jan DOLANA – Emil LANGER aj., *Pamětní kniha staničního úřadu Jedlová, Jedlová 1926–2001*. Kopie v archivu autora.

12 Které sepsal pro potřebu této práce s tím, že: „*Stejně jsem to chtěl udělat, tak mám alespoň důvod*.“. Josef VACEK, Děčín, 15. 11. 2016. Ústní sdělení.

13 Josef VACEK, *Sepsané paměti na obec Tolštejn*. Děčín 2017. Rukopis v archivu autora.

14 Jan SMETANA, *Jiřetín pod Jedlovou: 450 let města v Lužických horách*, Jiřetín pod Jedlovou 1998.

Mnohem více efektivnější jsou digitalizovaná periodika přístupná dálkově opatřená textovou vrstvou s fulltextovým vyhledáváním. Takto zpracovaný pramen je vysoce efektivní a přínosný. Záleží také na formátu zobrazení. Osvědčilo se Zoomify. DjVu je problematický formát na nových www prohlížečích.¹⁵

¹⁵ Viz sdělení digitální knihovny Kramerius na <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/>.

3 Vymezení území

3.1 Krajina kolem zříceniny hradu Tolštejn

Tuto část Čech na sever od Lužických hor nazývali němečtí obyvatelé „*Severočeský Niederland*“. Zahrnuje oblast bývalých okresů Šluknov, Rumburk a Varnsdorf¹⁶ známou též jako Šluknovský výběžek. Název byl poprvé použit roku 1833 v popisu tehdejšího kraje Litoměřice.¹⁷

Šluknovský výběžek spojují se zbytkem republiky dva hlavní silniční tahy. Silnice I/9 Rumburk – Praha a II/263 Rumburk – Česká Kamenice. Obě tyto silnice vedou částečně po starých zemských stezkách. Jedna ze starých stezek procházela přímo kolem zříceniny hradu Tolštejn. Severním směrem pokračovala, skrze Jiřetín pod Jedlovou, na Rumburk. Jižním směrem procházela lesy a hlubokým úvozem na Svor a Českou Lípu a dále pak na Prahu. Byla využívána do konce 18. století.¹⁸ V letech 1794–1797¹⁹ byla vybudována nová, tzv. „císařská silnice“ vedoucí z Lesného jižně přes Stožecké sedlo, kde u Nové Huti navazovala na původní zemskou stezku a „nová silnice“ tak převzala její úlohu²⁰. Na aktualizované Müllerově mapě z let 1790–1800²¹ jsou zakresleny obě silnice. Železniční spojení zajišťuje trať, která se v Jedlové rozdvouje. Jezdí zde vlaky ve směrech Děčín – Rumburk a Bakov nad Jizerou – Jedlová. Od svého vzniku vždy plnila důležitou roli, a slouží od roku 1869 dodnes.

16 Do roku 1949.

17 Wilhelm PFEIFER, *Das Böhmisches Niederland, die Kreise Schluckenau, Rumburg und Warnsdorf*, s.l., s.d.

18 J. SMETANA, *Jiřetín pod Jedlovou*, s. 72.

19 Kronika uvádí rok 1796 s tím, že stavba trvala 10 let. Augustin PLESCHKE – Josef RAUCH – Markéta VACKOVÁ, *Gedenkbuch der Gemeinde Tollenstein für die Ortschaften Tollenstein, Innozenzidorf, Tannendorf*, [1924–1944] dopsáno 1992–1999, Tollenstein 1924. Státní oblastní archiv v Litoměřicích [online]. Tolštejn [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/permalink?xid=8695049602D111E59A750025B316AEDE&scan=1#scan1>, s. 74.

20 J. SMETANA, *Jiřetín pod Jedlovou*, s. 72.

21 NAKI maps: Müllerova mapa Čech 1790–1800, 2016. *Virtuální mapová sbírka* [online]. 2016 [cit. 2017-06-29]. Dostupné z: <http://www.chartae-antiquae.cz/cs/maps/14314>.

3.2 Hrad Tolštejn

Jméno hradu Tolštejn (Tollenstein) je odvozeno od německého slova „Die Dohle“ (kavka)²². První písemná zmínka je z roku 1337, kdy jej dobylo žitavské vojsko.²³ Na přelomu 14. a 15. století držel hrad rod Berků z Dubé.²⁴ Roku 1487 byl hrad prodán rodu Šlejniců.²⁵ Jiří ze Šlejnic založil v roce 1539 hornické městečko Jiřetín pod Jedlovou (St. Georgental).²⁶ Roku 1642, po obsazení Žitavy Švédy, část jejich vojsk vedená generálem Wranglem hrad zapálila zápalnými koulemi.²⁷ Vypálený hrad od této události již nikdy nebyl obnoven a byl ponechán svému osudu. Od roku 1681²⁸ do 20. let 20. století patřilo rumburské panství, jehož součástí byly jak ruiny hradu, tak i obec rodu Liechtensteinů. Pozemkovou reformou připadlo území Československu.

Na severním svahu kopce Tolštejn se rozkládá Rozhled (Tollenstein), dnes část obce Jiřetín pod Jedlovou. Na východ, v údolí mezi kopci Tolštejn (670 m.n.m.) a Pěnkavčí vrch (792 m.n.m.), se nachází Lesné (Innozenzidorf), část obce Jiřetín pod Jedlovou, původně patřící k obci Tolštejn. Na západ, na patě Jedlové hory (774 m.n.m.), najdeme osadu Jedlová (Tannendorf), která rovněž spadala katastrálně k obci Tolštejn.²⁹ Dnes je součástí obce Jiřetín pod Jedlovou.

3.3 Rozhled

Rozhled (Tollenstein), s přilehlými osadami Lesné (Innozenzidorf) a Jedlová (Tannendorf),³⁰ náležel od roku 1850³¹ do 1908 do politického okresu Rumburk a soudního okresu Varnsdorf. Vznikem politického okresu Varnsdorf v roce 1908 připadla obec s osadami do tohoto nového politického okresu. Tento stav trval až do roku 1949. Vyjma krátké epizodní události, trvající od října 1918 do poloviny prosince 1918, kdy vznikla provincie Deutschböhmen a období let 1938–1945. Obec

22 J. SMETANA, *Jiřetín pod Jedlovou*, s. 21.

23 Alfred MOSCHKAU, *Hrad Tolštejn a jeho historie*, Rumburk 1882, reprint Varnsdorf 2003, s. 18.

24 J. SMETANA, *Jiřetín pod Jedlovou*, s. 23.

25 Tamtéž, s. 30.

26 Tamtéž, s. 31.

27 Tamtéž, s. 50.

28 Wilhelm PFEIFER, *Das Fürstenhaus Liechtenstein in Nordböhmen*, in: *Niederlandhefte*, Heft 16, Backnang 1984, s. 132.

29 Tamtéž, s. 14.

30 Připojena roku 1869.

31 Vyjma období smíšených okresních úřadů mezi roky 1855–1868.

s osadami byla od roku 1949 součástí okresu Rumburk a kraje Liberec. 1. 10. 1949 byla sloučena se sousední obcí Jiřetín pod Jedlovou.³²

Při sčítání obyvatel a domů³³ se celkový počet domů všech tří oblastí pohyboval od 119 v roce 1850, kdy jich bylo nejméně, do 137 v roce 1900, kdy jich bylo naopak nejvíce. V průměru se jednalo o 131 domů. Počet obyvatel se pohyboval od 659 v roce 1921, kdy jich bylo nejméně, do 942 v roce 1869, kdy jich bylo nejvíce. V průměru žilo v obci a přilehlých osadách 814 obyvatel.³⁴ Po druhé světové válce a následných odsunech bylo hlášeno ke dni 20. 12. 1949 celkem 148 obyvatel. Z toho 123 Čechů a Slováků, 22 Němců a 3 cizinci.³⁵

3.4 Pomístní jména

Termín „pomístné jméno“ zavedl v roce 1860 Hermenegild Jireček.³⁶ Zabývá se jimi nauka o vlastních jménech zeměpisných – toponomastika.³⁷ Do pomístních jmen můžeme zahrnout *toponyma* (jména lidských sídel), *hydronyma* (jména vod), *oronyma* (jména tvarů vertikální členitosti povrchu zemského), *pozemková jména* (jména pozemků), *hodonyma* (jména dopravních cest) a v neposlední řadě *jména objektů, které nejsou určeny k obývání a jsou v krajině pevně fixovány* (jména kapliček, božích muk, atd.).³⁸ Toponomastika jako věda se nachází mezi jazykovědou, dějepisem a zeměpisem.³⁹

Vzhledem k poválečným událostem a počestění původních německých názvů je dnes poměrně těžké rekonstruovat původní názvy, natož vysvětlit jejich význam. Ostatně i Jana Matúšová v kapitole Pomístní jména německého původu v Čechách⁴⁰ uvádí že: „*Základní podmínkou pro kontinuální vývoj německých PJ po r. 1945 byla míra jazykových kontaktů českého a německého obyvatelstva. ... Po odsunu*

32 Jaroslav MELICHAR, *Vlastivěda Šluknovského výběžku pro školy a veřejnost*, Šluknov 2002, s. 102–110.

33 V letech 1850, 1869, 1880, 1890, 1900, 1910, 1921 a 1930.

34 J. SMETANA, *Jiřetín pod Jedlovou*, s. 100 a 118.

35 Hlášení stavu obyvatelstva ke dni 20. 12. 1949. SOkA Děčín, *Místní národní výbor Tolštejn 1945–1949*, číslo NAD 1083, inv. č. 20, karton 1.

36 Tohoto termínu se užívá i ve znění „pomístní jméno“. Libuše OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*, Praha 1995, s. 15.

37 Tamtéž.

38 Tamtéž, s. 15–16.

39 Vladimír ŠMILAUER, *Osídlení Čech ve světle místních jmen*. Praha 2015, s. 20.

40 L. OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, *Pomístní jména v Čechách*, s. 217–243.

německého obyvatelstva už neměl pro uchování a obecné užívání starých německých PJ rozhodující význam kontakt dvou národností (i když se mohl v malé míře ještě uplatnit), ale kontakty českých starousedlíků a nových osídlenců.“⁴¹

Část původních pomístních jmen z okolí zaniklé obce Tolštejn se podařilo zachytit na základě bádání profesionálních i amatérských historiků⁴² díky jejich kontaktům s původními německými obyvateli. Tento zájem se však projevil ve větší míře až po roce 1989. Mezitím byla pro důležité orientační body v krajině a názvy obcí vymyšlena česká jména, jenž zpravidla neodpovídají původnímu znění a významu. Stalo se tak především po roce 1951, kdy probíhala revize a standardizace pomístních jmen pro mapování (vojenské, katastrální, atd.).⁴³ Při procesu standardizace se uplatňovaly:

1. názvy uvedené v německé podobě ve starších mapách
2. lidová jména německá získaná šetřením v obcích
3. lidová jména česká získaná šetřením v obcích
4. nový název vznikl odvozením některé z předchozích tří variant

České varianty původních německých pomístních jmen vznikaly několikerým způsobem. Některá jsou doslovným překladem do češtiny. Jiná jména byla morfologicky přizpůsobena českému deklinačnímu systému⁴⁴. Stupeň změn při integraci pomístních jmen byl různý v závislosti na formálních faktorech. Například utvářením jména v němčině a možnosti jeho začlenění do češtiny.⁴⁵

Se zvětšujícím se odstupem času od poválečných událostí v pohraničí se přímo úměrně snižuje možnost rozpoznat a správně interpretovat původní pomístní jména vyskytující se v dochovaných písemných pramenech.

Uvedená pomístní jména nacházející se v blízkém okolí hradní zříceniny Tolštejn:⁴⁶

Toponyma

1. *Tollenstein* – Dohlenstein, Thalenstein, Tolendorf, Tollendorf – Tolštejn, Tolštýn, Rozhled – obec zaniklá 1. 10. 1949 sloučením s Jiřetínem pod

41 L. OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, *Pomístní jména v Čechách*, s. 219.

42 Například Jiří Kühn, Jan Štika, Miroslav Bena, Josef Rydval, otec a syn Liškovi a další.

43 L. OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, *Pomístní jména v Čechách*, s. 238.

44 Tamtéž, s. 234.

45 Tamtéž, s. 237.

46 Rozsáhlý přehled pomístních jmen je na www.luzicke-hory.cz/info/index.php?pg=lhjm01c.

Jedlovou. Název byl na obec přenesen po zániku hradu Tolštejn (1642). Současný název pro bývalou obec je Rozhled.⁴⁷ Název údajně vznikl po sloučení obcí dle výhledu z horní části obce, nebo také dle jedné hospody nazývajících se „*Gasthaus zum Fernblick*“. Vývoj oficiálního jména v novodobé historii je následující: Tollenstein / Tolštejn do 1945, Tolštýn 1945–1949, Rozhled od 1949.

2. *Innozenzidorf* – Inocencidorf, Buschdörfel – Lesné – název obce byl udělen Antonínem Floriánem z Liechtensteina na počest papeže Innocence XI. nebo Innocence XII. Lidově se obci říkalo Buschdörfel, což by se dalo překládat jako Lesní víska. Z tohoto názvu nakonec vzniklo dne 1. 7. 1947 oficiální české pojmenování Lesné.⁴⁸ Vývoj oficiálního jména v novodobé historii je následující: Innozenzidorf do 1946, Lesné od 1946.
3. *Tannendorf* – Tannendörfel, Telle – Jedlová – osada vzniklá u Jedlovského potoka. Obyvatelé se zprvu zabývali provozem bělidel a později rekreací. Český název Jedlová, je dle stejnojmenné hory. Do katastru osady spadá i Jedlovské nádraží. Vývoj oficiálního jména v novodobé historii je následující: Tannendorf do 1945, Jedlová od 1945.
4. *St. Georgenthal* – Sanct Georgental, Sankt Georgental – Svatý Jiřetín, Jiřetín pod Jedlovou – hornické městečko severně od zříceniny hradu Tolštejna založené v roce 1539.⁴⁹ Při slučování s obcí Tolštejn k 1. 10. 1949 bylo uvažováno o názvu Jiřetín pod Tolštýnem.
5. *Antonienhöhe* – Antonienhütte, Antonihöhe, Neuhütte – Nová Huť – samota severně od Svoru u hlavní silnice do Rumburka. Jméno je odvozeno od sklářské hutě Antona Kittela, která byla roku 1881 zbořena. Zůstala zde jen myslivna a hostinec. Po zahájení provozu železnice a později s rozvojem silničního provozu, se stal hostinec oblíbeným výletním místem.

47 Předpis č. 13/1951 Sb.: Vyhláška ministra vnitra o změnách úředních názvů míst v roce 1950. *Zákony pro lidi* [online]. 2017 [cit. 2017-5-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1951-13>
48 Vyhláška č. 123/1947 Sb.: Vyhláška ministra vnitra o změnách úředních názvů měst, obcí, osad a částí osad, povolených v roce 1946. *Zákony pro lidi* [online]. 2017 [cit. 2017-5-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-123>.

49 V některých pramenech se uvádí 1548.

6. *Dreihäuserl* – část osady Rozhled, pojmenovaná dle tří domů zde stojících. Český ekvivalent se používá Tři domky nebo Třidomčí.
7. *Scheundorf* – Scheundörfel – část Rozhledu, pojmenovaná dle stodol stojících u každého domu. Český ekvivalent může být Stodoličná nebo Stodůlky. Název místa se však nepoužívá.
8. *Im Riegel* – část Rozhledu přímo v podhradí severně od Tolštejna. Český název není znám a původní význam zanikl.

Hydronyma

1. *Goldflössel* – potok vlévající se jižně od Lesného do Lesenského potoka. Český název je Zlatý potok.
2. *Grosser Tannenteich* – Grosser Tannteich – Velký jedlovský rybník
3. *Kleiner Tannenteich* – Kleiner Tannteich – Malý jedlovský rybník
4. *Weissbach* – Weisswasserbach – potok protékající částí Rozhledu a vlévající se severně od Lesného do Lesenského potoka. Český název je Bílý potok.
5. *Innozenzidorfer Wasser* – potok protékající osadou Lesné. Český název je Lesenský potok.
6. *Tannenberger Fluss* – Tannendorfer Wasser – potok protékající osadou Jedlová. Český název je Jedlovský potok.

Oronyma

1. *Lausitzer Gebirge* – Lužické hory
2. *Tollenstein* – Schlossberg, Tollensteinfelsen – Tolštejn – odvozeno z „die Dohle (kavka)“. Skalní masiv, na němž byl vystavěn stejnojmenný hrad Tollenstein – Tolštejn.
3. *Tannenberg* – Jedlová (hora) – název odvozený od původního porostu, který tvořily jedle. Tento porost byl v 80. letech 20. století zničen exhalacemi. Třetí nejvyšší hora Lužických hor.
4. *Finkenkoppe* – Finkenkuppe – Pěnkavčí vrch. Druhá nejvyšší hora Lužických hor.
5. *Schöber* – Schöberberg – Stožec, Šébr – kopec, v jehož sedle prochází silnice I/9 Praha – Rumburk. Místní preferují pojmenování Šébr před Stožcem.
6. *Fünfkirchenstein* – Pětikostelní kámen – skalní útvar na úbočí Pěnkavčího vrchu. Dle názvu by se mohlo zdát, že je z tohoto místa možné vidět pět

kostelů. Ve skutečnosti jsou vidět pouze čtyři. Název je odvozen dle rodu Fünfkirchenů.

Hodonyma

1. *Alte Pragerstrasse* – Stará Pražská cesta – stará obchodní stezka z Čech přes Tolštejn do Lužice. Přestala se používat na počátku 19. století po otevření nové „Císařské silnice“ vedoucí přes Stožecké sedlo.
2. *Schöberstrasse* – Stožecké sedlo, Šébr, na Šébru – hlavní silnice používaná od počátku 19. století, vedoucí ze Stožeckého sedla do Lesného. Dnes se jedná o silnici I/9 Praha – Rumburk.

Ostatní jména

1. *Buschmühle* – Puschmühle – Lesní mlýn – bývalý mlýn v osadě Lesné. Dnes rekreační objekt.
2. *Dreisäulen* – úsek na staré Pražské cestě. Svůj název dostal proto, že se zde na jednom místě nacházejí tři sloupy. Sloup svatého Jakuba, Třípanský sloup určující místo, kde se stýkaly hranice kamenického, tolštejnsko-rumburského a zákupského panství. Třetí sloup je hraniční sloup z 19. století vymežující lesní oddělení. Český název není znám a původní význam zanikl.
3. *Meisengrund* – Meisengründel, Meisgründel, Meissengrund, Meissnergrund – Míšeňský důl, Sýkoří údolí – údolí mezi Tolštejnem a Lesenským potokem. Své jméno toto místo dostalo, dle jedné z verzí, podle míšeňských havířů. V údolí se totiž nacházejí pozůstatky po dolování stříbra a železných rud. Druhá varianta jména je volný překlad do češtiny ve smyslu Sýkoří údolí.

V diplomové práci budou používána současná oficiální česká pomístní jména. Pouze v případech přímé citace budou původní jména zachována. Ve zmínce o restauraci bude užíváno jména Tolštejn ve smyslu hradní zříceniny, nikoliv obce.

4 Genealogie rodu Münzbergů

4.1 Úvod do genealogie

Úvodem je třeba upřesnit pojem genealogie. Název pochází ze slovního spojení *génos* (rod) a *lógos* (věda)⁵⁰. Jedná se o pomocnou vědu historickou o rodu, rodině, jejímž úkolem je zkoumání rodinných vztahů, vzájemnou příbuznost a vztahy.⁵¹

Činnost genealoga nejlépe vystihl Kristoslav Řičař⁵² následovně: „*Vlastní rodopisná práce se promítá do tří skupin: 1. Činnost excerpční – studium podkladů a pořizování si výpisků. 2. Vytvoření „rodinného archivu“ ze získaných dokladů. 3. Zpracování těchto dokladů, jako jsou různé genealogické grafy a studie, vypracování rodopisu rodu a praobrazu jednotlivce.*“.

Výsledky bádání bývají zpracovány do rodopisu rodu, čili rodokmenu. Rozlišujeme dva možné způsoby pátrání v rodokmenu. *Vývod*, v případě zobrazení předků směrem do historie od výchozí osoby k nejstaršímu dohledanému předkovi. *Rozrod* je pak postup zápisu osob od nejstaršího dohledaného předka k nejmladšímu⁵³. Pro tuto práci byla využita varianta zápisu po otcovské linii v rámci tří generací, s přihlédnutím k tomu, že je čtvrtá generace zastoupena ženou.

4.2 Matriky

Nejběžnějším, ne však jediným⁵⁴ genealogickým pramenem jsou matriční knihy. Pojem matrika vychází z latinského *matricula*, znamenajícího seznam ustanovených kleriků. Přibližně od 17. století je tento termín využíván v současném významu.⁵⁵ Katoličtí faráři začali vést matriční knihy na základě všeobecného nařízení tridentského koncilu (1545–1563). Římským rituálem (1614) byla upravena pravidla pro vedení předepsaných tří druhů matrik.⁵⁶ Všechny tři matriky se zapisovaly do jedné knihy. Za vlády Marie Terezie bylo nařízeno zapisování nemanželského

50 Blanka LEDNICKÁ, *Sestavme si rodokmen: pátráme po svých předcích*, Praha 2012, s. 8.

51 Tamtéž.

52 Kristoslav ŘIČAŘ, *Občanská genealogie: základy rodopisné práce*, Praha 2000, s. 12.

53 B. LEDNICKÁ, *Sestavme si*, s. 9.

54 Ostatní prameny jsou zmíněny v jednotlivých kapitolách v místě jejich výskytu.

55 Josef PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům aneb praktická příručka občanské genealogie*, Praha 2006, s. 40.

56 Tamtéž, s. 41.

otce (1770) a domů dle čísla popisného (1771). Za vlády Josefa II. došlo k dalším úpravám ve vedení matrik. K obsahu matrik bylo nařízeno psát indexy (1780) a opatřit takto i staré matriky.⁵⁷ Ne vždy bylo pořizování indexů ke starým matrikám důsledně provedeno⁵⁸. Matriky se začaly zapisovat do jednotlivých knih⁵⁹ (1784) a ty se staly veřejnými listinami (1787). Od roku 1868 bylo možné uzavírat občanské svatby a od roku 1870 byly okresním hejtmanstvím vedeny matriky osob nepatřících k žádné státem uznané církvi. Zákonem ze 7. prosince 1949 se od církve přenesla matriční agenda na státní správu.⁶⁰

4.3 Münzbergové v matrikách

Pro genealogickou část práce byly použity zápisy z matričních knih farního úřadu Jířetín pod Jedlovou s přífařeným Rozhledem a osadami Lesné a Jedlová. Některé z knih jsou již digitalizovány a zpřístupněny na webových stránkách SOA Litoměřice.⁶¹ Dvě ženy byly narozeny v jiných farnostech. Jedna z žen pocházela z moravské Lednice. U ní byly čerpány zápisy z farnosti Lednice. Digitalizované matriky pro tuto obec se nacházejí na webových stránkách MZA Brno.⁶² Druhá žena pocházela z Meziměstí u Broumova spadajícího do farního úřadu Broumov. Matriky v digitální podobě jsou dostupné z webových stránek SOA Zámorsk.⁶³ Většina zápisů se nachází v matričních knihách stále uložených na matrikách městských úřadů. V tomto případě se jednalo o matriky České Kamenice, Krásné Lípy, Rumburka a Varnsdorfu. Nahlédnutí na požadované záznamy bylo umožněno na základě zákona o matrikách.⁶⁴ Zde je potřeba zmínit, že u jedné osoby nebylo dovoleno nahlédnout

57 K. ŘIČAŘ, *Občanská genealogie*, s. 23–24.

58 J. PETERKA, *Cesta*, s. 45.

59 N – matriky narozených, O – matriky oddaných, Z – matriky úmrtí.

60 K. ŘIČAŘ, *Občanská genealogie*, s. 24.

61 SOA Litoměřice: http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/NavigBean.action?entity=%28%5En%29%28%28%28localArchiv%2C%5En%2Chot_%29%28unidata%29%29%2857698%29%29.

62 MZA Brno: <http://actapublica.eu/puvodci/lokality/51/>.

63 SOA Zámorsk: <http://195.113.185.42:8083/174-04238.zip> (soahk.hknet.cz).

64 Ve smyslu §25 (a, b) zákona 301/2000 Sb. Zákon č. 301/2000 Sb.: Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. *Zákony pro lidi.cz* [online]. 2017 AION CS [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-301/zneni-20160101>.

na zápis, neboť není přímým příbuzným a doposud neuplynula doba 100 let od narození.⁶⁵ Tato osoba navíc nemá zápis o úmrtí.⁶⁶

Původů příjmení Münzberg⁶⁷ lze sledovat několikero. Může se jednat o místní jméno užívané v obci Vojnův Městec, německy zvané Münchsberg, na Vysočině, nebo dle stejnojmenné samoty u Stráže u České Lípy. Případně místní jméno Münzenberg v Bavorsku, Rakousku a Hesensku⁶⁸. Münzberg (původně Münzenberc později Müntzenberg) je obec v kraji Friedberg v Německu,⁶⁹ ze kterého tento rod pocházel.

V diplomové práci budou používána jména v německém tvaru pro osoby zemřelé před rokem 1945. Osoby zemřelé po roce 1945 budou nazývány počestnými jmény. Pouze v případech přímé citace budou původní jména zachována.

4.4 Rodokmen

Jak je uvedeno v názvu práce, jsou sledovány čtyři generace rodu Münzbergů. Následující ilustrace graficky znázorňuje přímou linii rodu, která provozovala živnost na zřícenině hradu Tolštejn.

⁶⁵ K roku 2017.

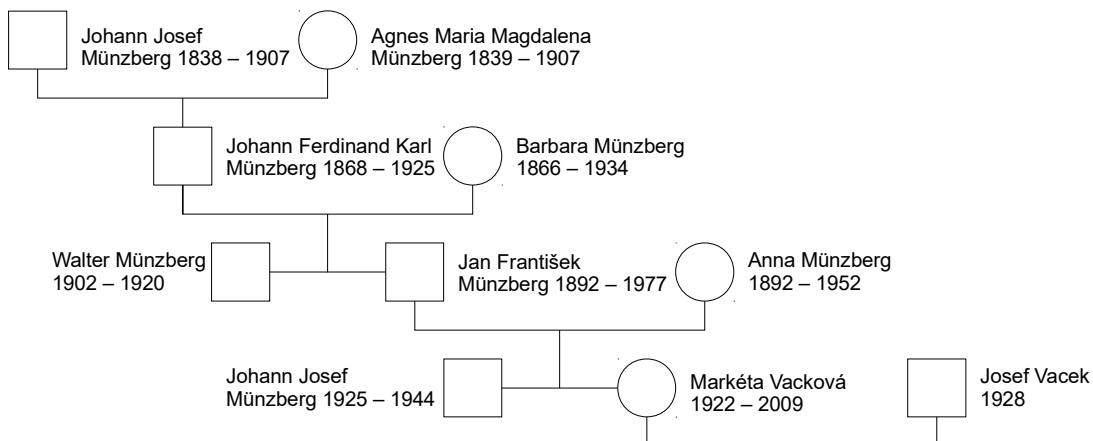
⁶⁶ Více v kapitole 9.2 Johann Josef Münzberg na straně 69.

⁶⁷ Též Münzberger.

⁶⁸ Dobrava MOLDANOVÁ, *Naše příjmení*, Praha 2010, s. 122.

⁶⁹ Dle Dr. Gaubeho z Prahy, který toto sdělil Janu Františkovi. Rukopis vnuka Johanna Josefa Münzberga sepsaný ke stému výročí jeho narození. Rodinný archiv Münzbergů.

Rod se však nesestával jen z výše jmenovaných členů. Každý člen ve své generaci měl manželku / manžela a potomky. Přidáním ostatních členů rodu lze sestavit rodokmen. V následujícím rodokmenu se opět nacházejí pouze Münzbergové ze zříceniny hradu Tolštejna.

Ilustrace 2: Rodokmen tolštejnských Münzbergů

Matriční záznamy jsou zajímavý a informačně bohatý pramen. Kromě základních údajů o jménech, datech (narození, křtu, svatby, úmrtí), místech atd., obsahují úmrtní matriční zápisy také záznam o příčině úmrtí. Tento údaj lze využít k sestavení zajímavé statistiky a anamnézy, která poukazuje na příčiny úmrtí jednotlivých členů rodu. Takto využití informace odhalí rodinnou anamnézu. Získáme z nich přehled dědičných rodových nemocí.

Zápis zaznamenává pouze bezprostřední příčinu úmrtí. Současné matriční zápisy již příčinu úmrtí neuvádí vůbec.⁷⁰ Nelze proto odhalit, zda-li příčina úmrtí byla tou hlavní, nebo se jednalo o důsledek jiného dlouhodobého chronického problému. Přesnější údaje mohou obsahovat ohledací⁷¹ listy (též. list o prohlídce), které se nacházejí v církevních fondech,⁷² i když ani tento pramen není spolehlivý. Fondy totiž nemusí být dochovány, nebo zpřístupněny.

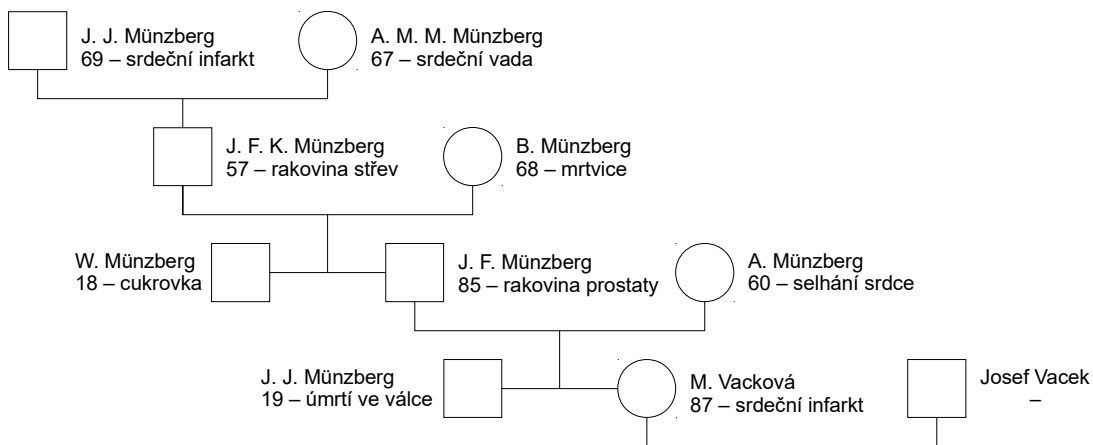
Z ilustrace číslo 3. na straně 24 vyplývá, že nejčastější příčinou úmrtí Münzbergů byly v pěti případech srdeční problémy končící infarkty, ve dvou případech rakovina

70 MÚ Krásná Lípa, matrika Z Krásná Lípa, kniha úmrtí pro obec Krásná Lípa, svazek 2, od 29. 8. 2005 do 17. 12. 2010, strana 58.

71 Todtenbeschauzettel, Totenbeschauzettel.

72 SOKA Děčín, Farní úřad Jiřetín pod Jedlovou 1571–1954, číslo NAD 782, inv. č. 32–36, karton 12–14.

a v jednom cukrovka. V rámci sledované linie rodu je rovněž jedno úmrtí z jiné příčiny, než na základě nemoci.

Ilustrace 3: Rodinná anamnéza tolštejnských Münzbergů (číslo u jména je věk)

K vykreslení rodokmenu se používá struktura, která zobrazuje jednotlivé generace po „patrech“ připomínajících větvení stromu. Ve vodorovné linii se jedná o bratry, sestry, případně bratrance, sestřenice. Směrem dolů o potomky a směrem nahoru o předky. Z předchozích ilustrací není tedy přímo patrné prolínání jednotlivých generací. Kdo z jedné generace pamatuje tu předchozí, případně generaci ještě starší.

Srovnáním dat do chronologicky seřazené tabulky obsahující časové údaje⁷³ jednotlivých osob i údaje o místě pobytu,⁷⁴ získáme ucelený přehled dění v rámci jedné generace i s mezigeneračními přesahy. Z tabulky číslo 1. na straně 25 a obrázku s graficky zobrazenou časovou osou, který je v příloze číslo 3. na straně 114, lze poměrně snadno a rychle získat představu o soužití generací Münzbergů. Jejich prolínání je důležité pro předávání informací o rodu a událostech s ním spojených, které nelze získat z oficiálních pramenů. Záleží tedy na přejímající generaci, jak s těmito informacemi naloží, aby neupadly v zapomnění a mohly být dále předávány.

⁷³ Ty lze získat z vícero zdrojů. Nejběžnější jsou matriky, dále pak policejní ohlášky a odhlášky, domovské listy, sčítání obyvatel, školní fondy, vysvědčení, výuční listy, vojenské matriky a jiné.

⁷⁴ Podobná situace jako u časových údajů. Primární zdroje budou spíše policejní ohlášky a odhlášky, domovské listy a sčítání obyvatel. To však nevylučuje ostatní prameny.

Datum	Událost	Osoba	Místo
Období I. generace			
26. 6. 1838	narození	Johann Josef Münzberg	Jiřetín pod Jedlovou 130
24. 5. 1839	narození	Agnes Maria Magdalena Münzberg roz. Johne	Lesné 28
18. 11. 1862	svatba	Johann Josef Münzberg a Agnes Maria Magdalena Münzberg roz. Johne	Jiřetín pod Jedlovou
Období II. generace			
21. 11. 1866	narození	Barbara Münzberg roz. Čapka	Lednice 109
6. 10. 1868	narození	Johann Ferdinand Karl Münzberg	Rozhled 79
23. 9. 1891	svatba	Johann Ferdinand Karl Münzberg a Barbara Münzberg roz. Čapka	Lednice
Období III. generace			
5. 6. 1892	narození	Anna Münzberg roz. Bošová	Meziměstí u Broumova 28
1. 12. 1892	narození	Jan František Münzberg	Lesné 17
14. 12. 1902	narození	Walter Münzberg	Lesné 36
11. 2. 1907	úmrť	Agnes Maria Magdalena Münzberg roz. Johne	Lesné 36
9. 6. 1907	úmrť	Johann Josef Münzberg	Rozhled 79
11. 5. 1920	úmrť	Walter Münzberg	Rozhled 79
26. 4. 1921	svatba	Jan František Münzberg a Anna Münzberg roz. Bošová	Dolní Podluží
Období IV. generace			
14. 1. 1922	narození	Markéta Vacková roz. Münzberg	Rozhled 79
6. 7. 1925	narození	Johann Josef Münzberg	Rozhled 79
29. 12. 1925	úmrť	Johann Ferdinand Karl Münzberg	Rozhled 79
3. 2. 1934	úmrť	Barbara Münzberg roz. Čapka	Rozhled 79
? . 6. 1944	úmrť	Johann Josef Münzberg	Orscha (Rusko)
28. 1. 1950	svatba	Josef Vacek a Markéta Vacková roz. Münzberg	Horní Podluží
11. 9. 1952	úmrť	Anna Münzberg roz. Bošová	Rumburk
21. 4. 1977	úmrť	Jan František Münzberg	Česká Kamenice
12. 3. 2009	úmrť	Markéta Vacková roz. Münzberg	Krásná Lípa

Tabulka 1: Chronologický přehled událostí rodu Münzbergů

5 Johann Josef a Agnes Münzberg

Období jejich života je charakterizováno vládou jednoho panovníka ztělesněného osobou Františka Josefa I. a jednoho majitele panství Rumburk Johanna II. Liechtensteina. Po prohrané Prusko-Rakouské válce roku 1866 došlo v roce 1867 k dualismu, tzn. rozdělení Rakouska na Rakousko-Uhersko. Ustanovila se státní správa, která bez velkých změn vydržela až do vzniku samostatného Československa.

Po rozdělení nastalo období stabilizace a rozvoje, především průmyslu, známé jako *zakladatelské (gründerské)*. Rozvoj přerušil v květnu 1873 krach vídeňské burzy. V tomto období se v monarchii rozrůstala železniční síť. Též se začaly objevovat národnostní spory mezi jednotlivými národy Rakouska-Uherska.

Ke konci 19. století přinesla průmyslová revoluce mnoho nových vynálezů usnadňujících každodenní život. S rozvojem průmyslu se rozvíjela města, do kterých se stěhovali dělníci. Většina z nich však žila v nuzných podmínkách, což vedlo k sociálnímu napětí a bojům za lepší pracovní a životní podmínky.

Rozvíjel se též spolkový život. Zakládaly se spolky okrašlovací, muzejní, divadelní, tělovýchovné a turistické. Turistické spolky se zasloužily v Lužických horách o vytyčení turistických tras opatřených značkami a výstavbu četných rozhleden a horských chat. Na turistickém ruchu participovali i Münzbergové.

5.1 Dětství a dospívání

Životní pouť Johanna Josefa byla značně pohnutá. Narodil se 26. 6. 1838⁷⁵ jako druhý syn⁷⁶ manželů Josefa Münzberga, obchodníka z Jiřetína pod Jedlovou,⁷⁷

75 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Geburts und Taufbuch der Stadt Sct. Georgenthal*, Tomus 2, sig. L61/9, 1829–1855, s. 120. [online]. 2017. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75e0&scan=64#scan64>.

76 První stejného jména se narodil 18. 3. 1837 a zemřel 14. 4. 1837. Narození: SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Geburts und Taufbuch der Stadt Sct. Georgenthal*, Tomus 2, sig. L61/9, 1829–1855, s. 107. [online]. 2017. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75e0&scan=57#scan57>. Úmrtí: SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Sterberegister für das Stadtel Sct. Georgenthal*, sig. L61/14, 1784–1843, s. 214. [online]. 2017. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75d9&scan=111#scan111>.

77 Více o pomístních názvech je uvedeno v kapitole 3.4 Pomístní jména na straně 15.

narozeného 3. 9. 1811,⁷⁸ zemřelého 11. 3. 1840⁷⁹ ve věku 28 let na souchotiny a Terezie rozené Michel⁸⁰ z Krásného Buku u Krásné Lípy. Manželství Josefa a Terezie trvalo pouze pět let.⁸¹ Jeho matka se po dvou letech znovu provdala za jistého Moritze Neuberta ze Saska. Svatba se konala v Jiřetíně roku 1842.⁸² Po roce, přesně na den prvního výročí svatby, tj. 6. 9. 1843,⁸³ Terezie ve věku 28 let zemřela na souchotiny. Tím Johann Josef osiřel a dále vyrůstal v péči svého otčima, který s ním hrubě zacházel.

Zanedlouho byl nucen se s Neubertem odstěhovat na Novou Hut',⁸⁴ kam se otčím znovu přiznal. Z Nové Huti chodil malý Münzberg denně pěšky do základní školy v Jiřetíně. Byla to dlouhá, namáhavá,⁸⁵ v zimě neschůdná cesta a tak již v raném dětství poznal hořkosti a strasti života. Tato životní etapa jej natolik zocelila, že v dospělosti přežil mnohé útrapy spojené s vandrováním i pobýváním na Tolštejně. Školu v Jiřetíně navštěvoval čtyři roky, v letech 1844–1848.⁸⁶

78 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Geburtsbuch für das Stadtcl. Sct. Georgenthal*, sig. L61/8, 1784–1828, s. 194. [online]. 2017. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75e1&scan=101#scan101>.

79 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Sterberegister für das Stadtcl. Sct. Georgenthal*, sig. L61/14, 1784–1843, s. 227. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75d9&scan=118#scan118>.

80 Narodena 15. 5. 1815, Krásný Buk, č. p. 5. SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Schönbüchel – eltern des Kindes*, sig. L73/59, 1808–1835, s. 20. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:30bdd2c7:1201ea2ef5b:-7384&scan=26#scan26>.

81 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Kniha oddavek: Dorf Schönbüchel*, sig. L73/62, 1818–1860, Fol. 4, [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:30bdd2c7:1201ea2ef5b:-7380&scan=103#scan103>.

82 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Trauuungsbuch der Stadtcl. Sct. Georgenthal*, Tomus 2, sig. L61/13, 1841–1876, s. 6. [online]. 2017. [cit. 2017-02-10]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75dc&scan=8#scan7>.

83 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Sterberegister für das Stadtcl. Sct. Georgenthal*, sig. L61/14, 1784–1843, s. 245. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75d9&scan=127#scan127>.

84 Více o Nové Huti je uvedeno v kapitole 3.4 Pomístní jména na straně 15.

85 Z Nové Huti do Jiřetína pod Jedlovou je nejkratší cesta po silnici dlouhá 5,6 km. Viz mapy Seznam. *Mapy.cz* [online]. 2017 Seznam.cz [cit. 2017-06-05]. Dostupné z: <https://mapy.cz/s/1lhNU>.

86 Bohužel dochovaný fond *Obecná škola Jiřetin pod Jedlovou 1848–1945*, NAD 79, uložený v SOkA Děčín začíná zářím 1848. Touto dobou byl již Johann Josef v Novém Boru, nebylo jej tedy možné ve fondu dohledat.

Následující rok se učil v Piaristickém kolegiu⁸⁷ v Novém Boru. Ve věku jedenácti let dne 15. srpna 1849, nastoupil Johann Josef do obchodní školy v Krásné Lípě, kterou navštěvoval dva roky, do roku 1851.⁸⁸

V této době bydlel v Zahradách u příbuzných z matčiny strany. Jeho učitel byl Josef Schlegel, pozdější ředitel měšťanky v Krásné Lípě, a stravoval se u rodiny Dr. Cillicha. Ve třinácti letech nastoupil jako kupecký učeň v tzv. Krejčovském obchodě a potom byl obchodním příručím u firmy Klette. Od dubna 1853 do dubna 1856⁸⁹ se dále učil ve Varnsdorfu prodavačem smíšeného zboží a v té době také hrál divadlo ve varnsdorfském ochotnickém souboru. Poté byl obchodním příručím v Děčíně u Antona Ignaze Hankeho. Odsud se vydal s ranečkem na svůj první delší vandr podél toku řeky Labe na sever až do Hamburku s představou, že odcestuje přes Atlantik do Ameriky.

5.2 Období vandrování

V Hamburku se odhodlaně nalodil, ale zřejmě nebylo v tomto létě počasí vhodné k cestování po vodě, přišla bouře a on onemocněl mořskou nemocí tak silně, že jeho cesta neslavně skončila na ostrově Helgoland. Příběhy z cest později často vyprávěl návštěvníkům Tolštejna, a o této se říkalo, že ji líčil tak barvitě, „*že se to s plným žaludkem poslouchat nedalo!*“.

Po návratu z nezdařeného plavebního pokusu lilo v Hamburku jako z konve. Před deštěm se schoval do nejbližšího výklenku velkých domovních dveří, pozoroval jak kapky bubnují do dlažby a voda vytéká z okolních okapů. Pohledem zavadil i o okap svého úkrytu a s překvapením zjistil, že zakončení okapů je stejné jako v Jiřetíně u hospůdky při cestě na Křížovou horu, velká velrybí huba a v ní Jonášova hlava. Právě přišel sluha otevřít bránu přijíždějícímu kočáru a nevybíravými slovy chtěl ošuntělého poutníka vykázat. Z kočáru se vyklonil pán domu s otázkou co se děje. Johann Josef pohotově odpověděl, že je z městečka, kde je stejný okap, a proto si dovolil zrovna u tohoto domu hledat útočiště před deštěm.

87 Posláním řádu Piaristů je výchova a výuka dětí, mládeže a školské vzdělávací působení. Řád zbožných škol – Piaristé. *Farnost Strážnice* [online]. 2017 [cit. 2017-06-26]. Dostupné z: <http://straznice.farnost.cz/piariste.html>.

88 Dle dochovaného vysvědčení. Rodinný archiv Münzbergů.

89 Přesné datum je 18. 4. 1853 – 18. 4. 1856, dle dochovaného vysvědčení. Rodinný archiv Münzbergů.

Slovo dalo slovo a vznešený starý pán se celý rozzářil a pozval Johanna Josefa dál. Jednalo se o bývalého francouzského oficíra, který pobýval v Jiřetíně pod Jedlovou v srpnu 1813,⁹⁰ během napoleonského tažení do Čech. Po návratu z války se usadil v Hamburku, a protože se mu na jiřetínském pohostinství, kde byl ubytován, líbilo originální zakončení okapové roury, nechal si na svém domě vyrobít stejné. Johanna Josefa nějaký čas hostil, starému oficírovi za to stačilo slyšet vyprávění z kraje, na který měl své vzpomínky. Johann Josef si během tohoto pobytu stihl dobře prohlédnout celé hanzovní město. Na moře se už rozhodně vydat nechtěl, jednoho dne se tedy rozloučil a putoval pro změnu na jih.

Při svých toukách Uhrami, které mu učarovaly svými krásami i lidmi, doputoval až k Bakoňskému lesu. Do hlubokého lesa vešel, avšak přecenil svoje síly. V lese se ztratil, což se mu málem stalo osudným. Po dlouhém bloudění si lehl pod strom a vyčerpáním omdlel. V tomto stavu ho našli kočující cikáni, kteří se o něj postarali.

Když se Johann Josef úplně uzdravil, tak z vděčnosti a i proto, že se mu zalíbil jejich volný způsob života, sdílel s nimi delší dobu jejich osud. Nosil maďarský kroj, nechal si narůst dlouhé vlasy, brzo se i maďarsky domluvil a chodil s nimi i žebrot.

Jednoho dne dojeli až do Seebensteinu (na tehdejší rakousko-maďarské hranici), kde je nad vesnicí hrad patřící v té době Liechtensteinům.⁹¹ Právě tou dobou pobýval na hradě kníže Alois II. a s ním i jeho služebnictvo. Johann Josef věděl, že u zpovědníka knížete, pátera Wegricha, je hospodyní sestra jeho otce Amálie Münzberg. Zaklepal tedy na dveře farního dvora, aby vyžebrol něco vína pro sebe a své kumpány. Teta otevřela, samozřejmě ho nepoznala, nejdřív se tedy příliš přátelsky netvářila. Když si ho ale podrobněji prohlédla prohlásila: „*Ty přeci nejsi žádný cikán! Ty jsi Josef Münzberg z Jiřetína!*“ „*Souhlasí, pozdrav Pánbůh, teto Amálie!*“. Toto shledání bylo velmi radostné. Aby se ze svých dobrodružných cest zotavil, směl u tety zůstat. Cikáni se svého kumpána nechtěli tak lehce vzdát, dostali

90 Francouzské vojsko o počtu 3000 mužů pěchoty a 600 gardových hulánů bylo v Jiřetíně pod Jedlovou ubytováno od 20. 8. do 25. 8. 1813. J. SMETANA, *Jiřetín pod Jedlovou*, s. 68.

91 V rodinném archivu je dochována fotografie hradu a obce, na zadní straně popsaná: „*Das alte Schloss (Ritterburg) Seebenstein in Nieder-Östreich (Ung. Grenze). Eigentum unsers fürsten Joh. v. Lichtenstein. Besucht von mir 1857. Münzberg*“.

za něj výkupné – celé vědro vína⁹². Zastávka u tety Amálie měla velký význam pro Münzbergovu budoucí životní dráhu spojenou s Tolštejnem.

Při svém dalším pobytu u tety, už na faře ve Valticích, měl tu čest seznámit se s mladým knížetem Johannem II. Liechtensteinem. V té době patřila ke knížectví Liechtenstein i rozsáhlá panství na Moravě a v Čechách včetně rumburského. Vládu po svém otci převzal Johann II. roce 1858. Johannové byli skoro stejně staří,⁹³ sblížili se natolik, kolik jim jen rozdílné postavení dovolilo. Johann II. byl romanticky založený, s dobrodružným Johannem Josefem občas trávil volné chvíle a naslouchal jeho vyprávění. Z této známosti čerpal Münzberg do konce svého života.⁹⁴

5.3 Návrat domů, svatba, živnost

Když se Johann Josef vracel domů, přicházel ze Šébru⁹⁵ přes osadu Lesné,⁹⁶ kolem hostince „Zum Bade“ č. p. 28. Před hospodou stála Agnes, jediná dcera hostinského Josefa Johneho.⁹⁷ Ta byla z jeho tuláckého vzezření šokována a utekla do domu se slovy, že jde okolo něco tak ošklivého, co by si nikdy nevzala. Münzbergovi se na první pohled zalíbila, brzo se šel ucházet o její ruku a za čas byli zasnoubeni.

V roce 1862 dosáhl, coby čtyřiatřicetiletý dospělosti a ještě týž rok se s Agnes oženil. Ohlášky svatby proběhly 30. 10. 1862⁹⁸ a svatba 18. 11. 1862.⁹⁹ O dětství Agnes se mnoho dokumentů a informací nedochovalo. Pouze originál rodného listu a dvě vysvědčení z triviální školy v Jiřetíně pod Jedlovou a národní školy, tamtéž. Z nich je patrné, že školní docházku ukončila 17. 6. 1855.¹⁰⁰

92 Rekonstruováno na základě rukopisu dcery Theresie, která jej sepsala v roce 1938 ke stoletému výročí jeho narození. Rodinný archiv Münzbergů.

93 Johann II. Liechtenstein se narodil 5. 10. 1840, zemřel 11. 2. 1929.

94 Dar při svatbě Johanna Josefa a kmotr syna Ferdinanda. Také při žádostech Johanna Josefa o povolení výstavby budovy restaurace a poskytnutí materiálu na její stavbu.

95 Více o Šébru je uvedeno v kapitole 3.4 Pomístní jména na straně 15.

96 Tamtéž.

97 Josef byl bratr básníka Cölestina Johneho (1819–1858), významného profesora na reálném gymnáziu v České Lípě. Autora mnoha básní z krajiny Lužických hor. Ferdinand HÖLZEL, *Cölestin Johann Johnhe als Dichter*, in Mittheilungen des Nordböhmisches Excursions – Clubs, Drittes heft, September 1880, III. Jahrgang, Böhm. – Leipa 1880, s. 161–197.

98 SOkA Děčín, *Farní úřad Jiřetín pod Jedlovou 1571–1954*, číslo NAD 782, inv. č. 21, karton 5.

99 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Traumungsbuch der Stadt Sct. Georgenthal*, Vom Jahre 1841 bis incl. 1876, Tomus 2, sig. L61/13, 1841–1876, Fol. 82. [online].

2017. [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/?>

xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75dc&scan=84#scanpermalink84.

100 Dokumenty v rodinném archivu Münzbergů.

Johann Josef byl i přes svoje zvláštní vzezření a chování¹⁰¹ dobrým otcem rodiny a dobrosrdečným mužem. Agnes mu také byla po celý život velkou oporou a společnicí v dobrém i zlém. Její výtečná kuchyně byla vyhlášená, chválil ji mimo jiné i saský král August III.¹⁰² Po její smrti Münzberga už život netěšil. Nikdo mu už nezakazoval tabáček a šampri a prý i proto odešel o půl roku později za ní. Z tohoto manželství se narodilo šest dětí, z nichž dvě zemřely velmi malé.¹⁰³

Po návratu z vandru do rodného městečka si chtěl Münzberg pronajmout v Jiřetíně obchůdek. Náhodně se dozvěděl, že zdědil dům č. p. 130¹⁰⁴ po svém otci.¹⁰⁵ O tomto se mu otčím nikdy nezmínil. Jednalo se o honosný patrový měšťanský dům na východním okraji jiřetínského náměstí,¹⁰⁶ kde byl v přízemí obchůdek. Podnikat tedy začal ve svém.

Johann Josef chodíval na zříceninu hradu Tolštejn,¹⁰⁷ která ho neustále přitahovala. Svůj obchodní talent uplatnil i zde. Když viděl, že rozvaliny hradu bývají hojně navštěvovány, realizoval svůj nápad prodávat zde občerstvení. Přes léto 1865, nedaleko původní hlavní brány v bývalé šestihranné kapli, postavil jednoduchý přístřešek z proutí s přenosným výčepem. Přespával pod klenbou u vstupní brány, aby své zboží nemusel denně stěhovat dolů.

5.4 Restaurace na Tolštejně

Johannovi Josefovi vadilo, že obyvatelé obce Tolštejn bourají zdivo starých hradeb a kameny rozprodávají jako stavební materiál za mrzký peníz. Napsal proto 1. 10. 1865 žádost Jeho Výsosti knížeti Johannu II. z Liechtensteinu, se kterým se znal z doby dospívání osobně. Požádal jej o povolení stavby „*krytého přístřešku pro turisty*“, protože by pobytem na zřícenině mohl zabránit rozebírání hradního zdiva.¹⁰⁸ Povolení k pronájmu dostal obratem s poznámkou, ať se protislužbou

101 Popis Johanna Josefa je v kapitole Příloha č. 1: Ke kapitole číslo 5.4 Restaurace na Tolštejně na straně 86.

102 Více o této události je v kapitole 10.3 Významní návštěvníci na straně 74.

103 Více o dětech Johanna Josefa a Agnes je v kapitole 9 Ostatní Münzbergové na straně 66.

104 Johann Josef dům vlastnil, dle pozemkové knihy, od 24. 9. 1863. KÚ pro Ústecký kraj, KP Rumburk, *Pozemková kniha katastrální obce Jiřetín pod Jedlovou*, s. 520.

105 Dům patřil otci již v roce 1818. Tamtéž.

106 Viz mapy Seznam. *Mapy.cz* [online]. 2017 Seznam.cz [cit. 2017-06-05]. Dostupné z: <https://mapy.cz/s/1IrOa>.

107 Více o Tolštejně je uvedeno v kapitole 3.2 Hrad Tolštejn na straně 14.

108 Žádost knížeti. SOA Litoměřice, pobočka Děčín – Podmokly, *Velkostatek Rumburk 1570–1936*,

postará, aby se dílu zkázy okamžitě zamezilo. Udělené povolení bylo v následujícím znění: „*Úřad Rumburk. Dle žádosti Josefa Münzberga o pronájem tolštejnské zříceniny ke stavbě letní restaurace. Rozhodnutí Čj. 5716. Dle výše uvedené žádosti z 23. 5. 1866 se Její výsost usnesla pronajmout zříceninu Tolštejn a povolit postavení restaurace. Plán k provedení stavby musí být dodržen a zřícenina samotná musí být zachována ve stavu STATUS QUO. Münzberg si předtím zajistí politický souhlas. Vídeň 25. 5. 1866.*“ S dodatkem od pozemkového úřadu Rumburk: „*Tímto je Josef Münzberg vyrozuměn o výstavbě a uznán nájemcem hradu Tolštejn. Pozemkový úřad Rumburk 2. 6. 1866*“.¹⁰⁹

Vhodné místo pro stavbu restaurace¹¹⁰ se našlo uprostřed bývalé hlavní hradní budovy. Před zahájením stavby si Johann Josef půjčil 3000 zlatých. Většinu peněz vydal za úpravy cest, srovnání pozemku pro stavbu a za základy pod budovu. Na výstavbu budovy samotné dostal dřevo od lesní správy panství. Vzhledem k nákladům na stavbu se odvolal dopisem ze dne 13. 6. 1866 proti původnímu povolení nájmu hradu na tři roky a žádal o povolení na 10–15 let.¹¹¹

V létě¹¹² roku 1866,¹¹³ ve svých 28 letech, Johann Josef s Agnes v dokončené stavbě ve švýcarském stylu zahájili provoz. Hostinská činnost na Tolštejně šťastně nezačínala. Již před začátkem stavby budovy restaurace, vyjadřovali své mínění počestní občané obce Tolštejn, aby na hradě raději postavil kapličku než hospodu. A když přijížděla nahoru první bryčka s návštěvníky, házeli po ní místní „*ochránci mravnosti*“ trus a kameny. Mezi prvními přijíždějícími byl, aniž by to „*vítající*“ tušili, i tehdejší okresní hejtman z Rumburka, který si okamžitě nechal zavolat starostu obce. Na chování lidí v jeho obci upozornil a pokud se bude toto ještě jednou opakovat, přísné potrestání slíbil, tím spíš, že si už i jiní poutníci stěžovali.¹¹⁴

číslo NAD 71, karton 967, nezpracováno.

109 Povolení ke stavbě. Rodinný archiv Münzbergů.

110 Budově restaurace je věnována samostatná kapitola 10.1 Budova restaurace na straně 72.

111 Odvolání zaslané správě panství Rumburk SOA Litoměřice, pobočka Děčín – Podmokly, *Velkostatek Rumburk 1570–1936*, číslo NAD 71, karton 967, nezpracováno.

112 Občas je uváděn nepravděpodobný termín březen 1866. W. PFEIFER, *Das Fürstenhaus Liechtenstein*, s. 132.

113 Přesné datum otevření není doposud stanoveno.

114 Výstřižek z novin Rumburger Zeitung z roku 1934. Rodinný archiv Münzbergů.

V době, kdy restaurace zahajovala provoz, právě probíhal konflikt mezi Pruskem a Rakouskem, známý jako Prusko-Rakouská válka.¹¹⁵ 22. 6. 1866 dorazila do Lesného předsunutá jízdní hlídka Prusů, kde se setkala s rakouskou jízdní hlídkou. Společně odtud odjeli do Cvikova, kde došlo k předání nóty o vyhlášení války Rakousku. Den na to rakouská hlídka Lesné opustila krátce předtím, než do osady dorazil oddíl Prusů o síle přibližně 30 mužů. Prusové po rekognoscaci terénu a situace odjeli směrem na sever do Šluknovského výběžku.¹¹⁶

Ráno 24. 6. prošlo osadou Lesné směr Šebr a dále Cvikov vojsko čítající 30–40 tisíc mužů. Průchod jednotek trval od časného rána až do 11. hodiny. V Jiřetíně zůstal štáb generála von Bittenfelda v počtu přibližně 6 tisíc mužů. Část z nich byla ubytována v domech a zbytek tábořil před městem. Mužstvo a 844 koní bylo zaopatřováno v rámci rekvizice, před níž obyvatelé schovávali dobytek do nedalekých lesů.¹¹⁷ Štáb se zdržel do druhého dne, kdy se dal opět na pochod, neboť se od Rumburka přesouvala další skupina Prusů. Opět nastalo rekvírování.

26. 6. 1866 po odchodu druhé skupiny Prusů dorazily do Jiřetína a okolí další oddíly. Velící důstojník, který vykazoval dobrou znalost terénu, vyslal do Rozhledu hlídku, aby obsadila hradní zříceninu Tolštejn. Celkem se v Jiřetíně vystřídaly tři generální štáby (von Bittenfelda, von Rosenberga a prince Hohenlohe) a plukovní štáby (von Münstera a von Melzera). Místní hostince, během přítomnosti Prusů, značně utrpěly. Celkové škody vzniklé rekvírováním čítaly v Jiřetíně 4943 zlatých 90 krejcarů, v Rozhledu 301 zlatých 74 krejcarů.¹¹⁸

Johann Josef musel ze svého obchůdku v Jiřetíně č. p. 130, vydat potraviny pro 84 mužů a 7 koní. Příslib velení, že bude vše uhrazeno, však nikdo nedodržel. Jedna z jezdeckých patrol ho překvapila také v restauraci na hradní zřícenině. Vybrala zásoby i tam a vyčetla mu, že na zřícenině visí liechtensteinnská vlajka. Pod pohrůžkami ho přinutili vlajku stáhnout, neboť se patrola domnívala, že se jedná

115 Rozepisovat podrobný průběh této války trvající od 21. 6. do 26. 7. 1866 (23. 8. mírová smlouva v Praze) není cílem této práce. Rozsáhlý seznam literatury zabývající se Prusko-Rakouskou válkou je uveden například na: <http://www.chlum1866.cz/odborna-literatura>. Za zmínku rovněž stojí projekt *Válka v obrazech* a *Válka v obrazech 2* pana Mgr. Petra Lazurky vytvořený ve spolupráci s UHK Hradec Králové.

116 Josef WOISETSCHLÄGER, *Město Jiřetín pod Jedlovou*, In: *Bellum 1866*, 3/2003, Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2003, s. 90.

117 A. PLESCHKE – J. RAUCH – M. VACKOVÁ, *Gedenkbuch*, s. 82.

118 J. WOISETSCHLÄGER, *Město Jiřetín*, s. 91.

o varovný signál rakouské armádě.¹¹⁹ Útrata činila celkem 229 zlatých a 41 krejcarů, zaplacenou dostal pouhých 24 zlatých.¹²⁰ Tento dluh nikdy uhrazen nebyl. Později, kdykoliv se některý host z Pruska v hospodě příliš „rozjel“, strčil mu Münzberg nezaplacený účet pod nos se slovy: „*Nejdřív zaplatte dluhy vašeho krále, pak si teprve otvírejte hubu!*“ Tuto pruskou křivdu nikdy nezapomněl.

V prvních letech stačily výdělky sotva pokrývat náklady, občas byl problém i zaplatit nájem, což bylo 20 zlatých ročně. Provoz restaurace byl do roku 1919 pouze v letních měsících. Johann Josef na tuto část roku pronajímal svůj obchod s koloniálním zbožím v Jiřetíně, aby provoz tolštejnské restaurace dotoval.¹²¹ Dalším zdrojem peněz byly různé půjčky.¹²² Zahájení sezóny bývalo koncem dubna a ukončení v polovině října. Těsně před Velikonocemi se zase stěhovalo na hrad, první zboží se bralo na dluh. Přesný termín však určovalo počasí.

Návštěvníci byli o otevření nebo uzavření restaurace informováni inzeráty v novinách,¹²³ ty vycházely rovněž v případě konání větších akcí, například

119 Rukopis vnuka Johanna Josefa Münzberga sepsaný ke stému výročí jeho narození. Rukopis v rodinném archivu Münzbergů.

120 Tamtéž.

121 Inzerát ve znění: „*Geschäfts Verpachtung in Böhmen. Mein in St. Georgenthal am Ring befindliches Spezerei Geschäft ist sofort bei annehmbaren Bedingnissen zu verpachten. Das Lokal eignet sich auch für andere Geschäfte. Joh. Jof. Münzberg, Restaurateur. Ruine Tollenstein. Post St. Georgenthal in Böhmen.*“. *Kleine Anzeigen, Neuigkeits Welt Blatt*, Wien, 18. 3. 1881, č. 63, s. 6. ANNO Zeitungen [online]. 2017 [cit. 2017-06-09]. Dostupné z: <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=nwb&datum=18810318&seite=1&zoom=33&query=%22tollenstein%22&ref=anno-search>.

122 Viz dlužní úpis na 500 zlatých sepsaný s Helenou Vogtovou, ve kterém se zaručuje domem č. p. 130 a soukromým movitým majetkem své ženy. SOkA Děčín, MÜNZBERG, J. J. 1789–1962, číslo NAD 1440, nezpracováno.

123 Inzerát ve znění: „*Ruine Tollenstein eröffnet. Zur Bewirthung der Gäste ist besstens gesorgt.*“. Jak dokládá korespondenční lístek z Rumburger Zeitung ze dne 21. 4. 1900. Tento předmět byl dražen na aukčním portálu Aukro v říjnu 2011. V rodinném archivu jsou dochovány ústřížky s inzeráty z roku 1904 informující o zahájení sezóny. Vyšly ve třech novinách: *Zittau Nachrichten*, *Rumburger Zeitung* a *Abwehr Warnsdorf*.

vepřových hodů.¹²⁴ Dalším zdrojem příjmů byl pronájem domu č. p. 28 v Lesném,¹²⁵ který připadl Agnes 3. 6. 1889¹²⁶ v rámci dědictví po otci Josefu Johne.

Měšťanský dům č. p. 130 v Jiřetíně Münzbergové prodali 3. 12. 1891.¹²⁷ Prodejem jiřetínského domu a odstěhováním se do Lesného končí více než stoleté obchodní působení rodu Münzbergů v Jiřetíně pod Jedlovou. 11. 4. téhož roku totiž zakoupili v Lesném exekucí zatížený hostinec č. p. 17¹²⁸ s celoročním provozem, ke kterému náležel výměnek,¹²⁹ v němž rodina bydlela v zimním období, kdy byla restaurace na Tolštejně zavřená.

Dům č. p. 17 má zajímavou historii.¹³⁰ Předtím stál na jeho místě starý nízký dřevěný domek. K němu přistavěli v roce 1807 manželé Gabrielovi kovářskou dílnu. Opravováním povozů projíždějících po nové¹³¹ Stožecké silnici¹³² se vzmohl na výstavbu mohutného zděného patrového domu, starý dřevěný dům nechal zbourat. Zděnou kovárnu, která mu vynesla jmění zbourat nenechal.¹³³ Zůstala součástí nového domu.¹³⁴ Vnuk Gabrielů v roce 1869 začal v domě provozovat pohostinství.¹³⁵ Tomuto účelu v podstatě slouží dodnes. Za druhé světové války se zde rekreovali příslušníci Luftwaffe. Rodina Gabrielova dům prodala 22. 9. 1874¹³⁶ Eduardovi a Anně Langerovým, kteří jej byli nuceni po sedmi letech

124 Inzerát ve znění: „Ruine Tollenstein, künstigen. Mittwoch, den 27 August: Schweinschlachten. Nach dem Tode desselben spielt ein gutes Quartett lustige Weisen. Es ladet ergebnst ein Joh. Jos. Münzberg. Restaurateur.“. *Abwehr.*, Warnsdorf, 23. 3. 1873, č. 211, SOKA Děčín, oddělení novin a časopisů.

125 Inzerát ve znění: „Zur Sommerfische für eine Familie empfehle ich mein alleinstehendes Wohnhaus in Innozenzidorf, mit grosser heller Wohnstube, Bodenzimmer, Bodenkammer (Schrank, Bettstellen, Tisch und Stühle inbegr.) für den Monatspreis von 25 fl. ab 10. August zu beziehen. Sehr idyllisch gelegen, mit Bad u. schönen Ausflugsorten. Näh. Ausk. ertheilt Joh. Josef Münzberg, Restaur. Ruine Tollenstein, Bahnst. Tannenber, B. N., Böhmen.“. *Prager Tagblatt*, 29. 7. 1894, č. 207, ANNO Zeitungen [online]. 2017 [cit. 2017-06-09]. Dostupné z: <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=ptb&datum=18940729&seite=30&zoom=33&query=%22tollenstein%22&ref=anno-search>.

126 KÚ pro Ústecký kraj, KP Rumburk, *Pozemková kniha katastrální obce Tolštejn*, s. 554.

127 KÚ pro Ústecký kraj, KP Rumburk, *Pozemková kniha katastrální obce Jiřetín pod Jedlovou*, s. 520.

128 KÚ pro Ústecký kraj, KP Rumburk, *Pozemková kniha katastrální obce Tolštejn*, s. 396.

129 V roce 1914 byl vyčleněn jako samostatné č. p. 36.

130 V roce 2017 je to 200 let od jeho postavení.

131 Dokončena byla 1806. J. SMETANA, *Jiřetín pod Jedlovou*, s. 72.

132 Více Stožecké silnici je uvedeno v kapitole 3.4 Pomístní jména na straně 15.

133 Dodnes je na čelní straně domu zazděný dobře čitelný kamenný překlad dveří původní kovárny. Je na něm symbol podkovy, iniciály J. G. (Josef Gabriel) a letopočet 1807.

134 A. PLESCHKE – J. RAUCH – M. VACKOVÁ, *Gedenkbuch*, s. 222.

135 Tamtéž.

136 KÚ pro Ústecký kraj, KP Rumburk, *Pozemková kniha katastrální obce Tolštejn*, s. 396.

prodat ve dražbě. Koupil jej Josef Görner, kterého postihl po delší době stejný osud. Dům ve dražbě koupil Johann Josef Münzberg. Münzbergovi v dalších generacích své nemovitosti postupně prodávali, vyjma č. p. 36,¹³⁷ jen aby udrželi živnost na Tolštejně. Jednalo se o domy č. p. 17¹³⁸ a č. p. 28.¹³⁹

Zpět k restauraci na Tolštejně. Při kopání základů budovy bylo nalezeno mnoho vzácných, starožitných předmětů z doby, kdy ještě hrad nebyl v troskách. Tyto nálezy tvořily základ sbírky soukromého muzea. Tuto sbírku s velkou pílí Johann, i další generace, později rozšiřoval.¹⁴⁰ Budova restaurace byla Johannem Josefem prezentována jako letní přístřešek, nepočítalo se s celoročním provozem. Nebyla zapsána do katastru a neměla ani číslo popisné. Johann Josef se dostal do rozporu s vedením tehdejší obce, když se po něm požadovala platba daně z nemovitosti. Proti tomuto se Münzberg odvolal na velkostatek Rumburk dopisem ze dne 25. 8. 1894, ve kterém poukazuje, že se jedná pouze o jednoduchý přístřešek pro turisty s občerstvením, ať se zástupce velkostatku přijede přesvědčit. Dále v dopise poznamenává: „... *Jelikož mi není zastupitelstvo obce nakloněno, chtějí aby moje restaurace v ruině měla číslo popisné, protože obec chce získat více peněz na daních pro výstavbu školy. Stavba ať je zaplácena z poplatku za prodej alkoholických nápojů.*“¹⁴¹ Výběr dávky z nápojů byl Rozhledu povolen Zemským výborem království Českého dne 5. 10. 1892.¹⁴²

Mít vlastní školské zařízení v obci bylo dlouho přáním obyvatel, především s ohledem k obtížné cestě dětí z Rozhledu, Lesného a Jedlové do národní školy v Jiřetíně. Na sezení zastupitelstva 26. 5. 1892 byly proto obecní správou učiněny kroky ke zřízení vlastní školy. Na základě žádosti povolil zemský školský úřad stavbu dvoutřídní školy. 7. 6. 1894 byl položen základní kámen a do podzimu byla stavba pod střechou. Zahájení provozu bylo plánováno na 1. 1. 1895. Termín

137 Dům č. p. 36 měl jiný osud. Více je uvedeno v kapitole 7.5 Po druhé světové válce na straně 55.

138 Prodán 26. 10. 1918, KÚ pro Ústecký kraj, KP Rumburk, *Pozemková kniha katastrální obce Tolštejn*, s. 396.

139 Prodán 28. 3. 1907, Tamtéž, s. 554.

140 Muzejní sbírce je věnována samostatná kapitola 10.2 Muzejní sbírka na straně 73.

141 Dopis Johanna Josefa Münzberga velkostatku Rumburk. Rodinný archiv Münzbergů.

142 *Národní politika*, Praha, 12. 10. 1892, č. 282, s. 3. Digitální knihovna Kramerius NK ČR [online]. 2017 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/29270003>.

se nestihl, proto se začalo vyučovat až 1. 3. 1895. Náklady stavby činily 13000 zl. První ředitel školy byl jmenován Josef Rauch.¹⁴³

Manželé Münzbergovi za dobu 41letého působení na své vyvolené „baště“ zabránili násilnému ničení památky a zároveň nesmírně přispěli k tomu, že se z hradní zříceniny stalo, nejen díky nádherné vyhlídce na okolní kopce a údolí, ale i dobré obsluze a výtečné kuchyni, vyhledávané výletní místo severních Čech a sousedního Saska. Tím se také nesmazatelně zapsali do dějin rozvoje nejen severočeského turismu.¹⁴⁴ Nástupcem Johanna Josefa a Agnes se stali Johann Ferdinand Münzberg, druhý syn, se svou chotí Barbarou.

143 A. PLESCHKE – J. RAUCH – M. VACKOVÁ, *Gedenkbuch*, s. 85.

144 Přínosu turismu je věnována samostatná kapitola 10.4 Přínos turismu na straně 75.

6 Johann Ferdinand a Barbara Münzberg

Do roku 1916, kdy František Josef I. zemřel, vládl i této druhé generaci Münzbergů stejný monarcha i stejný majitel panství. Období před první světovou válkou bylo ovlivněno bojem za všeobecné a rovné hlasovací právo pro všechny. Národnostní spory eskalovaly rozpory mezi Čechy a Němci, které vyvrcholily v roce 1913 rozpuštěním zemského sněmu.

V roce 1914 vypukla první světová válka, která přinesla utrpení vojáků v zákopech a bídu s hladem v zázemí. Münzbergovi nevyjímaje. Předmětů denní potřeby bylo málo a jejich ceny vzrostly do závratných částek. Na konci války, ale i po něm, přišla další pohroma ve formě tzv. „Španělské chřipky“. Na podvýživu a nemoci s ní spojené zemřelo více lidí než v bojích na frontě.

Konec války znamenal rozpad monarchie. Nástupnické státy byly rozděleny dle svých původních hranic a dominantní řeči. Pohraničí se i přes krátkou iredentu stalo součástí Československa. Proběhla měnová a pozemková reforma. Pozemková reforma významně ovlivnila rod Münzbergů.

20. léta 20. století se nesla v duchu společenského uvolnění. Kulturní život po pauze způsobené válkou opět ožil, tak i turismus. Zimní sporty, především lyžování, se těšily masovému zájmu.

6.1 Dětství a dospívání

Johann Ferdinand Münzberg, pokračovatel vedení pohostinství na hradě Tolštejně, se narodil 6. 10. 1868¹⁴⁵ na Tolštejně. Přestože nebyl prvním synem, už v podvědomí v něm jeho otec zřejmě viděl následníka tolštejnské generace. Jeho narození bylo velkou radostí a při příležitosti křtu byl požádán kníže Liechtenstein Johann II., aby byl malému Johannovi Ferdinandovi kmotrem.¹⁴⁶ Otec Johanna Ferdinanda napsal knížeti následující: „*Jeho knížecí Jasnosti, panu, panu Johannu od a z Liechtensteinu při jeho přítomnosti v Rumburku dne 9. října 1868.*“¹⁴⁷ Vaše

145 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Taufmatrik für Tollenstein, Anfangend vom Jahre 1857*, sig. L61/29, 1857–1911, Fol. 55. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/permalink?xid=8d0e01f6cf78fd58:-6ca67971:13f99d54109:-7eed&scan=58#scan58>.

146 Zápis v matriční knize v části týkající se kmotrů. Tamtéž.

147 Podle matriky se Johann Ferdinand narodil již 6. 10. 1868 a oficiální křest měl 8. 10. 1868 v 5

knížecí Jasnosti nejmilostivější Pane, pane! Skrze Vaši, knížecí Jasnosti, dobrotu, byla mi milostivě zřícenina hradu Tolštejn pronájmem k bydlení i potřebě poskytnuta. A zde z Boží milosti v předešlé noci moje choť šťastně porodila zdravého chlapce, což mi, doufejme, bytí, na pohostinné obyvatelně přeměněné zřícenině, ještě zpříjemní. Vidím to jako řízení Nejvyššího, že se Vaše knížecí Jasnost právě v blízkosti nachází a já bych se považoval za nejšťastnějšího, kdyby ten Nejjasnější s milostí mému malému synku kmotrem stát se chtěl! Křest se má konat dnes odpoledne ve 4 hodiny ve farním kostele ve Sv. Jiřetině a já se oddávám naději, že Vaše knížecí Jasnost moji šťastnou volbu neodmítne. Vaší knížecí Jasnosti V nejhlubší úctě ponížený služebník Johann Josef Münzberg.“¹⁴⁸ Na křest byl vyslán zástupce knížete Liechtensteina a malý Johann Ferdinand dostal vkladní knížku se 100 zlatými. Kníže tím opět prokázal Münzbergovi velikou čest a dík za jeho zásluhy o Tolštejn.

Johann Ferdinand se po absolvování reálné školy v České Lípě¹⁴⁹ začal učit zahradníkem v Žitavě,¹⁵⁰ později v Zákupích,¹⁵¹ avšak pro nedostatek peněz dokončil učení v Dolním Podluží.¹⁵² Proč zrovna zahradníkem, není jasné, zřejmě v tom opět hrála roli známost s knížetem, protože po vyučení, v roce 1887,¹⁵³ odjel pracovat do Lednice na Moravě, na zámek Liechtensteinů. Tam se staral s mnohými dalšími zaměstnanci o krásný park¹⁵⁴ a zámecký skleník.¹⁵⁵ V rozsáhlém rovinatém parku se v zimě naučil výborně bruslit, což nebyla v těchto dobách tak obvyklá zábava jako dnes a ne každý ji ovládal. Nádherná jižní Morava mu učarovala, poznal se tu i se

hodin odpoledne. Původní kmotr je škrtnut a zápis opraven na knížete Johanna II. Liechtensteina. Tato nesrovnalost způsobila mnoho nejasností a zmatků v uvádění data narození Johanna Ferdinanda, a to někdy 6., 8. a nebo i 9. 10. 1868.

148 Dopis ze dne 9. 10. 1868 s prosbou o kmotrovství. Rodinný archiv Münzbergů.

149 Ukončeném předčasně 15. 7. 1883. Tamtéž.

150 Ukončeném předčasně v červnu 1884. Tamtéž.

151 Ukončeném předčasně 30. 6. 1885. Tamtéž.

152 Ukončeném 25. 10. 1886. Tamtéž.

153 Dle dochovaného dopisu, ve kterém prosí rodiče o peníze. Tamtéž.

154 Tento park byl rozšiřován mezi lety 1884–1888 na základě studie z roku 1880. REICHEL Eduard, *Johann II. von und zu Liechtenstein: Leben und Wirken*, Eisgrub 1932, s. 84.

155 Přibližně 100 metrů dlouhý železný skleník postavený v roce 1846 navozoval atmosféru tropického pralesa. Tamtéž.

svojí budoucí chotí Barbarou, narozenou 21. 11. 1866,¹⁵⁶ dcerou moravských Chorvatů, domkáře Czapky a Apollonie Markovič.¹⁵⁷

Moravští Chorvati tvoří jazykovou a kulturní enklávu s centrem v obcích Jevišovka (Frélichov), Nový Přerov a Dobré Pole. Do této oblasti přišli v průběhu 16. století před silicím osmanským nebezpečím. Komunita se vyznačovala vnitřní soudržností. Byla hrdá na svůj původ, úspěchy v zemědělství, ekonomickou soběstačností a z toho pramenící majetkové zázemí.¹⁵⁸ Do roku 1805 se vyučovalo v češtině, němčině a chorvatštině. Poté již jen v němčině (vyjma náboženství) a chorvatština se používala pro komunikaci mezi sebou v rámci komunity. Moravští Chorvati využívali primárně němčinu v komunikaci s úřady. Po vzniku Československa vznikaly školy české souběžně s německými. Záleželo na konkrétní oblasti a rodině, do které školy své děti posílaly. V roce 1934 při oslavách příchodu Chorvatů na Moravu složil, místní spolek Národní jednoty, hold Československu.¹⁵⁹

Za druhé světové války patřilo odtržené území, které Chorvati obývali, k župě Reichsgau Niederdonau. Byl zrušen spolkový život a muži museli narukovat do Wehrmachtu. Po skončení války potkal Chorvaty podobný osud jako německé obyvatelstvo. Byl jim zkonfiskován majetek a ve dvou vlnách 1946–1947 a 1948–1950 byli přesídleni do různých obcí na severní a střední Moravu. Rozptýlením se urychlil proces jejich asimilace.¹⁶⁰ Některé rodiny, které měly zázemí v Rakousku, jednoduše přešly přes hranice a pokračovaly tam. Jako například bratranec Betty. Ten měl za hranicemi v Rakouské obci Niederabsdorf cihelnu, do které se po válce přestěhoval.¹⁶¹

156 MZA Brno, sbírka matrik 1579–1949 (1951), *Geburtsbuch Eisgrub 1864–1889*, signatura 2890, s. 40. [online]. 2017. [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/2878/?strana=21>.

157 U Barbary jsou uváděna různá data narození, 13. 11. 1866 sčítání obyvatelstva 1930, 12. 11. 1868 zápis o úmrtí. Důvod uvádění rozdílných dat narození není známý. Ve stejné matrice je pro den 23. 11. 1868 uvedeno narození jiné Barbary.

158 Jak je patrné z dopisů zasílaných Barbarou do Lednice. Více je uvedeno v kapitole 6.3 První světová válka na straně 42.

159 Historie chorvatské menšiny v České republice. *Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR* [online]. 2017 [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: <http://www.moravstichorvati.cz/home/dejiny>.

160 Tamtéž.

161 Tuto cihelnu dokládá dopis ze 6. 1. 1926 psaný Wenzelem Josefem Čapkem na firemní hlavičkový papír. Rodinný archiv Münzbergů.

Johann Ferdinand s Betty, jak se jí říkalo, se vzali 23. 9. 1891.¹⁶² Ohlášky před svatbou proběhly 18. 8. a 19. 9. 1891.¹⁶³ Oddavky v krojích se konaly na lednickém zámku v kostele. Na základě kmotrovství obdrželi od knížete darem dvanáct stříbrných lžiček v tmavomodrém pouzdře vyloženém sametem s vybarveným erbem Liechtensteinů.

Svatba zvaná *pir* měla pro Moravské Chorvaty veliký význam. Doprovázelo ji mnoho rituálů. Stavění májky zvané *sulice*, pečení svatebního koláče zvaného *vrtáň*, který po obřadu nevěsta hodila za sebe mezi přihlížející.¹⁶⁴ Večer byl proveden rituál takzvaného *odčepení*. Nevěstě byl sejmout panenský čepec a vyměněn za čepec ozdobný. Svatebním hostům účastnícím se hostiny byly odneseny nějaké věci, aby si je později vykoupili zpět na znamení toho, že vykupují nevěstu.¹⁶⁵

Po svatbě následovala Betty svého muže na Tolštejn.¹⁶⁶ Jednoduché to pro ni ale nebylo. Z příjemného klimatu jižní Moravy odešla do drsných horských podmínek a v podstatě mezi cizí lidi.

6.2 Převzetí živnosti

Přes léto bylo v hospodě třeba každé ruky, Betty pomáhala a pomalu se sžívala s rolí tolštejnské paní. Peněz bylo poskrovnu, proto Johann Ferdinand vykonával dál své povolání zahradníka. V roce 1898¹⁶⁷ byl na něj převeden pronájem hradu a po smrti Johanna Josefa se pohostinství ujal naplno. Druhá generace šla ve stopách svých předchůdců a snažila se ve stejném duchu na hradě pokračovat.

162 Viz dochovaný oddací list. Rodinný archiv Münzbergů. Těž, MZA Brno, sbírka matrik 1579–1949 (1951), *Trauungsbuch Eisgrub 1863–1904*, signatura 2901, Fol. 174. [online]. 2017. [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/2883/?strana=92>.

163 Tamtéž.

164 Lenka ŠMÍDKOVÁ, *Moravští Chorvati – obraz života a vysídlení v paměti tří generací* [online]. Brno, 2001 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/327395/ff_b/Bc.doc. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, s. 25.

165 Michaela ŠRAHŮLKOVÁ. *CHORVATSKÁ MENŠINA V ČR* [online]. Olomouc, 2008 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: http://geography.upol.cz/soubory/studium/dp/2008/2008_Srahulkova.pdf.

Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie, s. 23.
166 Tolštejn navštívila ještě před svatbou v období 6. 6. – 15. 6. 1891, jak svědčí zápis v dochované návštěvní knize restaurace. SOkA Děčín, *MÜNZBERG, J. J. 1789–1962*, číslo NAD 1440, nezpracováno.

167 Povolání k převodu dostal. Pouze však na šest let. Důvodem bylo odvolání na Rakousko-Uherské úřady s tím, že není jasné zda nadále povolí obývat zříceninu. SOA Litoměřice, pobočka Děčín – Podmokly, *Velkostatek Rumburk 1570–1936*, číslo NAD 71, karton 967, nezpracováno.

Rovněž jemu ležela na srdci starost o zachování zříceniny a hostince. V roce 1903 byla přístavbou k budově zvětšena kuchyň v hostinci. Při jedné z rekonstrukcí hradeb bylo v prvním nádvoří, bývalé kapli, přepaženo okno. Dodnes jsou na kamenech pažení vidět vyryté monogramy zúčastněných a letopočet 1912. Johann Ferdinand dosázel na úpatí zříceniny smrky, které vydržely až do 80. let dvacátého století, kdy uhynuly špatným ovzduším. Tak jak začal jeho otec, dával i on nadále tisknout pohledy a materiály o hradu.

Betty koupila 24. 2. 1913 od sestry a bratrů manžela domek v Lesném č. p. 36.¹⁶⁸ Ti vlastnili obě nemovitosti, č. p. 17 a č. p. 36, od smrti Johanna Josefa a Agnes. Manžel Johann Ferdinand zdědil restauraci na Tolštejně. Koupí domku pomohla jednomu ze švagrů, když na jeho živnost byla uvalena exekuce, tím pádem i na dům č. p. 17.¹⁶⁹ Při koupi došlo k vyčlenění stavební parcely a osamostatnění č. p. 36.¹⁷⁰

6.3 První světová válka

První světovou válku dobově zvanou Velká válka zažehl atentát na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este spáchaný v Sarajevu 28. 6. 1914. O měsíc později vyhlásilo Rakousko-Uhersko Srbsku válku. Do poloviny srpna 1914 se ocitly ve válce všechny velmoci včetně kolonií, tím se stala válkou světovou. Prvotní nadšení, záhy, po prohrách s vysokými ztrátami, vystřídala deziluze. Moderní zbraně přeměnily boje v hrozné masakry útočících vojsk. Pohyb armád ustrnul v zákopech s občasnými malými územními zisky. 21. 11. 1916 zemřel ve věku 86 let císař František Josef I. Vlády se ujal prasynovec arcivévoda Karel. I přes jeho reformy špěla monarchie ke svému zániku.

V průběhu válečných let se postupně zhoršovala situace i v zázemí fronty. Nedostávalo se potravin a jiných základních předmětů denní potřeby. Distribuci potravin převzala státní správa, která zavedla přidělové lístky. Obecní kronika situaci popisuje následovně: „... *Zatímco tady v německých hraničních územích Čech bylo málo nejnnutnějších potravin, bída a nouze, následkem čehož zde panovala velká úmrtnost, žil zemědělský národ ve vnitrozemí dle dřívějších zvyklostí. Rovněž tak*

168 Částka činila dle dochované kupní smlouvy. KÚ pro Ústecký kraj, KP Rumburk, *Pozemková kniha katastrální obce Tolštejn*, s. 83.

169 Tamtéž, s. 396.

170 Tamtéž, s. 83.

větší zemědělci našeho kraje, pokud neupřednostňovali prodávat své výrobky za vysoké ceny nejpotřebnějším. Obyvatelstvo našeho průmyslového kraje bylo nuceno si potraviny obstarávat ve vnitru Čech, ze začátku za běžné peníze, později ale za zlato nebo oblečení a prádlo. Objevilo se tzv. Syslování,¹⁷¹ díky kterému sice byly potraviny, ale lidé byli ještě více vysáváni. Případy, kdy lidé dali za jídlo poslední povlak, poslední košili, nebyly vzácností. ...“¹⁷²

Útlum živnosti pocítili i Münzbergové. Navíc Johann Ferdinand a syn Jan František museli narukovat. Betty tak zůstala na vše s mladším synem Walterem sama. Byli odkázáni na pomoc příbuzných z Lednice na Moravě, strasti této doby vystihují její dochované dopisy příbuzným s úpěnlivými prosbami o trochu potravin a peněz.¹⁷³ Nejhuř bylo v zimě, živnost stála, jiný výdělek nebyl a všude byl velký hlad. V dochované korespondenci prosí Betty i za svého muže a staršího syna, strýce z Lednice, aby i jim příbuzní poslali trochu chleba.

Dopis od Betty příbuzným do Lednice psaný 8. 3. 1918: „Milý Wenzel! Děkuji Ti za chleba, který jsi poslal Münzbergovi. On jej ale nedostal, protože se v té době dostal do Bělehradu.¹⁷⁴ K tomu hladu vypukl tyfus, to bude teprve tvrdý chleba. Jeden jeho přítel z Jiřetína nám ho přivezl.

Tak jsme ten chleba snědli, protože máme tak moc málo. I když byl tvrdý, to nevadí, přeci jenom to zažene hlad. Tady je to s potravinami moc špatné, nevím co mám dělat. Milý Wenzle, jestli Tě můžu poprosit, nemůžeš mi poslat balíček krup z Lednice a možná i jeden drahocenný chleba? A pak bych Tě ještě ráda o něco poprosila, byl bys tak hodný a půjčil k tomu ještě 500 korun. Musím nakoupit víno až půjdeme nahoru, a to je velké vydání. Až bude kšeft rozjetý, hned Ti je vrátím. Tedy 4 roky válka, dva na vojně, to se studna vyprázdní, když do ní nic nepřitéká.

Prosím, milý Wenzel, neodmítmi mi to. Tady by mi to taky někdo půjčil, ale tady nemusí lidi vědět, že potřebujeme peníze. Napiš mi to do dopisu, jestli mi je poskytněš. Protože tady je listonoš moc zvědavý.

171 Těž „keřasení“.

172 A. PLESCHKE – J. RAUCH – M. VACKOVÁ, Gedenkbuch, s. 93.

173 Těž v kapitole 9.1 Walter Münzberg na straně 68.

174 Potvrzeno propouštěcím dokladem ze dne 7. 4. 1918. Rodinný archiv Münzbergů.

*Každému sedlákovi tu seberou 3 krávy, protože tu není nic k jídlu, chtějí to dohnat masem. A ve Varnsdorfu přidávají do chleba řepu při pečení. Münzberg měl v Terezíně hodně hladu, protože tam není vůbec nic. Je škoda, že ten chleba nedostal. A já mu nemůžu nic poslat, jenom peníze. Johann ve Vídni taky teď neměl tři dny žádný chleba, nic nám o tom nenapsal, ale jedna paní z Jiřetína byla ve Vídni a ta nám to vyprávěla. Takže, milý Wenzel, je skrz tu válku všude velká bída. Nezapomeň na naše kroupy a jestli je nějaká možnost, tak nám je pošli. Myslím, že Münzberg přijede do konce března domů, ty starší musí už jednou vrátit domů. Srdečné pozdravy a políbení Tobě a Tvé milé paní a Mitzi od Betty.*¹⁷⁵.

Prosby byly vyslyšeny, bylo to však stále málo, neboť 17. 4. 1918 píše Barbara opět do Lednice další prosebný dopis: „*Milý Wenzel! Brambory došly. Srdečně Ti děkuji. A když budeš moci tak nám občas pošli balíček takových malých, abychom si mohli taky nějaké zasadit. Když pak jsou čerstvé brambory, tak si můžeme občas dopřát. Protože když jsme závislí na úřadě, tak je to krušné. Dostáváme z úřadu jednou za týden jeden a půl kila brambor. Milý Wenzel, chci Ti něco navrhnout jak nám můžeš kroupy a fazole poslat. Máš ten malý proutěný košík, dej všechno dovnitř a pošli ho vlakem do stanice Jedlová. Klíč a průvodní list pošli v obálce. Myslíš, milý Wenzel, že by to tak šlo? Já myslím, že ano. Tak, milý Wenzle, nezapomeň na kroupy a pošli taky občas brambory. Srdečné pozdravy Tobě a Tvoji milé paní. Betty.*“¹⁷⁶.

Ceny potravin prodávaných v Rozhledu a okolí jsou uvedeny v obecní kronice. V roce 1919 stál 1 kg chleba 80,80 K (0,26 K v roce 1914), 1 kg krup 12 K (0,40 K v roce 1914) a 1 kg fazolí 14 K (0,44 Kč v roce 1914).¹⁷⁷ Za požadovaných 500 korun bylo možno koupit přibližně 6 kg chleba a 1 kg luštěnin.

Johann Ferdinand se synem Janem Františkem měli štěstí a válku oba přežili. Vrátili se již do nové republiky, neboť 28. 10. 1918 bylo vyhlášeno samostatné Československo. O den později byla německými poslanci z Čech vyhlášena provincie Německé Čechy¹⁷⁸ s vládou v Liberci, která prohlásila zemi za součást

175 Dopis z 8. 3. 1918 adresovaný strýcovi Wenzelovi. Rodinný archiv Münzbergů.

176 Dopis ze 17. 3. 1918 adresovaný strýcovi Wenzelovi. Tamtéž.

177 A. PLESCHKE – J. RAUCH – M. VACKOVÁ, *Gedenkbuch*, s. 94.

178 Deutschböhmen. 30. 10. 1918 vznikly další provincie Sudetenland (severní Morava a Slezsko), Böhmerwaldgau (kraj Šumavský) a Deutschsüdmähren (kraj Jihomoravský).

Rakouska.¹⁷⁹ Tyto převraty byly provedeny ještě během války, neboť příměří bylo podepsáno 11. 11. 1918.¹⁸⁰

V rámci jednání Čechů a Němců o budoucím uspořádání od Rakousko-Uherska odtržených území bylo v otázce pohraniční nabídnuto vyřazení výběžků¹⁸¹ z českých státních hranic.¹⁸² Ke shodě nedošlo, navíc se souhlasem Dohodových mocností bylo pohraničí obsazeno českým vojskem. Liberec byl obsazen 12. 12. 1918. O týden později bylo prohlášeno celé odtržené území za součást Československa.¹⁸³ Obecní kronikář o této situaci napsal následující: „*Spoléhaje se na 14 bodů prohlášení prezidenta severní Ameriky Wilsona, se věřilo že je samostatnost Němců zaručena. Byla vytvořena německá zemská vláda pro území Sudet. Mírová jednání a neústupná moc Čechů rozbila tento útvar. Jmenovaná území s naším domovem patří k Československé republice. Nádražní stanice a tak i nádraží Jedlová obsadilo české vojsko. Rovněž do Lesného č. p. 13 byl, coby hraniční stráž ubytován celý zástup vojáků, který pak v roce 1920 zase odpochoval.*“¹⁸⁴ Zmiňovaná železniční stanice Jedlová byla obsazena 22 muži vedenými 1 podporučíkem z posádkového velitelství v České Lípě.¹⁸⁵

Po válce se život vracel pomalu k předválečnému stavu. Postupně, díky měnové reformě, ožila ekonomika. Nastal rozmach turismu a zimních sportů. Johann Ferdinand se proto rozhodl na Tolštejně vést pohostinství i přes zimu. Na podzim roku 1919 se poprvé nestěhovali do údolí.

6.4 Období první republiky

Již v průběhu roku 1918 se představitelé Agrární strany včele s Františkem Udržalem zmiňovali o potřebě rozparcelování latifundií. Tomuto byl nakloněn i T. G. Masaryk, který v textu Washingtonské deklarace nastínil hlavní zásady ústavy československého národa, mezi které i vyvlastnění velkostatků pro domácí

179 Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918-1938)*, Praha 2000, s. 37–38.

180 Tamtéž, s. 41–42.

181 Ašsko, Šluknovský výběžek, Frýdlantský výběžek, případně i Broumovsko.

182 Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 41.

183 Tamtéž, s. 42.

184 A. PLESCHKE – J. RAUCH – M. VACKOVÁ, *Gedenkbuch*, s. 95–96.

185 František BENEŠ – Jan DOLANA – Emil LANGER aj., *Pamětní kniha staničního úřadu Jedlová, Jedlová 1926–2001. Rok 1926.*

kolonizaci a zrušení šlechtických výsad.¹⁸⁶ Přes počáteční neshody týkající se rozsahu a velikosti vyvlastněných pozemků byl 16. 4. 1919 přijat zákon č. 215/1919 Sb. Zvaný též zákon „záborový“,¹⁸⁷ který stanovil zábor pozemků od 150 ha zemědělské půdy, nebo nad 250 ha celkové půdy. Prováděním reformy byl 11. 6. 1919 ustanoven Státní pozemkový úřad.¹⁸⁸ Panství Rumburk, patřící do zahájení pozemkové reformy Liechtensteinovi včetně zříceniny hradu Tolštejn, začalo být od roku 1921 postupně předáváno do vlastnictví československého státu. Münzberg byl o změně informován správou Liechtensteinského panství v Olomouci dopisem dne 10. 7. 1923¹⁸⁹. Předávání skončilo v roce 1925.¹⁹⁰

Smlouvu končící téhož roku prodlužoval následující rok již u lesní správy v Rumburku. Smlouva se týkala pronájmu zříceniny, protože: „... *restaurování není státním majetkem, nýbrž patří nájemcovi, a že pouze přijde neplodná plocha per 0.1349 ha. na Tollensteině k pronájmutí.*“¹⁹¹. K podpisu smlouvy došlo v březnu 1924 s ročním nájmem 300 Kč.¹⁹² Z dobové korespondence mezi úřady a rodinou Münzbergů vyplývá, že při přechodu panství na stát nebylo ještě zdaleka jasné, kterému subjektu bude správa hradu a okolních pozemků příslušet. Zájem o zříceninu projevila obec.¹⁹³ Politická strana Bund der Landwirte doporučovala obecnímu úřadu své nájemce.¹⁹⁴ Objevili se i zájemci o koupi zříceniny, kteří chtěli Münzbergy z Tolštejna dostat s odůvodněním, že je potřeba restauraci modernizovat, že neodpovídá nové době a že i stav hradeb je alarmující. Státní ředitelství lesů v Brandýse nad Labem žádost obce na získání zříceniny prvně zamítlo 10. 8. 1925.¹⁹⁵

186 Z. KÁRNÍK, *České země*, s. 454.

187 Tamtéž, s. 456.

188 Tamtéž, s. 458.

189 Dopis od vrchního lesního rady v Olomouci. Rodinný archiv Münzbergů.

190 W. PFEIFER, *Das Fürstenhaus Liechtenstein*, s. 133.

191 Ředitelství státních lesů Brandýs nad Labem Správě státních lesů Rumburk, číslo: 890, ze dne 22. 3. 1924. SOA Litoměřice, pobočka Děčín – Podmokly, *Správa státních lesů Liberec 1929–1949*, číslo NAD 86, inv. č. 42, karton 14.

192 Dle smlouvy z roku 1917 platil 50 Kč. Tamtéž.

193 Dopisy Státního památkového úřadu s obcí z 10. 10. 1923, 8. 7. 1925 a 28. 8. 1925. Rodinný archiv Münzbergů.

194 Dopis Bund der Landwirte obci ze dne 5. 11. 1924. Rodinný archiv Münzbergů.

195 Viz zápis v kronice: „*Na v minulosti podanou žádost o získání zříceniny, která je nyní majetku státu, do vlastnictví obce, obdržela obec následující vyrozumění: Vaše 20. července 1925 doručená žádost o úplatné přenechání zříceniny Tolštejn byla státním ředitelstvím lesů v Brandýse nařízením z 10. srpna 1925 čj. 7262-I/2 25 zamítnuta. O zachování zříceniny se stará kromě Státního ředitelství lesů také Památkový úřad Praha.*“. A. PLESCHKE – J. RAUCH – M. VACKOVÁ, *Gedenkbuch*, s. 104.

Vyjasnění těchto záležitostí se Johann Ferdinand už nedožil, zemřel v 29. 12. 1925¹⁹⁶ po delší nemoci ve věku 57 let, za tuhé zimy s hromadami sněhu. Jeho ostatky musely být z kopce svezeny na prkně. Celé břímě starostí s existencí na hradě padlo na jeho staršího syna Jana Františka. Barbara žila nadále se synem a snachou na Tolštejně. Její osud se naplnil 3. 2. 1934.¹⁹⁷

196 MÚ Varnsdorf, matrika Z Tolštejn, *T II. 1913–1946 J V. 1946–1950*, Fol. 20.

197 Tamtéž, Fol. 33.

7 Jan František a Anna Münzberg

Po první světové válce začalo nejturbulentnější období 20. století. Docházelo ke změnám zřízení. Do roku 1918 Rakousko-Uhersko. Od 1918 do 1938 Československá republika. V období 1938 až 1945 (Velko)Německá říše. Od 1945 opět Československo, od roku 1948 totalitní. Tyto změny měly všeobecný velký a mnohdy fatální dopad.

Při stabilizaci tzv. První republiky v prvních letech její existence byla provedena, krom jiného, pozemková reforma. Šlechtický majetek přešel do rukou státu. 30. léta poznamenala celosvětová krize s vysokou nezaměstnaností, obzvláště v pohraničí. Neutěšená situace zvedla vlnu nacionalismu a opět se vyhrotily národnostní spory mezi Čechy a Němci vedoucí k územním změnám ve formě posunu hranic a krátce na to další světovou válkou. Válečné období opět přineslo utrpení vojáků na frontě a omezení života v zázemí. Po skončení války nastaly velké změny národnostního složení pohraničí. Krátce na to zvítězila na dlouhou dobu totalita.

Za války, i po ní začal, být kulturní život, rovněž tak turismus organizován, protože to režimu tak vyhovovalo. V pohraničí nastal útlum vzhledem demografickým změnám.

7.1 Dětství a dospívání

Narodil se jako Johann Franz 1. 12. 1892¹⁹⁸ v Lesném, č. p. 17, jako první syn Johanna Ferdinanda Münzberga, druhého restaurátora na Tolštejně. První třídu základní školy absolvoval v nově otevřené škole v Rozhledu.¹⁹⁹ Poté v Dolním Podluží.

V době jeho dětství se ještě vždy v říjnu celá rodina stěhovala z Tolštejna do Lesného. Münzbergové museli žít skromně. Přes zimu se žilo z úspor z letních měsíců a přivydělávalo se lepením pytlíků, za účasti celé rodiny. Se svým dědou Johannem Josefem prožíval malý Jan střídání pobytu v Lesném a na hradě. Téměř celé dětství se od svého originálního dědy nehnul, sdíleli spolu i stejný pokoj. Z jeho vyprávění o Tolštejně a okolí mnoho znal a věděl.

¹⁹⁸ MÚ Varnsdorf, matrika N Lesné, *L II. 1865-1920*, Fol. 71.

¹⁹⁹ Od 1. 9. 1899 do 30. 6. 1900.

V roce 1907, čtyři měsíce po smrti svého dědy, se ani ne patnáctiletý Jan František odjel učit číšníkem do nově postaveného horského hostince²⁰⁰ na Ještědu.²⁰¹ Ještěd si velmi zamiloval, rád vyprávěl o sánkařské dráze a svých rychlých jízdách z vrcholu až do Liberce. Také Ještěd měl své stálé hosty, šlechtu z okolních zámků, např. Clam Callas, knížete Rohana, společenskou „smetánku“ z Liberce, někteří zde měli i vlastní hrnký na kávu. Po vyučení odjel Jan do předválečného Berlína.²⁰²

To byla velká změna, která vůbec neprospěla jeho zdraví. Z čerstvého horského povětří se dostal do zakouřených berlínských lokálů, pracoval dlouho do noci, málo spal a sám také začal kouřit. Při návštěvě Berlína jiřetínským farářem došlo i k setkání s Janem Františkem. Farář hned poznal, že není jeho zdraví v pořádku, po návratu do Jiřetína okamžitě informoval rodiče a Jan František byl nucen se vrátit domů na Tolštejn. Už měl oslabené plíce,²⁰³ doktor ho hned při první prohlídce varoval, že jestliže nezmění svůj životní styl, nedožije se ani 33 let. To se ho tak dotklo, že okamžitě přestal kouřit a co nejčastěji se pohyboval na čerstvém vzduchu.

7.2 První světová válka

Přišla první světová válka, ze zdravotních důvodů neposlali Jana Františka přímo na frontu. Narukoval 16. 11. 1916 do Terezína, ze kterého byl záhy přerazen do Arsenalu ve Vídni, kde sloužil do 1. 4. 1919.²⁰⁴ V Arsenalu mu služba v rámci daných možností uběhla v relativním klidu.²⁰⁵ Zdokonalil se tam ve hře v šachy, byl z něj později velmi dobrý šachista,²⁰⁶ v první republice předsedal spolku šachistů v Jiřetíně. I když nebyl přímo na frontě, věděl o hladu své. Koncem války pobývala

200 Horský hotel na Ještědu byl slavnostně otevřen 27. 1. 1906. Návštěvníkům bylo k dispozici 23 hostinských pokojů a noclehárna. Součástí budovy byla 23 metrů vysoká rozhledna. Objekt sloužil do ledna 1963, kdy vyhořel. Roman KARPÁŠ, *Stalo se na severu Čech 1900/2000*, Liberec 2001, s. 14.

201 Kde byl od 7. 10. 1907 do 7. 10. 1910.

202 Kde byl od dubna 1911 do dubna 1913. Viz osvědčení o praxi. Rodinný archiv Münzbergů.

203 V roce 1912 mu byla vystavena Königl. Universitäts – Poliklinik průkazka plicního onemocnění číslo 1323. Tamtéž.

204 Dochovaný vojenský průkaz (Militärschein) a cestovní průkaz (Marschrout). Tamtéž.

205 Bohužel více o vojenské službě Johanna Franze nelze zjistit, neboť jeho ročník byl skartován. VHA Praha, rešerše VHA, č. j.: MO7131/2017-211100.

206 Článek v novinách o úspěšném vyřešení vzorové šachové partie. *Schach Zeitung, Reichenberger Zeitung*, Gablonz, 25. 10. 1925, č. 249, s. 23. Digitální knihovna Kramerius NK ČR [online]. 2017 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/17466526>, též *Schach Zeitung, Reichenberger Zeitung*, Gablonz, 1. 4. 1928, č. 79, s. 22. Digitální knihovna Kramerius NK ČR [online]. 2017 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/17471302>.

ve Vídni také jeho vyvolená Anna Bošová.²⁰⁷ Sloužila²⁰⁸ v jedné bohaté rodině, kdykoliv přišel Jan František za Annou, paní domu Anně poručila, ať dá vojáčkovi najíst. Všechny potom doma učil úctě ke chlebu, nikdy se nesměl ani kousek vyhodit. V hospodě musel být chleba vždy v zásobě, velice na to dbal. Po první světové válce se v dubnu 1919 Jan František vrátil do vlasti, pracoval téměř rok u svého strýce²⁰⁹ z mamčininy strany v kanceláři v Lednici na Moravě.

Anna hodně pomáhala na hradě už jako děvče. Bydlela v domku přímo pod hradní zříceninou.²¹⁰ Když bylo třeba, stačilo na ni z hradeb zavolat. Bošovi byla česká rodina, pocházející z východních Čech, z kraje dnešního Babiččina údolí.²¹¹ Pod Tolštejn se přistěhovali v dubnu roku 1897²¹² na výzvu lesní správy rumburského panství knížete Liechtensteina, která hledala kočího.

Po službě ve Vídni pomáhala Anna rok a půl opět na Tolštejně, jak je patrné z potvrzení vystaveném Johannem Ferdinandem.²¹³ Poté sloužila až do svatby v Liberci. Jan František se se svojí Annou, rozenou Bošovou, oženil 26. 4. 1921.²¹⁴ Po svatbě se vrátil na Tolštejn, kde pracoval s otcem v restauraci.

V lednu 1922, za hrozné sněhové vánice, kdy porodní bába z Jiřetína nebyla schopna na Tolštejn dojít, rodila Anna své první dítě. Na svět pomohl své dceři Markétě sám otec Jan František. Nastávající babička Betty seděla dole v kuchyni a s porodem nechtěla za žádnou cenu nic mít. Poslední dítě narozené na hradě byl syn Johann Josef,²¹⁵ to už za méně dramatických okolností, v létě roku 1925.

207 Narozená v Meziměstí u Broumova dne 5. 6. 1892. SOA Zámorsk, sbírka matrik Východočeského kraje, *Tauf-Matrik der Gemeinde Halbstadt*, No. IV., 1872 – incl. 1899, sign. 174-4238, s. 86. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://195.113.185.42:8083/174-04238.zip>.

208 Dle dochovaného služebního osvědčení je patrné období služby od 25. 11. 1918 do 11. 4. 1919. Rodinný archiv Münzbergů.

209 Wenzela, který rodinu Münzbergů podporoval financemi a potravinami za první světové války.

210 Který kompletně shořel 7. 5. 1913. *Berichte vom Lande, Prager Abendblatt*, Wien, 7. 5. 1913, č. 104, s. 5. ANNO Zeitungen [online]. 2017 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=pab&datum=19130507&seite=5&zoom=33&query=%22tollenstein%22&ref=anno-search>.

211 Matka Anny znala osobně ženu, která inspirovala Boženu Němcovou k postavě Viktorky z románu *Babička*. Dle sdělení Anny Bošové.

212 K pobytu se přihlásili 4. 4. 1897, jak je uvedeno v kolonce číslo 12 sčítacího archu z roku 1930. NA Praha, *Státní úřad statistický I – Sčítání obyvatelstva ČSR v roce 1930*, rešerše NA, č. j.: NA-404-2/03-2017.

213 Dochovaném v rodinném archivu Münzbergů.

214 Viz dochovaný oddací list. Tamtéž. Těž MÚ Varnsdorf, matrika O Dolní Podluží, *oo IV Dolní Podluží*, 1912–1949, s. 59.

215 Více o Johannovi Josefovi je v kapitole 9.2 Johann Josef Münzberg na straně 69.

7.3 Převzetí živnosti

Téhož roku, po smrti druhého hostinského Johanna Ferdinanda, padly na Jana Františka majetkové starosti, vzniklé předáním liechtensteinského panství Rumburk státu. Stále byl z několika různých míst vyvíjen tlak na prodej hradu, záminkou byl špatný stav hradeb. Hlavním aktérem jednání byla obec i přesto, že jí bylo přenechání zříceniny za úplatu zamítnuto v srpnu 1925.²¹⁶

V září 1929 na Jana dokonce přišlo udání na Ministerstvo zemědělství, které prošetřovalo Ředitelství státních lesů a statků v Liberci. Autor v něm upozorňuje na to, že: *“... na zřícenině hradu Tolštýna u Varnsdorfu, která náleží státu, jest restaurace, kterou postavil jistý Münzberk, jenž státu platí ročně 600 K, což často vydělá za jediný den. ...”*²¹⁷. Ministerstvo bylo informováno o výši nájemného, které činí 300 K ročně s tím, že se provede místní šetření ohledně obchodu v restauraci. Místním šetřením bylo zjištěno, že: *„... provoz je silný pouze v letním období. Na jaře a na podzim žádný. V zimě přicházejí jenom jednotlivci. ... Výdělek stačí k výživě rodiny. ... Veškerý provoz vede manželka, která ovládá dokonale státní jazyk. ...”*²¹⁸. Oficiální zpráva adresovaná Rumburkem do Liberce byla v tomto znění: *„Ku shora citovanému nařízení hlásí podepsaná správa, že nebylo možno ani přibližně zjistiti, jakého obratu dosiluje nájemce restaurace na zřícenině Tollštýně. Obchod jest celkem malého rozsahu, a jest značnější návštěva pouze v neděle a svátky, pak po dobu školních prázdnin. Nejvíce se požaduje káva a limonády. Označení jsou všude oboujazyčná, ve státní řeči na místě prvním. Hostům české národnosti vychází se slušně vstříc, a nebylo dosud v tomto směru stížností.”*²¹⁹. Šetření udání bylo uzavřeno dopisem Ministerstva zemědělství adresovaným Ředitelství státních lesů a statků v Brandýse nad Labem s upozorněním: *„... aby na státních pozemcích, v zabraných pohraničních lesích, na vojensky významných*

216 Viz dochovaná korespondence z období 1923–1934. Rodinný archiv Münzbergů.

217 Ministerstvo zemědělství Praha Ředitelství státních lesů a statků Liberec, č. j.: 61620-V/21-1929, ze dne 30. 9. 1929. SOA Litoměřice, pobočka Děčín – Podmokly, *Správa státních lesů Liberec 1929–1949*, číslo NAD 86, inv. č. 42, karton 14.

218 Rukopis místního šetření, ze dne 20. 11. 1929. Tamtéž.

219 Odpověď Státních lesů Rumburk Ředitelství státních lesů a statků Liberec, ze dne 11. 12. 1929. Tamtéž.

vrcholcích nebylo propůjčováno právo pachtu osobám, které nezdají se býti úplně spolehlivými, k účelům výstavby turistických restaurací a jiných zařízení.“²²⁰

Samozřejmě o koupi celé zříceniny měl zájem i Jan František. V případě úspěšné koupi hradu se zavázal každoročně poskytovat 800 Kč místnímu spolku české menšiny po celou dobu vlastnictví hradu rodinou Münzbergů.²²¹ K ukončení všech dohadů o správě a žádostí o koupi Tolštejna, které se vlekly skoro deset let, došlo dne 28. 6. 1934. Obci bylo Státní správou lesů Rumburk sděleno, že byl odprodej hradní zříceniny definitivně zamítnut s odůvodněním, že nejlepší zárukou na udržení zříceniny, jakožto historické památky, je vlastnictví československého státu.²²² Pro Jana Františka to znamenalo vážné rozhodování o dalším pronájmu hradu. Rodina byla ochotna podstoupit cokoli, jen aby mohla na svém milovaném Tolštejně zůstat. Aby mohli živnost dál na Tolštejně provozovat, zavázal se Münzberg na vlastní náklady, bez jakékoliv náhrady v budoucnu, hradby vyspravit.

V listopadu 1933 byl dopisem Státního památkového úřadu vyzván ke konání ohledně zajištění oprav. Na to byly v březnu 1934 firmou Goth a Knothe Warnsdorf vyčísleny náklady na údržbu ve výši 32800 Kč. Práce byly během roku provedeny a celkem za ně Jan František Münzberg zaplatil skoro 34000 Kč. Na postup prací dohlížel památkový úřad. Například veškeré kameny porostlé mechem musely být po opravách hradeb vkládány zpátky na své místo tak, aby hradby působily nenarušeným dojmem.²²³

7.4 Druhá světová válka

Stupňující se národnostní napětí v třicátých letech se dotklo i Tolštejna, byť zdánlivě bezvýznamnou událostí. Jako jinde v této době po celé republice, byla v prvním nádvoří několikrát vysazena Masarykova lípa. Coby národní symbol vadila, vždy v noci byla kýmisi poškozena, aniž by Münzbergové někdy cokoli zpozorovali.²²⁴

220 Pohraničí – získávání pozemků stavebních a provozování živností. Č. j.: 114266-V/21-1929. SOA Litoměřice, pobočka Děčín – Podmokly, *Správa státních lesů Liberec 1929–1949*, číslo NAD 86, inv. č. 42, karton 14.

221 Dopis ze dne 25. 4. 1934. Rodinný archiv Münzbergů.

222 Správa státních lesů v Rumburku obecnímu úřadu, č. j.: 1191/1934 ze dne 28. 6. 1934. Tamtéž.

223 Dopisy a účty týkající se oprav. Tamtéž.

224 Josef VACEK, *Sepsané paměti na obec Tolštejn*. Děčín 2017. Rukopis v archivu autora.

Münzberg dlouhodobě podporoval různé místní spolky a sdružení, což nepřerušil ani v této pohnuté době.²²⁵

Nastaly nechvalné události roku 1938. V noci z 20. na 21. 5. 1938 byla vyhlášena částečná mobilizace, která byla odvolána 22. 6. 1938. V okolí jedlovského nádraží byla budována obranná linie tvořená bunkry vzor 37.²²⁶ Situace v pohraničí se vyhrotila 12. 9. 1938 po odvysíláném projevu Adolfa Hitlera. Ten samý den bylo obsazeno vojenskou stráží nádraží Jedlová.²²⁷ Situace byla neklidná a továrny ve Šluknovském výběžku stávkovaly, proto bylo nad okresem Varnsdorf vyhlášeno stanné právo. Situace se vyhrotila 22. 9. 1938 otevřeným bojem SOS oddílů s Freikorpssem. 23. 9. 1938 byl sveden boj československé armády s Freikorpssem o osadu Lesné. Od 24. 9. 1938 byl do okolí Tolštejna dislokován oddíl strážní sestavy „Žižka“ složený z SOS oddílů. Ti zde strážili až do podstoupení pohraničí Německu vyhlášeném 30. 9. 1938. Od 1. 10. do 2. 10. 1938 byla vyklizena linie bunkrů a československé vojsko bylo staženo do vnitrozemí. Odpoledne téhož dne vstoupily do Jiřetína pod Jedlovou německé jednotky. Šluknovský výběžek spadl do II. pásma záboru stanoveného od 2. 10. do 3. 10. 1938. Večer 3. 10. 1938 byl na louce pod zříceninou Tolštejna zapálen velký oslavný oheň.²²⁸

Na přelomu září a října, při přechodné nepřítomnosti osazenstva na hradě, byla restaurace vykradena a zařízení poškozeno. Původce tohoto činu se nikdy nepodařilo identifikovat. Münzbergovi přišli poprvé o všechny osobní věci a skoro celé vybavení hostince, kupodivu muzejní sbírka zůstala téměř netknutá. Škoda na vybavení restaurace a na osobních věcech byla vyčíslena na 49079 Kč.²²⁹

Rabování domů v Rozhledu a v Lesném zaznamenal kronikář v následujícím znění: „*Za velké války bylo vidět ledasjaké místo zpustošené, ale nikde se snad hůře nehausírovalo. Nebylo kam šlápnout, všechny bedny, šuplíky i ty nejmenší byly*

225 Potvrzení ze dne 20. 1. 1937 o příjmu 100 Kč věnovaných Národní Jednotě Severočeské. Rodinný archiv Münzbergů.

226 Nazývané Řopíky dle Ředitelství opevňovacích prací.

227 F. BENEŠ – J. DOLANA – E. LANGER aj., *Pamětní kniha*, rok 1938.

228 Martin SEKYRA. *Historie obce Tolštejn (Tollenstein) v letech 1935–1950* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2017-07-05]. Dostupné z: <http://theses.cz/id/5s5zyp/STAG83112.pdf>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra pomocných věd historických a archivnictví, s. 33–44.

229 Náhrady škod podle rozhodnutí vlád. pres. ze 7. XII. 1938. SOKA Děčín, *Archiv obce Tolštejn 1858–1944 (1999)*, číslo NAD 915, inv. č. 8, karton 1.

vysypány, vzácné věci ukradeny, prádelníky vyrabované, a co se nehodilo, leželo zpřeházené na zemi. Sklady, ve kterých oba hostince měly víno, pivo a další lihoviny, byly zcela vyrabovány. V Lesném byl obzvlášť vyrabován lesní mlýn,²³⁰ rovněž tak některé soukromé domy a i hostince.²³¹

V březnu 1939 projel skrze Lesné velký počet vojenských jednotek směr Praha. Útokem na Polsko 1. 9. 1939 začala druhá světová válka. Mladí muži z Rozhledu a přilehlých osad byli povoláni do armády a mnoho jich padlo. Přímé válečné události se v této době sledovaného území nedotýkaly. Naopak.

Připojením k Německu se značně zvýšila návštěvnost turistů ze Saska i z celého německého příhraničí. Přijížděly podnikové zájezdy²³² a konala se příkázaná organizovaná zábava pro raněné vojáky,²³³ což přinášelo velké pracovní nasazení celé rodiny oslabené o syna Johanna Josefa, který byl odveden do Wehrmachtu.²³⁴ V roce 1942 byla uzavřena nová nájemní smlouva mezi Německou říší zastoupenou zemskou správou státních lesů Rybníště, která obsahovala podmínku, že nájemce musí být členem NSDAP, což Jan František kvůli svému Tolštejnu splnil.²³⁵

Koncem války, kdy se zhoršovala situace na bojišti i v zázemí, došlo i na odvody starších ročníků. Povolán byl rovněž i Jan František. 7. 9. 1943 v dopise synovi píše: „... musím se 15. 9. hlásit k odvodu, berou od ročníku 84. To znamená své staré kosti ještě jednou narovnat, dám Ti hned po odvodu, který by měl proběhnout teprve v říjnu, hned vědět...“²³⁶. V dalších dopisech se se synem radil, zda-li v případě odvedení do Wehrmachtu má zavřít hostinec, nebo ne. Dne 30. 11. 1943 byl ze zdravotních důvodů osvobozen od vojenské služby.²³⁷

V zimě 1944–1945 byly v restauraci ubytovány dvě sestry z Berlína. Jednalo se o pomoc ženám a dětem z vybombardovaných území Německa. S blížící se frontou se prováděly opevňovací práce v okolí Rozhledu. V únoru 1945 byly

230 Škody v č. p. 10 „Lesní mlýn“ v Lesném činily celkem 191 658,60 Kč. Tamtéž.

231 A. PLESCHKE – J. RAUCH – M. VACKOVÁ, *Gedenkbuch*, s. 233.

232 Dopis rodinného přítele Dr. Johneho Johannovi Josefovi ze dne 25. 7. 1943. Rodinný archiv Münzbergů.

233 Dopis ze dne 9. 6. 1943 zaslaný Johannovi Josefovi. Tamtéž.

234 Více o Johannovi Josefovi je v kapitole 9.2 Johann Josef Münzberg na straně 69.

235 Smlouva ze dne 3. 9. 1942. Tamtéž.

236 Dochovala se kompletní korespondence. Včetně odeslaných dopisů, které syn Johann Josef přivážel, když jezdil na dovolenou. Tamtéž.

237 Ausmusterungsschein vystavený Wehrbezirkskommando Zittau. Tamtéž.

vybudovány silniční zátarasy od křižovatky mezi Jiřetínem pod Jedlovou a Dolním Podlužím. Koncem dubna 1945 ženisté s dalšími pracovními silami připravovali opevnění. Mezi Jiřetínem pod Jedlovou a Rozhledem byl vykopán protitankový příkop.²³⁸ Na přelomu dubna a května 1945 byly všechny cesty, především státní silnice Praha – Rumburk, ucpany uprchlíky z východu, vězni z koncentračních táborů a ustupujícími vojáky. Dne 8. 5. 1945 o půlnoci skončily boje a 9. 5. 1945 projely skrze Lesné Ruské a Polské jednotky směr Praha.²³⁹

7.5 Po druhé světové válce

Konec války přinesl strach a nejistotu. Běžný život sice pokračoval setrvačností dále, ale v průběhu dalších měsíců při přebírání státní správy československými úředníky začalo docházet ke změnám. Dne 25. 5. 1945 byla obnovena činnost finanční stráže v Lesném. Příslušníci se vraceli na své pozice opuštěné v září 1938. Dne 30. 5. 1945 se vrátili na nádraží Jedlová čeští drážní zaměstnanci, kteří se rovněž vraceli na předválečné působiště.²⁴⁰ V červnu a červenci proběhly ve Šluknovském výběžku zajišťovací vojenské operace československých jednotek. Operovaly zde jednotky podléhající velení na Kladně a od června pražský pěší pluk č. 28.²⁴¹

V platnost postupně vstupovaly Dekrety presidenta republiky, které zaváděly represivní opatření na německé obyvatele.²⁴² Byly blokovány jejich úspory ve spořitelně, zabaveny dopravní prostředky včetně kol, musely se odevzdat rozhlasové přijímače, hudební nástroje, sportovní náčiní, atd. Po sedmé večerní hodině nesměli Němci opouštět obydlí. Ve svém volnu odstraňovali místní Němci pod dozorem zátarasy, obranná postavení a museli zasypat zmiňovaný protitankový

238 Wilhelm PFEIFER, *Weissbuch Niederland: Die Vertreibung in Nordböhmen 1945–1946*, in: *Niederlandhefte*, Heft 12, Böblingen 1980, s. 349.

239 Sepsané vzpomínky Markéty Vackové. Více v textové příloze „Ke kapitole číslo 8.1 Dětství a dospívání“ na straně 94.

240 F. BENEŠ – J. DOLANA – E. LANGER aj., *Pamětní kniha*, rok 1945.

241 J. SMETANA, *Jiřetín pod Jedlovou*, s. 140–141.

242 Jednalo se například o dekrety číslo 5/1945 Sb. O národní správě; 12/1945 Sb. O konfiskaci majetku Němců, Maďarů a kolaborantů; 16/1945 Sb. O mimořádných lidových soudech; 33/1945 Sb. O úpravě státního občanství Němců a Maďarů; 108/1945 Sb. O konfiskaci nepřátelského majetku; 137 a 138/1945 Sb. O proviněních proti národní cti a o zajištění státně nespolehlivých osob a další.

příkop²⁴³. Na paži byli označeni bílou páskou.²⁴⁴ Pamětníci se k tomuto označení po mnoha letech vyjádřili ve smyslu toho, že alespoň věděli, s kým mají tu čest. Kdo je Němec a kdo ne.²⁴⁵ Z Herr Cacek byl opět Žáček, Herr Cvrčina byl opět Zvěřina, Herr Brosek byl opět Brožek, Ernst byl opět Arnošt, ze jména Franz opět František.²⁴⁶

V létě 1945 proběhly v osadě Jedlová „*divoké odsuny*“.²⁴⁷ Teprve až na základě výsledků konference v Postupimi konané 7.–8. 1945 byl stanoven způsob provádění „*humánních odsunů*“. V průběhu roku 1946 byla odsunuta většina obyvatel Rozhledu a přilehlých osad. Zůstali pouze antifašisté, smíšená manželství a specialisté ve výrobě. Souběžně s odsuny přicházeli i noví obyvatelé z vnitrozemí. Ti se však usidlovali v nedalekých průmyslových městech. O Rozhled a přilehlé osady, horského zemědělského charakteru bez průmyslu, velký zájem nebyl.²⁴⁸

Vyhlášené dekrety prezidenta republiky se vztahovaly i na rodinu Münzbergů. První akcí bylo sepsání muzejních exponátů dne 22. 5. 1945.²⁴⁹ O den později 23. 5. 1945 vystavil Národní výbor v Tolštýně²⁵⁰ osvědčení o šetření a o uchování starých střelných zbraní, mečů a dýk s tím, že zbraně jsou starou muzejní památkou. Zároveň podotýká, že zbraně jsou majetkem Jana Františka Münzberga a Národní výbor je vypouští z povinného odevzdání.²⁵¹ Národní správa živnosti proběhla 26. 6. 1945 na základě §15 Dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb.²⁵² Jan František s Annou mohli na Tolštejně zůstat do doby, než se dořeší národní správa živnosti a to z důvodu bezpečnostních: „... *jelikož se stalo už mnoho krádeží*

243 W. PFEIFER, *Weissbuch Niederland*, s. 350. Rovněž A. PLESCHKE – J. RAUCH – M. VACKOVÁ, *Gedenkbuch*, s. 243. Od této strany se jedná o zápisy z roku 1992, které popisují poválečné události.

244 Tyto bílé pásky byly odsunovanými na hranicích zahazovány. Znamý Markéty Vackové Otto Ulbricht se v rámci diskuse na téma odsun zmínil že: „*Koleje a jejich okolí byly těmito páskami doslova posety jako kdyby nasněžilo.*“.

245 Josef VACEK, Děčín, 7. 7. 2012. Ústní sdělení.

246 Josef VACEK, *Sepsané paměti na obec Tolštejn*. Děčín 2017. Rukopis v archivu autora.

247 „Divokým odsunem“ lze rozumět praktiky, kdy bylo obyvatelstvo většinou v noci shromážděno více méně bez času a možnosti sbalení a poté bylo pěšky hnáno za hranice a tam ponecháno samo sobě. Nemluvě o excesech toto doprovázejících. W. PFEIFER, *Weissbuch Niederland*, s. 350.

248 Nedosídlení nakonec vedlo v roce 1949 ke sloučení s obcí Jiřetín pod Jedlovou.

249 Seznam starých zbraní na zřícenině hradu Tolštýna ze dne 22. 6. 1945. SOKA Děčín, *Místní národní výbor Jiřetín pod Jedlovou 1945–1990*, číslo NAD 1048, inv. č. 164, karton 8.

250 Dle razítka na osvědčení.

251 Osvědčení vystavené 23. 5. 1945 Národním výborem v Tolštýně. Rodinný archiv Münzbergů.

252 Seznam starých zbraní na zřícenině hradu Tolštýna ze dne 22. 6. 1945. SOKA Děčín, *Místní národní výbor Jiřetín pod Jedlovou 1945–1990*, číslo NAD 1048, inv. č. 164, karton 8.

v neobydlených domech v naší krajině. Jedná se zde o cenné muzejní věci, které nemůžeme nechat bez ochrany.“²⁵³.

Münzbergům byla na základě Dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. ze dne 2. 8. 1945 odebrána státní příslušnost. K 1. 11. 1945 byla dekretem prezidenta republiky č. 91/1945 Sb. vyhlášena měnová reforma,²⁵⁴ která zavedla opětovně československou korunu. Pro tento účel bylo nařízeno na základě Dekretu prezidenta republiky č. 95/1945 Sb. sepsat veškeré finance. Jan František uvedl na „*Výplatním listu pro fyzické osoby a domácnosti*“ ke dni 30. 10. 1945 částku ve výši 435401 Kč u peněžních ústavů a 12050 Kč v hotovosti.²⁵⁵ Sepsané finance byly zkonfiskovány 6. 4. 1946 na základě Dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.²⁵⁶ Stejným dekretem byl zkonfiskován majetek zahrnující dům včetně vybavení č. p. 36 v Lesném a hostinská živnost včetně vybavení restaurace na Tolštejně.²⁵⁷

Jan František se pokoušel převést živnost na svou českou manželku Annu, napsal proto dne 9. 8. 1945 žádost na Správu státních lesů v Rubmurku. Dne 9. 10. 1945 byli v odpovědi na žádost o další pronájem restaurace, vyzváni lesní správou k okamžitému vyklizení restaurace a ukončení živnosti.²⁵⁸ 17. 11. 1945 museli odevzdat gramofon s deskami, akordeon a kytaru. Zabavené věci přebírala za MSK Tolštýn dcera Markéta,²⁵⁹ která tam byla služebně vyslána, protože tou dobou již na úřadě pracovala. Dne 8. 12. 1945 byl proveden soupis vybavení restaurace a muzea při předání živnosti, kterou převzal národní správce Jan Bedřich. Ze zříceniny Münzbergové odešli 17. 12. 1945²⁶⁰ do prázdného domku č. p. 75 v podhradí.

253 Ředitelství státních lesů a statků MSK Tolštýn, č. j.: 61/45 ze dne 22. 10. 1945. SOA Litoměřice, pobočka Děčín – Podmokly, *Správa státních lesů Liberec 1929–1949*, číslo NAD 86, inv. č. 42, karton 14.

254 Kristýna CHALUPECKÁ. *Měnové reformy* [online]. Brno, 2008 [cit. 2017-07-05]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/100166/pravf_m/Diplomova_prace_Kristyna_Chalupecka.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra správní vědy, správního a finančního práva, s. 46.

255 Viz výplatní list ze 30. 10. 1945. Rodinný archiv Münzbergů.

256 Přihláška pro Němce majetkové podstaty ... ve smyslu dekretu ... ze dne 25. 10. 1945 č. 108 Sb. Tamtéž.

257 Budova samotná patřila touto dobou státu.

258 Odpověď na žádost vystavenou Správou státních lesů Rybníště v Rumburku, č. j.: 516/45 ze dne 9. 10. 1945. Rodinný archiv Münzbergů.

259 Potvrzení MSK Tolštýn. Tamtéž.

260 I po nuceném odchodu Münzbergů zůstala restaurace na Tolštejně jediným hostincem s nepřerušným provozem ze všech hostinců na okolních kopcích.

Provoz živnosti od léta do konce roku 1945 popisuje zeť Josef Vacek: „*Specialita Anny Münzbergové, obložený chlebiček apetitbrot se opět našel, i když ve ztenčeném vzoru, místo potěru paštikou trochu margarínu a hořčice. Místo uheráku půlka slanečka, trochu zelí, cibule a okurka. Pro německou klientelu bez lístku! Dále jsem se snažil upéct v troubě ze žitné mouky, kterou mi občas šéf nechal, perník rozkrájený na kostky a opět bylo něco k meltě! Hlavně Němci to brali s povděkem. A tak jsme válčili až do Vánoc. Hospodské speciality melta kafe, pivo 2 stupně, alkohol 00, perničky, apetitbrot. Čechům, kteří měli potravinové lístky se dělal řízek – byl to trapas! Tak jsme spojenými silami rok 1945 doválčili, večerní provoz téměř žádný. Němci nesměli vycházet a Češi nebyli.*“²⁶¹.

Jan František nastoupil 5. 7. 1946 jako obecní poslíček. Práci vykonával do července roku 1948 bezplatně. Od 21. 7. 1948 do 31. 12. 1949 za odměnu 500 Kč měsíčně.²⁶² Tuto práci ukončil z důvodu sloučení obcí Tolštejn s Jiřetínem pod Jedlovou. Anna pracovala v textilní továrně v Podluží. Bydleli v Rozhledu v domku č. p. 75, který později koupili.²⁶³ Voleb 26. 5. 1946 se Münzbergové neúčastnili, protože neměli československé občanství.

Období od roku 1946 do 1951 charakterizuje jednání s úřady o navrácení státního občanství manželům Münzbergovým a poté konfiskovaného majetku. Na základě potvrzení smíšeného manželství ze dne 4. 9. 1946 se na Jana Františka vztahovaly úlevy z tohoto manželství plynoucí.²⁶⁴ Dne 25. 6. 1947 sepsal žádost o československou státní příslušnost.²⁶⁵ Dne 7. 9. 1950 obdržel výměr o vrácení československého státního občanství.²⁶⁶ Slib věrnosti složil 20. 10. 1950.²⁶⁷ Dne 21. 9. 1951 mu občanství bylo osvědčeno s tím, „*že jest občanem Československé republiky*“²⁶⁸ podle §3, dekretu č. 33/1945 Sb.

261 Josef VACEK, *Sepsané paměti na obec Tolštejn*. Děčín 2017. Rukopis v archivu autora.

262 Potvrzení MNV v Tolštýně ze dne 31. 12. 1949. Tamtéž.

263 Od Jiřetína pod Jedlovou dne 10. 11. 1955. V rodinném držení byl tento dům do roku 2005. KÚ pro Ústecký kraj, KP Rumburk, *Pozemková kniha katastrální obce Tolštejn*, s. 194.

264 Oběžník ministerstva vnitra č. B – 300/3825/46. Tamtéž.

265 Přílohou žádosti bylo „*Vysvědčení o zachovalosti*“ vydané dne 26. 6. 1947 MNV Tolštýn, č. j.: 252/47 a „*Osvědčení o pobytu*“ vydané tamtéž dne 27. 6. 1947. Tamtéž.

266 Výměr o vrácení československého státního občanství, vydaného KNV v Liberci, č. j.: 216-15/4-1950-I/III. Tamtéž.

267 Tamtéž.

268 Vystaveného ONV Rumburk, č. j.: III-216.1-1951/Ný. Tamtéž.

Odlisný průběh přiznání státního občanství měla Anna. Ta využila bodu 4 §1 dekretu 33/1945 Sb., protože se při sčítání obyvatel v roce 1930 hlásila k české národnosti.²⁶⁹ Po záboru pohraničí se při sčítání obyvatel v roce 1939 přihlásila k národnosti německé.²⁷⁰ Nejspíše proto je potvrzení vystavené ONV Varnsdorf ve znění, že osoba na něm uvedená „byla vzata do evidence osob německé národnosti dne 21. 2. 1947“.²⁷¹ 12. 3. 1947 bylo Ministerstvem vnitra v Praze vystaveno osvědčení,²⁷² že „má ve sčítacím archu sčítání lidu republiky Československé ze dne 1. prosince 1930 zapsanu národnost: českou.“.²⁷³ K žádosti o československé státní občanství vystavil dne 31. 5. 1947 MNV Tolstýn osvědčení o státní národní spolehlivosti č. j.: 195/47 s vyjádřením, že nemá námitek.²⁷⁴ 28. 4. 1951 bylo Anně osvědčeno občanství s tím, „že jest občanem Československé republiky“;²⁷⁵ podle §1, zákona číslo 236/1920 Sb.

Proti konfiskaci majetku se Jan František odvolal k ONV Varnsdorf dne 14. 11. 1946 na základě vystavené legitimace smíšeného manželství. Žádost byla ONV Varnsdorf podstoupena ZNV v Praze s návrhem na zamítnutí „... neb dle vlastního doznání byli v předměť jmenovaní členy nac. soc. org. NSDAP.“. Žádost na zrušení konfiskace byla uzavřena ONV Rumburk dne 23. 4. 1952 s vyhovujícím stanoviskem.²⁷⁶ Dům č. p. 36 v Lesném byl Janovi Františkovi navrácen.²⁷⁷

Do konce roku 1950 se na Tolštejně vystřídalo několik hostinských, často nevydrželi ani první zimu. V této době Tolštejn obhospodařovalo Sokolské družstvo Liberec, poté Vzlet a konečně RaJ. Zásluhou zetě Josefa Vacka, se na jaře roku 1951 Münzbergovi na Tolštejn vrátili, do zestátněné živnosti. Vedoucím se stal Josef Vacek, musel ale po čase pro svoji nemoc z vedení odstoupit a restauraci směla díky české národnosti vést Anna Münzbergová. Přišla další rána osudu, v prosinci téhož roku si v restauraci zlomila pravou nohu v krčku. Na následky úrazu, ve věku

269 NA Praha, *Státní úřad statistický I – Sčítání obyvatelstva ČSR v roce 1930*, rešerše NA, č. j.: NA-404-2/03-2017.

270 Tamtéž.

271 Potvrzení ONV Varnsdorf. Rodinný archiv Münzbergů.

272 č. j.: A-4815-9267/47VI/4 ze dne 28. 4. 1951.

273 Potvrzení MV Praha. Tamtéž.

274 Osvědčení MNV Tolstýn. Tamtéž.

275 Vystaveného ONV Rumburk, č. j.: III-216.1-1951/Ma. Tamtéž.

276 Spis „Žádost o zrušení konfiskátu“. SOkA Děčín, *Okresní národní výbor Rumburk 1945–1960*, číslo NAD 1003, inv. č. 354, karton 108, Odvolání proti konfiskaci – dekonfiskační spisy.

277 Značně zpuštělý.

nedožítých 61 let, zemřela v rumburské nemocnici dne 11. 9. 1952.²⁷⁸ Dále vedli hostinec dcera Markéta s manželem Josefem a tradici sloužil už skoro v důchodovém věku i Jan František.

O Velikonocích 1952 obsadila část hostince a vyhlídku hradu posádka československé armády.²⁷⁹ Po celou dobu pobytu posádky byl zakázán výstup na vyhlídku, kde si zřídila krytou pozorovatelnu. Vojáci odešli téměř z hodiny na hodinu 31. 3. 1956. Münzberg se zbytkem rodiny zde ještě šest let, za nelehké rodinné situace, hospodařil a hrad definitivně opustil 29. 6. 1962,²⁸⁰ kdy mu bylo téměř 70 let. Odchod z hradu Jan František těžce nesl, miloval svůj Tolštejn. Vždy za každého počasí, do jeho hostince proudily davy lidí ze všech stran, všichni se tu dobře bavili, odnášeli si nejhezčí vzpomínky, žádný den nebyl uzavírací, stále se návštěvníkům sloužilo. V sobotu²⁸¹ často až do ranních hodin, kdy poslední hosté odcházeli na první ranní spoje do České Lípy, České Kamenice či Rumburku. Všechny síly se vkládaly do provozu a odměnou byla radost, když byli všichni spokojeni.

7.6 Stáří

Aby nebyl konec všem tragédiím, zemřel v roce 1964 jeho milovaný vnuk Jan na rakovinu, ve věku pouhých šestnácti let. Byl to už třetí mladý chlapec z rodu, kterého za svého života Jan František oplakával. Nejdřív bratra, potom syna a nakonec i vnuka. Aby mohl rodině přilepšit, prodal²⁸² Jan František list z návštěvní knihy s Rilkeho básní Únor.²⁸³ Rovněž prodal nevyužívaný a zchátralý dům č. p. 36

278 MÚ Rumburk, matrika Z Rumburk, *Knihá úmrtí, svazek I, MNV v Rumburku*, od 1. ledna 1950 do 31. prosince 1957, s. 140.

279 Byla zde umístěna vidová hláska 158. hlásného praporu, patřící do sestavy velitelství vidové rotý v Jičíně. VHA Praha, rešerše VHA, č. j.: MO7131/2017-211100.

280 Deník Jana Františka. Rodinný archiv Münzbergů.

281 Viz žádost Josefa Vacka ze dne 20. 6. 1951 o povolení prodloužení policejní uzavírací hodiny. Žádá v ní o prodloužení otevírací hodiny ze soboty na neděli z 12 hodin večerních na 2 hodinu ranní. Jako důvod uvádí, aby tyto dny byla využita větší návštěvnost oproti dnům v týdnu. Žádosti bylo vyhověno na schůzi rady MNV v Jiřetíně pod Jedlovou dne 11. 7. 1951. SOKA Děčín, *Místní národní výbor Jiřetín pod Jedlovou 1945–1990*, číslo NAD 1048, inv. č. 164, karton 8, Záležitosti hradu Tolštejna a jeho sbírek.

282 Rilkeho muzeu v Marbachu na Neckaru za 100 DM.

283 Kterou tam básník napsal v roce 1892 při své návštěvě Tolštejna.

v Lesném²⁸⁴ za zbytkovou cenu 560 Kčs. Dům byl po prodeji zbourán a parcela na které stál byla sloučena se sousední patřící k domu č. p. 17.

Svůj život dožil v Jiřetíně u dcery Markéty. Krajinou pod Tolštejnem vodil na procházky svoji malou pravnučku Markétu. Zabýval se historií Tolštejna, občas publikoval články v novinách,²⁸⁵ besedoval s pamětníky a hrával šachy. V roce 1974 se zúčastnil v Děčíně simultánní hry se světovým šachistou Salo Flohrem z Ruska. Tajně si doma zabalil své šachové prkno a ráno se rozjel do Děčína. Přestože nebyl přihlášen, byl ke hře jakožto nejstarší účastník přizván a povedlo se mu z padesáti vydržet do posledních šesti, kdy slavný šachista slovy: „*Ted' to bylo špatně!*“ hru ukončil.²⁸⁶

Zemřel ve svých 85 letech 21. 4. 1977 v českokamenické nemocnici.²⁸⁷ Při jeho pohřbu se s ním přišlo rozloučit ohromné množství lidí. Smuteční průvod vycházející z jiřetínského kostela byl tak dlouhý, že zarmoucení pozůstali a první smuteční hosté byli již na místě jeho posledního odpočinku a konec průvodu byl stále ještě před kostelem. Zaplněné bylo celé náměstí a potom i hřbitov.

284 Kupní smlouva ze dne 7. 6. 1962. Kupní smlouva a zápis v pozemkové knize, KÚ pro Ústecký kraj, KP Rumburk, *Pozemková kniha katastrální obce Tolštejn*, s. 82.

285 Více o je v kapitole 10.4 Přínos turismu na straně 75.

286 Sepsané vzpomínky Markéty Vackové na svého otce Jana. Rodinný archiv Münzbergů.

287 MÚ Česká Kamenice, matrika Z Česká Kamenice, *Knihá úmrtí MNV v České Kamenici*, svazek 9, ode dne 22. 3. 1977 do dne 8. 11. 1978, s. 9.

8 Markéta Vacková

I v této generaci se čtyřikrát změnilo státní zřízení. Československá republika, (Velko)Německá říše, totalitní Československo a po roce 1989 nejprve federace a poté samostatná Česká republika. Více si však užila totality a běžného života v ní. Vyjma roku 1968, kdy došlo k přechodnému uvolnění politické atmosféry. Poválečné období se vyznačuje nucenou i dobrovolnou emigrací, a to především v letech 1945, 1948 a 1968.

Kultura byla organizována státem. Bez povolení vládnoucí strany nebylo možné cestovat do kapitalistických zemí. Z důvodu omezení cestování do zahraničí a možnosti koupě prázdných domů v pohraničí, se objevuje fenomén chalupaření. V 60. letech 20. století začal individuální turismus díky motorizaci společnosti pozvolna růst. Po roce 1989, kdy bylo možné opět cestovat, byl patrný mírný pokles zájmu o chalupaření. Tento jev byl však přechodný.

8.1 Dětství a dospívání

Před rokem 1945 Margaretha Münzberg(ová). Gretl, jak ji doma říkali, se narodila za dramatických okolností 14. 1. 1922 na Tolštejně. Měla vrozenou tělesnou vadu, kratší levou nohu, navíc částečně ochrnutou. Tímto handicapem trpěla celý život. Na základní školu v prvním stupni chodila v Tolštejně²⁸⁸ a na druhý stupeň v Dolním Podluží.²⁸⁹ Školní rok 1936/37 absolvovala v české škole v Bakově nad Jizerou, kde se naučila číst a psát česky.²⁹⁰ Tato znalost jí byla velkým přínosem. Hlavně po druhé světové válce. 1. 9. 1938 nastoupila do Obchodní školy ve Varnsdorfu, kterou ukončila 13. 7. 1940.²⁹¹ Pokud nebyla ve škole, musela vypomáhat v restauraci.

Po vyhlášení mobilizace 23. 9. 1938, v období od 24. 9. do 10. 10. 1938, byla s matkou Annou evakuována do Arnsbergu v kraji Westfalen. Předpokládaly se totiž boje československé armády s Německou v předpolí bunkrů vystavených na nedalekém kopci Šébr. Při odchodu z Tolštejna zůstala hospoda opuštěna

²⁸⁸ Bohužel fond obecné školy Tolštejn se nedochoval.

²⁸⁹ Fond obecné školy Dolní Podluží obsahuje pouze školní kroniku s obecnými zápisy. Zbytek nedochován.

²⁹⁰ Opis vysvědčení 1936-37 z Divčí měšťanské školy Bakov nad Jizerou. SOKA Děčín, *Okresní národní výbor Rumburk 1945–1960*, číslo NAD 1003, inv. č. 354, karton 108.

²⁹¹ Dle dochovaného vysvědčení. Rodinný archiv Münzbergů.

a zavřena.²⁹² Domácí zvíře opička byla puštěna na volno, aby si mohla sama obstarat potravu. Byla střelena do břicha členem SOS oddílu, který touto dobou operoval v prostoru hradu. Očití svědci tvrdili, že tuto opičku viděli zraněnou lézt na strom. Ostatky opice byly nalezeny Markétou na jaře roku 1942.²⁹³

V tomto období byla hospoda na Tolštejně vykradena. Ztratily se rodinné šperky omylem zde zapomenuté. Pro případ náhlého nuceného opuštění hospody byly připraveny tyto cennosti, spolu s dokumenty na okenním parapetu. Ve spěchu při opouštění hospody nahlédly ženy do prvního pouzdra na šperky, to bylo prázdné a v domnění, že i ostatní šperkovnice jsou také bez obsahu, nechaly je tam ležet. Markéta vzpomínala, jak byla všechna skla a zrcadla pořezána. Nejspíše dotyčný lapka zkoušel pravost diamantů osazených do rodinných šperků.²⁹⁴ Ušetřeno nezůstalo ani vybavení hospody, ošacení, povlečení, atd.

Za druhé světové války byl nejprve odveden její milý Eberhard a poté bratr Johann Josef. Ten se z války již nevrátil. S Eberhardem se opět setkala až v roce 2002 po dlouhých 57 letech.²⁹⁵ Domnívala se totiž, že zahynul při bombardování Drážďan v únoru 1945. Události týkající se posledních dnů války a období bezprostředně po ní sepsala Markéta v rukopise, který je vzhledem ke své délce uveden v příloze této práce.²⁹⁶

8.2 Po druhé světové válce

V červnu 1945 si pro ni přišla finanční stráž, zřejmě proto, že mluvila a psala oběma jazyky, německy i česky. Ať se ihned dostaví na MSK i s vlastním psacím strojem. Ten jí byl za tímto účelem proto ponechán. Při práci v kanceláři byl důležitým pomocníkem. Obzvlášť při slučování obecního úřadu Tolštejn s Jiřetínem pod Jedlovou v roce 1949. Kolo,²⁹⁷ které by se hodilo na dojíždění, bohužel bylo zabaveno bez náhrady. Jen lyže si mohla nechat.²⁹⁸ Bez nich by se v zimě do práce

292 Markéta Vacková, Krásná Lípa 2007. Ústní sdělení.

293 Sepsané vzpomínky Markéty Vackové na opice chované v restauraci na Tolštejně. Rodinný archiv Münzbergů.

294 Markéta Vacková, Krásná Lípa 2005. Ústní sdělení.

295 Od roku 1950 až do své smrti 2014 bydlel ve Vídni.

296 Příloha č. 3: Ke kapitole číslo 8.1 Dětství a dospívání na straně 94.

297 Koupené 27. 5. 1938 dle dochovaného účtu. Rodinný archiv Münzbergů.

298 Jak dokládá dochované potvrzení ve znění: „*Místní správní komise v Tolštýně potvrzuje, že sl. Markéta Münzbergová, bytem v Tolštýně, čp. 79, potřebuje nutně lyže k dojíždění v zimě*

dostávala jen velmi obtížně. Zajímavé bylo, že později byla za znalost němčiny finančně ohodnocena příplatkem 200 Kč měsíčně. Na hradě zůstala s otcem a matkou do prosince 1945.

Rodičům nebylo povoleno převést živnost z německého otce na českou matku. Museli tedy hostinec týden před Vánoce opustit, vše předat národnímu správci. Využili možnosti zůstat v blízkosti hradu a nastěhovali se do zrovna prázdného domku v podhradí č. p. 75. Tyto Vánoce byly velmi smutné, o bratrovi Johannovi Josefovi stále nic nevěděli a rodina se musela navíc rozloučit s milovaným domovem. Nezůstalo jim skoro nic, jen pár osobních věcí a písemností, ostatní majetek byl zabaven. Z odsunu byli na přimluvu místních Čechů v poslední chvíli vyškrtnuti.

V roce 1946 žádala Markéta o československé státní občanství. 22. 6. 1946 vystavil ONV Liberec – venkov „*Osvědčení o národnosti*“ odkazující se na sčítání obyvatel 17. 5. 1939, kde byla uvedena národnost Německá.²⁹⁹ V rámci dalších jednání o přidělení občanství bylo dne 4. 2. 1948 vystaveno MNV Tolstýn potvrzení, že pochází ze strany matky z české rodiny. Dále pak že: „ ... *jmenovaná chovala se vždy přátelsky a loyálně k českému a jiným slovanským národům, zejména také v době okupace.*“³⁰⁰ Československé občanství jí bylo uděleno až na základě svatby³⁰¹ s Josefem Vackem³⁰² konané 28. 1. 1950.³⁰³ Svatba byla uskutečněna na základě dispensu vystaveného ONV Rumburk dne 30. 12. 1949.³⁰⁴ Občanství jí bylo stvrzeno 22. 11. 1950 s tím, „*že jest občanem Československé republiky*“,³⁰⁵ podle §2, zákona číslo 194/49 Sb. Manželství skončilo rozvodem v roce 1966.³⁰⁶

do práce na m. spr. komisi v Tolstýně. Proto je jí ponecháme k tomuto účelu. Podepsán předs. m. spr. komise Papánek“. Bohužel na potvrzení není datum. Jedná se o zimu 1945–1946. Na potvrzení je totiž ještě uvedeno č. p. 79 patřící restauraci Tolštejn. Rodinný archiv Münzbergů.

299 Osvědčení o národnosti, ONV Liberec – venkov, č. j. R12-22286/1946. Rodinný archiv Münzbergů. Potvrzeno rešerší NA Praha, Sčítání obyvatelstva v roce 1939, rešerše NA, č. j.: NA-404-2/03-2017.

300 Potvrzení vystavené MNV Tolstýn ze dne 4. 2. 1948. Rodinný archiv Münzbergů.

301 Souhlas s nabytím československého státního občanství, který vystavil KNV Liberec dne 27. 9. 1950, č. j.: 216-1/7-1950-III. Tento souhlas se zároveň týkal syna Markéty Jana Münzberga narozeného 16. 4. 1948. Tamtéž.

302 Narozeným 3. 1. 1928 ve Smržovce.

303 MÚ Varnsdorf, matrika O Horní Podluží, *Kniha manželství MNV Horní Podluží*, svazek I., s. 3.

304 Č. j.: 212-V-328-3/10-1949-I/4, tamtéž.

305 Vystaveného ONV Rumburk, č. j.: 205.8-V-22/11-50-III. Rodinný archiv Münzbergů.

306 Rozsudek jménem republiky ze dne 27. 4. 1966. Tamtéž.

8.3 Zpět na Tolštejně

Na Tolštejn, už do zestátněné hospody, se její rodiče vrátili v dubnu roku 1951. Na jaře 1952 se matka v restauraci zranila s trvalými následky, které ji upoutaly na lůžko. Markéta proto ukončila práci pro MNV Jiřetín pod Jedlovou ke dni 31. 3. 1952 z důvodu péče o svoji nemocnou matku. Ke konci téhož roku, po smrti matky, se přidala ke svému otci v restauraci na Tolštejně.

Provoz restaurace ukončili v létě 1962, kvůli nemoci Markéty, stáří otce a přispěl k tomu i pomlouvačný článek v novinách Jiskra.³⁰⁷ Bydlela poté se svým otcem a svými třemi dětmi³⁰⁸ v Jiřetíně pod Jedlovou. Po sedmdesáti letech se Münzbergové tedy opět do vrátili Jiřetína. Markéta od roku 1963 do 1965 pracovala manuálně v továrně na ohýbání plechů Rukov. Později nastoupila do kanceláře autoopravny Likov Jiřetín, kde setrvala až do svého důchodu v roce 1977.

V důchodu se věnovala sepisováním a překladům vzpomínek a článků o historii restaurace na Tolštejně. Jako její otec Jan František občas přispívala články do novin. Zemřela 12. 3. 2009 v domově důchodců v Krásné Lípě³⁰⁹ ve věku 87 let. Byla nejdéle žijící z rodu Münzbergů, zároveň poslední tohoto jména, i když jen za svobodna. Rod Münzbergů tak vymřel „*po přeslici*“.

307 Článek Balada o hradu, jeho obyvatelích aneb jinak Tolštýnský galimatyáš ze dne 14. 4. 1962. Rodinný archiv Münzbergů.

308 Janem (1948–1964), Annou (1950) a Markétou (1954), u které se nachází rodinný archiv Münzbergů.

309 MÚ Krásná Lípa, matrika Z Krásná Lípa, *Městský úřad Krásná Lípa, svazek 2, Kniha úmrtí pro obec Krásná Lípa, od 29. 8. 2005 do 17. 12. 2010*, s. 58.

9 Ostatní Münzbergové

Johann Josef Münzberg byl sirotek bez sourozenců. Z manželství s Agnes se jim narodilo celkem šest dětí. Tři holky a tři kluci. Dvě holčičky zemřely ve věku dvou a devíti měsíců. Z těchto šesti dětí zůstal na Tolštejně jen Johann Ferdinand Münzberg.

Theresia Leopoldine Münzberg

Narozena: 1. 11. 1863,³¹⁰ Jiřetín pod Jedlovou 130. Zemřela: 6. 3. 1939,³¹¹ Nový Bor 238.

Básník Rudolf Baumbach pro ni složil básničku, kterou napsal do návštěvní knihy v létě roku 1887. Provdala se za majitele parních a vanových lázní Franze Flucha z Nového Boru. Na jaře roku 1938 sepsala životní příběh svého otce Johanna Josefa Münzberga. Učinila tak na popud synovce Jana Františka, který se chystal vydat velký článek ke stému výročí narození jeho dědy a jejího otce Johanna Josefa.³¹²

Josef Münzberg

Narozen: 15. 7. 1865,³¹³ Jiřetín pod Jedlovou 130. Zemřel: 17. 9. 1918,³¹⁴ Nový Bor 34a.

Knihkupec v Novém Boru. Zkrachoval v roce 1913 s exekucí na dům č. p. 17 v Lesném. V tomto těžkém období mu pomohla rodina. Švagrová Barbara vykoupila

310 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Taufmatrik für die Stadt Sct. Georgenthal vom Jahre 1856*, sig. L61/10, 1856–1868, Fol. 193. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75df&scan=200#scan200>.

311 Smuteční oznámení. Rodinný archiv Münzbergů.

312 Rukopis Teresie se dochoval. Díky němu bylo možné rekonstruovat zážitky z doby vandrování Johanna Josefa Münzberga. Tamtéž.

313 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Taufmatrik für die Stadt Sct. Georgenthal vom Jahre 1856*, sig. L61/10, 1856–1868, Fol. 230. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75df&scan=237#scan237>.

314 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Sterbematrik für die Stadt Haida*, Tom. III., sig. L108/20, 1892–1920, s. 374. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:30bdd2c7:1201ea2ef5b:-72d7&scan=191#scan191>.

dům č. p. 36 v Lesném a sestra Theresia pomohla finančně. Zemřel na „Španělskou chřipku“.

Franciska Agnes Münzberg

Narozena: 28. 7. 1867,³¹⁵ Rozhled 79. Zemřela: 13. 9. 1867,³¹⁶ Rozhled 79.

Johann Ferdinand Karl Münzberg

Narozen: 6. 10. 1868,³¹⁷ Rozhled 79. Zemřel: 29. 12. 1925,³¹⁸ Rozhled 79.

Zahradník a poté hostinský v restauraci na Tolštejně. Více v kapitole 6 Johann Ferdinand a Barbara Münzberg na straně 38.

Agnes Münzberg

Narozena: 29. 5. 1871,³¹⁹ Rozhled 79. Zemřela: 3. 3. 1872,³²⁰ Jiřetín pod Jedlovou 130.

Hubert Franz Münzberg

315 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Taufmatrik für Tollenstein, Anfangend vom Jahre 1857*, sig. L61/29, 1857–1911, Fol. 52. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=8d0e01f6cf78fd58:-6ca67971:13f99d54109:-7eed&scan=55#scan55>.

316 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Tollensteiner Sterbematrik*, sig. L61/25, 1784–1913, Fol. 101. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75cf&scan=53#scan53>

317 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Taufmatrik für Tollenstein, Anfangend vom Jahre 1857*, sig. L61/29, 1857–1911, Fol. 55. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=8d0e01f6cf78fd58:-6ca67971:13f99d54109:-7eed&scan=58#scan58>.

318 MÚ Varnsdorf, matrika Z Tolštejn, T II. 1913–1946 J V. 1946–1950, Fol. 20.

319 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Taufmatrik für Tollenstein, Anfangend vom Jahre 1857*, sig. L61/29, 1857–1911, Fol. 65. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=8d0e01f6cf78fd58:-6ca67971:13f99d54109:-7eed&scan=68#scan68>.

320 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Sterbebuch der Stadt Sct. Georgenthal, Vom Jahre 1844 bis incl. 18*, sig. L61/15, 1844–1888, Fol. 190. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75d8&scan=97#scan97>.

Narozen: 16. 11. 1874,³²¹ Jiřetín pod Jedlovou 130. Zemřel: 6. 5. 1944,³²² Cheb.

Obchodník s nápoji a dopravce v Chebu.

9.1 Walter Münzberg

Narodil se 14. 12. 1902³²³ v Lesném č. p. 36 jako druhý syn Johanna Ferdinanda Münzberga. Walter byl náturou pravým opakem svého staršího bratra Johanna. Zřejmě po svém dědečkovi Johannu Josefovi Münzbergovi zdědil obchodního ducha a vlohly hrát divadlo. Veškerý rozvoj jeho obchodování přerušila první světová válka a vlohly hrát divadlo. Veškerý rozvoj jeho obchodování přerušila první světová válka a poté jeho nemoc cukrovka, na kterou zemřel 11. 5. 1920.³²⁴ Rok poté byl na podzim vynalezen Inzulín, který byl s úspěchem vyzkoušen v lednu 1922 na prvním diabetikovi.³²⁵ V Československu byl poprvé aplikován na začátku roku 1923.³²⁶

Za první světové války zůstal s matkou Barbarou na Tolštejně. V průběhu války ubývalo potravin a ceny vzrůstaly. Naopak přibýlo krádeží všeho, co bylo možné zpeněžit nebo sníst. Obraz té doby se odráží v pasážích Walterových dopisů.

V jednom z dochovaných dopisů píše Walter budoucí švagrové Anně: „... *Tady došlo během jedné noci k šesti vloupáním. U Ulbrichta v Lesném všechnu kořalku, cigarety, oblečení a různé další věci. Potom v malém Mýtě, pak u Vogta v Jiřetíně, u Ohmanna v Podluží u Beutela a u sedláka Maye. To je pěkný spolek. ...*“³²⁷ V jiném dopise líčí svému bratrovi Janovi: „... *U Röttiga byla domovní prohlídka a našli čerstvou kůži ze srnce a 3 balíky, které patřily Šperlingovi z obce a drát z elektrického vedení. U Šperlinga ukradli právě na podzim 3 balíky žita a teď je on poznal. Do těchto lidí by to nikdo neřekl, takhle se holt člověk může mýlit. Jinak se tady krade pořád. ...*“³²⁸.

321 SOA Litoměřice, sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, *Taufmatrik der Sct. Georgenthal*, sig. L61/11, 1868–1895, Fol. 151. [online]. 2017. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:4e496e4e:12216bae987:-75de&scan=158#scan158>.

322 Viz poznámka u zápisu o narození. Tamtéž.

323 MÚ Varnsdorf, matrika N Lesné, *L II. 1865–1920*, Fol. 101.

324 MÚ Varnsdorf, matrika Z Tollenstein, *T II 1913–1946 J V. 1946–1950*, Fol. 14.

325 Jindřiška KREJČOVÁ – František DOHNAL, Inzulín v Československu, in: *Praktické lékařství* [online]. Olomouc: Solen, 2015, 2015 (2) [cit. 2017-07-07]. ISSN ISSN – 1803-5329. Dostupné z: <https://www.praktickelekarenstvi.cz/pdfs/lek/2015/02/09.pdf>, s. 75.

326 Tamtéž.

327 Úryvek z dopisu bez data adresovaný budoucí švagrové Anně. Rodinný archiv Münzbergů.

328 Úryvek z dopisu ze dne 4. 3. 1920 adresovaný bratrovi Janovi Františkovi. Tamtéž.

V lednu 1918 líčí Walter v dopise své budoucí švagrové válečné Vánoce 1917, že dostali od známých potraviny a jaký to byl veliký dar! V té době stála půlka másla 10 korun a jedno vajíčko korunu! Naopak za zbytečný dar považuje peněženku, přemítá, co si do ní asi dá. Doslova píše: *„Milá Anno! Těší nás, že Tvůj Ježíšek byl tak bohatý. U nás byl Ježíšek chudý. Na vánočním stromku jsme měli pouze zabalená dřívka. Dostal jsem pokladničku, peněženku a nůž. A matka dostala taky peněženku, ale není co do ní dát. ...“*³²⁹. Po skončení války se situace zlepšovala velmi pomalu.

Walter se snažil obchodovat se vším, co jen trochu vynášelo. Pokoušel se tak zmírnit útrapy a hlad způsobené válkou. V roce 1919 již měl stále obchodní partnery ve Chřibské, Jirětíně pod Jedlovou, Dolním Podluží a dalších obcích v okolí.

Co a za kolik bylo možné koupit nebo prodat, napsal Walter svému bratru Janovi v dopise: *„... Napíšu Ti kolik zisku z jednotlivých obchodů mám. Např. na krabici čokolády a mandlí 6 korun, na krabici vaflí 10 korun. Na krabici sušenek 7 korun, na kilu kandovaného ovoce 6 korun. Na balíčku sucharů 10 korun a tak dále. ...“*³³⁰. O pár týdnů později píše toto: *„... Moje obchody jdou docela dobře, a už jsem si vydělal 400 korun. Je teď doba kůzlat, a tak budu obchodovat i s kůzlaty. Sám si pořídím kůzlat pět. Letos stojí jedno kůzle 80 korun, loni 40 korun. Teď mám dobrý obchod se suchary. Objednávám totiž suchary v Lomnici za 5 kg 100 korun nákupní ceny a prodejní je 150 korun. Tak jsem už několik krabic objednal. Všichni lidé je moc chválí, a já nestačím dodávat. Tento týden jdu zase na obchod do Radnice, k Ermlichovi, do Severní dráhy do Podluží. ...“*³³¹.

9.2 Johann Josef Münzberg

Narodil se dne 6. 7. 1925³³² v restauraci na Tolštejně jako poslední dítě a poslední jména Münzberg. Byl to veselý hoch. Základní školu navštěvoval v Rozhledu a poté měšťanskou školu v Dolním Podluží. V roce 1941 se vyučil elektrikářem ve Varnsdorfu s průměrným hodnocením.³³³ V létě roku 1942 složil praktickou

329 Úryvek z dopisu ze dne 17. 1. 1918 adresovaný budoucí švagrové Anně. Rodinný archiv Münzbergů.

330 Úryvek z dopisu ze dne 4. 3. 1920 adresovaný bratru Janovi Františkovi. Tamtéž.

331 Úryvek z dopisu ze dne 21. 3. 1920 adresovaný bratru Janovi Františkovi. Tamtéž.

332 Rodný list dochovaný v rodinném archivu Münzbergů. Na zápis v matrice narozených lze nahlédnout až v roce 2025. Zápis o úmrtí neexistuje.

333 Dochované vysvědčení. Rodinný archiv Münzbergů.

a závěrečnou zkoušku ve Varnsdorfu. 28. 6. 1942 mu bylo vystaveno potvrzení přihlášení brance. 20. 8. 1942 byl povolán do Žitavy k odvodu. Na podzim 1942 ještě nastoupil na Odbornou školu elektrotechnickou v Liberci. Setkával se tam se svým kamarádem a budoucím švagrem Josefem Vackem.³³⁴ Bydlel v soukromí u paní Simonové. Zde ho zastihl odvod k RAD, kam nastoupil v květnu 1943. Ze služby u RAD a později výcviku u Wehrmachtu se dochovala obsáhlá korespondence. Obsah většiny dopisů obsahuje prosby o jídlo, drobné osobní předměty a teplé oblečení na zimu. Z takto ucelené korespondence lze vysledovat jeho pohyb z místa na místo v rámci výcviku.

Po ukončení služby u RAD byl u Wehrmachtu zařazen do 16 týdenního výcviku radistů. Bohužel v průběhu výcviku zameškal 7 týdnů kvůli nemoci. To bylo osudové. Zameškaný výcvik musel individuálně dokončit, při tom jej vybrali k obsluze nové zbraně. Více v úryvku dopisu: „18. 3. 44, Gruppe. Milí rodiče a Gretl!³³⁵ Musím Vám dnes okamžitě dát zase něco o sobě vědět, událo se něco velkého v mé vojenské dráze. Dnes vybírali ty nejlepší z celého Marschbataillonu. Z naší čtyř nás je pět, které vybrali. Byl tu jeden oficír, který to celé řídil. Vybrali nás hodně málo, z celé té kupy zde v Gruppe. Poté nám řekl, že se dostaneme k úplně nové zbraně,³³⁶ kdy v celé Velkoněmecké říši je v jejím ovládnutí vycvičen jenom jeden jediný Bataillon. Ten muž nám říkal, že tato zbraň má velikou budoucnost. Co to je nám neřekl. Jsme teď pod velením OKW a pravděpodobně budeme mít někde výcvik v ovládnutí této zbraně. Jak, co a kde nemáme ani tušení. Až se něco přesnějšího dozvím, dám Vám samozřejmě okamžitě vědět. Možná, že nás přesunou někam do Říše. ...“³³⁷.

Za zmínku rovněž stojí poznámka z dopisu zasláném 19. 5. 1944, kde Johann Josef skoro až věštecky píše: „... Budeme doufat, že příští rok touhle dobou budeme moci slavit mír! Mnoho pozdravů všem známým a příbuzným ...“³³⁸. Poslední dopis

334 „... najednou potkám mého dobrého starého kamaráda Honzu, který v Liberci absolvoval průmyslovku. Často jsme se setkávali než ho povolali na vojnu a zakrátko byl prohlášen za nezvěstného a již se nikdy nevrátil, zrovna tento velký nepřítel války!“. Josef VACEK, *Sepsané paměti na obec Tolštejn*. Děčín 2017. Rukopis v archivu autora.

335 Tak říkal sestře Markétě.

336 S největší pravděpodobností se jedná o protitankovou zbraň Panzerschreck.

337 Dopis ze dne 18. 3. 1944 zasláný Johannem Josefem na Tolštejn. Rodinný archiv Münzbergů.

338 Dopis ze dne 19. 5. 1944 zasláný Johannem Josefem na Tolštejn. Tamtéž.

od Johanna Josefa byl datován 19. 6. 1944, kde poslední řádky jsou v tomto znění: „... *Starosti si nedělejte, dá se tady dobře zahrabat, že má člověk 100 % krytí. Zásobování je velmi dobré, také 7 cigaret denně. Tenkrát večer jsme se ještě zakopali a postavili stany. Na dunění fronty jsme si rychle zvykli. Vede se mi jako na divokém Západě. Je to zkrátka tvrdý život. Buďte všichni co nejsrdečněji pozdraveni od Vašeho frontového Hansiho! Zdar Tolštejnu! Pošlete tabák! ...*“³³⁹. Od tohoto data se všechny dopisy odeslané na frontu vracely zpět. 10. 9. a 30. 10. 1944 byly na Tolštejn doručeny dopisy se sdělením, že Johann Josef Münzberg je od 25. 6. 1944 považován za nezvěstného s tím, že pátrání po něm pokračuje.

Johann Josef měl tu smůlu, že se dostal na tento úsek fronty pouhé tři dny před začátkem operace Bagration.³⁴⁰ Cílem této sovětské operace bylo zničení německé skupiny armád „*Střed*“ v Bělorusku, kterou tvořila 3. tanková armáda u Vitebska, 4. armáda východně horního Dněpru, 9. armáda v prostoru Bobrujska a 2. armáda v Polesí. Celkem 50 divizí. Proti nim se bojů zúčastnily 1. pobaltský, 3., 2. a 1. běloruský front s počtem přibližně 2,5 milionu mužů. Kromě náletů sovětského letectva do německého týlu a partyzánských útoků,³⁴¹ k nimž koordinovaně došlo 20. června 1944, měly velký význam pro úspěch operace haťové cesty, které položili sovětské ženisty přes Pripjaťské bažiny, o nichž si Němci mysleli, že jsou pro těžkou techniku neprůchodné.³⁴² Po šesti dnech operace Bagration se německá fronta v Bělorusku zhroutila.³⁴³ Počty padlých a zajatých německých vojáků se rozcházejí. Dle různých pramenů se pohybují od 260 do 300 tisíc padlých a přibližně 150 tisíc zajatých. Zničeno bylo 25–28 německých divizí. Přesné počty se nejspíše nikdy nepodaří zjistit. Dopis o pátrání byl zaslán DRK v Mnichově dne 15. 11. 2004 s tím, že pátrání stále probíhá. V dopise je konstatováno: „... *Výsledek veškerého pátrání vede k závěru, že Johann Münzberg s největší pravděpodobností 25. června 1944, při bojích v prostoru západně od Orša, našel svou smrt. ...*“³⁴⁴.

339 Dopis ze dne 19. 6. 1944 zaslán Johannem Josefem na Tolštejn. Rodinný archiv Münzbergů.

340 Zahájené 22. 6. 1944. Podrobný popis této operace je dostupný z: <http://www.palba.cz/viewforum.php?F=187>.

341 O partyzánech se Johann Josef zmiňuje v dopise ze dne 16. 6. 1944 a o letadlech v dopise ze dne 19. 6. 1944. Rodinný archiv Münzbergů.

342 O bažinách plných komárů se Johann Josef zmiňuje v dopise ze dne 19. 6. 1944. Tamtéž.

343 Operace Bagration. *Válka.cz* [online]. 2004 [cit. 2017-07-06]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/10843-Operace-Bagration>.

344 Dopis ze dne 15. 11. 2004 zaslán DRK paní Vovsíkové. Rodinný archiv Münzbergů.

10 Zajímavosti

Následující kapitoly obsahují rozšiřující informace o budově restaurace, muzejní sbírce v ní nacházející se a návštěvách významných osobností. Dále poukazuje na to, jak Münzbergové participovali na turismu.

10.1 Budova restaurace

Postavena byla mezi květnem a červnem 1866. Přesné datum se doposud nepodařilo stanovit. Na dochovaném vyúčtování materiálu a prací spojených s výstavbou budovy je uvedena částka 1456 zlatých 80 krejcarů.³⁴⁵ Původní budova restaurace byla jednoduchá stavba se sedlovou střechou o přibližných rozměrech 12 x 6 metrů, jak vyplývá ze stavebního plánu. Vnitřně byla budova symetricky rozdělena na dva lokály a dva dvoulůžkové pokoje pro hosty. Majitelé spali v podkroví, na které vedly schody uvnitř budovy. Uprostřed budovy se nacházela kuchyň.

Postupem času, jak se rodina Münzbergů rozrůstala, bylo v roce 1885 upraveno podkroví přístupné z vnějšího schodiště. Další velké stavební změny proběhly v roce 1893. Vzhledem k rozrůstajícímu se zájmu o turistiku a s tím spojenou zvyšující se návštěvností, byla původní budova rozšířena o přístavbu o rozměrech 12 x 5,6 metru. Nacházel se v ní velký prosklený lokál s výhledem na okolní krajinu. Některá okna měla barevná skla evokující různá roční období. V suterénu byl sklep. Původnímu malému sálu se od té doby říkalo rytířský sál dle vystavených muzejních zbraní.

V roce 1902 byla rozšířena původní kuchyň, která již kapacitně nestačila. Poslední velké úpravy se týkaly rozšíření podkroví, kde bylo vybudováno deset pokojů pro hosty a personál. Na zimní období se připevňovala další okna a přistavovala před vchod do restaurace krytá předsíň.

Voda se nejprve nosila ručně ve vědrech ze studny v podhradí. Později se pumpovala do rezervoáru za budovou restaurace. V roce 1934, kdy se v horní části Rozhledu budoval obecní vodovod, využil Jan František situace a po dohodě

³⁴⁵ Vyúčtování prací z roku 1866. Rodinný archiv Münzbergů.

se stavbyvedoucím si nechal na své náklady zbudovat přípojku až do restaurace. Náklady na její zřízení činily 1943 Kč 35 h.³⁴⁶

K osvětlení lokálu se používaly až do 50. let 20. století petrolejové lampy. V únoru 1944 byla započata příprava elektrifikace budovy restaurace. K tomuto účelu byl zakoupen elektrický kabel. Nebyl však nikdy zapojen a později byl zkonfiskován.³⁴⁷ Jeho další osud nebyl znám.³⁴⁸ Vybudování elektrické přípojky a spuštění do provozu proběhlo až v roce 1956.³⁴⁹

Vzhledem k celkové zchátralosti neudržované budovy došlo v říjnu 1977 k narušení statiky přístavby z roku 1893, u které se zřítil roh sklepa.³⁵⁰ Provoz restaurace na Tolštejně byl po 111 letech nepřetržitého provozu ukončen.³⁵¹

10.2 Muzejní sbírka

Při kopání základů bylo nalezeno mnoho vzácných, starožitných předmětů, které tvořily základ muzejní sbírky. Sběrka byla v průběhu času postupně doplňována o různé mezi okolními lidmi roztroušené a uschované starožitnosti. Muzejní sbírka měla své čestné místo ve staré části restaurace zvané „*rytířský sál*“.

Jednalo se o různé historické sečné a palné zbraně, renesanční kachle, obraz bílé paní,³⁵² středověké mučící nástroje, hroty šípů a různé artefakty z ciziny, které Münzbergům vozili hosté. Hlavní atrakcí byly pohyblivé figurky zvané „*Knedlíkožrout*“,³⁵³ které byly propojeny s orchestrionem. Když orchestrion hrál, tak se figurky pohybovaly. Johann Josef je získal od potulného Itala.³⁵⁴

Po roce 1945 byla sbírka zbraní a předmětů až na výjimky zkonfiskována a zčásti rozkradena. Předměty, které zbyly, byly v šedesátých letech postupně dále rozkrádány. Veškeré zbývající zbraně odvezlo v létě roku 1962 vedení RaJ do Děčína

346 Účet firmy G. Rumpe s vyúčtováním prací. Rodinný archiv Münzbergů.

347 Protokol obsahující soupis vybavení budovy sepsaný 8. 12. 1945. Tamtéž.

348 Josef VACEK, *Sepsané paměti na obec Tolštejn*. Děčín 2017. Rukopis v archivu autora.

349 Přesně 28. 11. 1956 v 8: 30 ráno dle dochované poznámky Jana Františka. Rodinný archiv Münzbergů.

350 Více je v Příloha č. 4: Ke kapitolám číslo 7.5 Po druhé světové válce a 8.3 Zpět na Tolštejně na straně 97.

351 Přesné datum bylo 1. 11. 1977. Budova byla poté devastována. Před demolicí ji zachránilo v 80. letech 20. století pražské tělovýchovné družstvo Nohyb. V roce 2002 byl po rekonstrukci opět zahájen restaurační provoz.

352 Věnovaný Johannu Josefovi v 90. letech 19. století knížetem Johannem II. Liechtenstein.

353 Knödelfresser.

354 Figurky se dochovaly dodnes a jsou vystaveny v rumburském muzeu.

při předání hospody. Co nebylo rozkradeno, postupně daroval Jan František muzeu Rumburk, škole v Jiřetíně pod Jedlovou, klášteru v Jiřetíně pod Jedlovou, atd.³⁵⁵

10.3 Významní návštěvníci

Zříceninou hradu Tolštejn navštěvovali i významní hosté, z nichž jsou někteří zapsáni v dochovaných návštěvních knihách. Jmenovitě to byli:

1887 – básník Houston Chamberlain s chotí, zeť Richarda Wagnera

1887 – básník Rudolf Baumbach³⁵⁶

1889 – Hermann Max Vogel, malíř z Drážďan³⁵⁷

1892 – Charlotte Dewitt, ruská dvorní herečka matka Lil Dagover

1892 – básník Rainer Maria Rilke, napsal báseň o Tolštejně nazvanou Únor (Feber)³⁵⁸

1893 – arcivévoda Ferdinand, následník trůnu Habsburků, zavražděn v Sarajevu

1900 – Svobodná paní z Liliencronu, spisovatelka. Dcera svob. Pana Wrangela³⁵⁹

1902 – paša Enver Bay z Anatólie, turecký velitel v 1. světové válce

1903 – král Friedrich August III. Saský s dětmi Georgem, Friedrichem a Kristinou³⁶⁰

1904 – Nikolaus a Kuno, hrabata z rodu Walderode

1914 – vévoda Ernst Heinrich ze Saska s baronem O'Brywn

1928 – Theodor Hutter, spisovatel

1930 – Josef Schwab a Johann Poter, spisovatelé

1931 – Wilhelm Kostel, spisovatel

1933 – prof. Reinhold Klaus, malíř³⁶¹

V létě roku 1903 putoval král Friedrich August III. saský se svými třemi dětmi přes Luž na Tolštejn, kam dorazili zrovna v době oběda. Děti cestou pojídaly borůvky, a tak se jejich bílé cestovní oblečkyjevily coby čerstvě batikované a obličejy indiánsky pomalované. Každému hostu nápomocný Johann Josef je pozval

355 Kompletní soupis je v příloze Příloha č. 6: Ke kapitole číslo 10.2 Muzejní sbírka na straně 110.

356 Napsal pro Theresii dceru Johanna Josefa básničku.

357 Namaloval obrázek zříceniny.

358 Na Tolštejně byl 28. 7. 1892.

359 Cestovala často po tomto kraji, opěvovala pohled ze Studánky.

360 Poslední král saského království. Váže se k němu příběh uvedený pod seznamem.

361 Malíř ve Vídni, původně z Varnsdorfu.

do kuchyně, ať se umyjí, aniž by tušil, o jaké vzácné hosty jde. Když hosté sedící u vedlejšího stolu poznali, jaká vzácná návštěva tu je, diskrétně Münzberga upozornili, s kým se tak srdečně vítá a baví. Johann Josef se okamžitě běžel ze svého obvyklého oblečení převléknout do „*lepších, civilních*“ šatů.

Po chvíli se vrátil a překvapený král trval na tom, ať se jde okamžitě svléknout a vrátí se zase v tom, v čem je přivítal a aby se dál choval tak nenuceně jako dřív. Královi i dětem se na Tolštejně velice líbilo, složili pochvalu výtečné kuchařce a svoji spokojenost stvrdili v knize vzácných hostů. Král saský se při prohlídce muzea v restauraci divil, jaké to různé předměty Münzberg ve sbírce má a z jakých různých končin jeho exponáty pocházejí.

Od té doby se stolu, u kterého král s dětmi hodoval, říkalo „*královský*“ a ten název se tak vžil, že i později každý, kdo na Tolštejně obsluhoval, přesně věděl, na jaký stůl má občerstvení donést.³⁶² Král při návštěvě Tolštejna vyfotil Johanna Josefa.³⁶³ O této návštěvě psaly noviny *Politik* 31. 7. 1903.³⁶⁴

10.4 Přínos turismu

Tolštejn byl a stále je hojně navštěvován nejen pro pěkný výhled do krajiny, těch najdeme v Lužických horách mnoho. Byla to především zde provozovaná restaurace s muzeem, kde hostinskému nešlo jen o sycení hladových a napájení žízňivých návštěvníků a zisk z toho plynoucí. Münzbergové k tomu vždy přidávali něco navíc. Starali se o údržbu rozpadajících se hradeb, do kterých investovali nemalé peníze ze svého zisku. Nakonec, údržba byla hlavní podmínkou pro povolení výstavby. Ta přidaná hodnota spočívala ve velkém zápalu pro historii hradu a okolí.

Johann Josef proto sepsal knížečku Tolštejnských pověstí. S každým kdo si ji zakoupil se šířilo povědomí o této ruině. Knížečka se od roku 1887 dočkala mnoha vydání a reprintů,³⁶⁵ ve 20. a 30. letech 20. století i české verze. Dalším počinem byla

362 Jan František MÜNZBERG, *Rukopis vnuka Johanna Josefa Münzberga sepsaný ke stému výročí jeho narození*. Tolštejn 1938. Rukopis v rodinném archivu Münzbergů.

363 Foto se dochovalo dodnes.

364 *Tageschronik, Politik*, Praha, 31. 7. 1903, č. 207, s. 3. Digitální knihovna Kramerius NK ČR [online]. 2017 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/18070922>.

365 Poslední v roce 2010 nakladatelstvím Libuše Horákové ve Varnsdorfu.

spolupráce Johanna Josefa na knize *Hrad Tolštejn*³⁶⁶ od Dr. Alfreda Moschkaua,³⁶⁷ se kterým se přátelil. Od 90. let 19. století nechali tisknout pohlednice s vyobrazením Tolštejna.³⁶⁸ Münzbergové byli členy různých turistických a naučných spolků například Severočeský exkursní Klub, Turistický a horolezecký spolek Tollensteiner, spolupracovali s Horským spolkem pro nejsevernější Čechy, atd.³⁶⁹

Zřícenina hradu Tolštejn byla doporučována jako výletní cíl v různých významných turistických průvodcích, mezi které patří *Touristen führer durchs Böhmisches Niederland*, *Meyers Reisebücher Oberlausitz und Nordböhmen*, *Führer durch Nord-Böhmen*, *Nordböhmischer Touristen Führer*, *Wintersportführer für die Lausitz*, *Wintersportplätze der Tschechoslowakischen republik* a další.³⁷⁰

Jan František a Markéta ve svém důchodovém věku psali články o Tolštejně do novin, ze kterých lze jmenovat například *Hlas severu*, *Prager Volkszeitung*, *Unser Niederland* a *Květy*.

366 V originálu Burg Tollenstein in Böhmen, 1882.

367 Dr. Alfred Moschkau byl zakladatelem Oybinského muzea, člen Hornolužické vědecké společnosti ve Zhořelci a Severočeského naučného klubu v Lípě a mnohých dalších spolků.

368 Původní pohlednice jsou vyhledávaným a ceněným artiklem mezi sběrateli pohlednic.

369 Nordböhmischnen Excursions Club (1877), Wander und Kletterklub Tollensteiner (1909), Gebirgsverein für das nördlichste Böhmen (1885).

370 Všechny jmenované knihy se nacházejí v knihovně muzea Rumburk.

11 Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zmapování osudu rodu Münzbergů, spjatého se zříceninou hradu Tolštejn v Lužických horách. Zjistit, jak byl život jednotlivých členů ovlivněn dobovými událostmi a jaký dopad na ně měly.

Analýzou dostupných informací a jejich interpretací byla hypotéza potvrzena. Na osudech jednotlivých členů rodu je možné najít souvislosti s dějinnými událostmi. Výzkumnou otázku lze kladně zodpovědět.

Vzhledem k významnosti tohoto rodu a množství informací se k němu vážících, bylo náročné vyselektovat zásadní informace týkající se vytyčeného cíle. Mnohé z událostí v práci popsaných by bylo možné dále rozepisovat. Tím by se však odbíhalo od tématu. Informací, které nebyly relevantní k tématu práce může být využito v případném výzkumu v budoucnu.

Na čtyřech generacích Münzbergů je zřetelné, jaký vliv měly dějinné události na život jednotlivých členů rodu, od monarchie až po vznik poválečného Československa. Ve dvacátém století prošlo pohraniční území mnoha změnami, které měly na rod Münzbergů velký dopad. Smyslem jejich života bylo žít a pracovat na jednom místě a toto pro ně mělo fatální důsledky. Z počátečního skromného podnikání na zřícenině hradu Tolštejn se Münzbergové vypracovali ke vzkvétající živnosti, kdy je při každodenním shonu vůbec nenapadlo, že jednou bude bezmála po stoleté práci několika generací všemu jinak. Otázkou je, nakolik se měli nechat ovlivňovat politickými událostmi a případně z nich těžit. Toto nadání neměl v povaze ani jeden z nich, a už vůbec ne Jan František, který nepřemýšlel ryze materialisticky, byť zrovna jeho osud dobové události ovlivnily nejmarkantněji. Zažil čtyři různá politická zřízení a musel čelit množství problémů spojených s jejich působením na zřícenině hradu Tolštejn. Například lustracím za první republiky, členství NSDAP za Říše, zabavení majetku, nucený odchod z hradu a živnosti, poválečná doba bez občanství.

Návrat do hradní restaurace v padesátých letech vystihují paměti jeho zetě Josefa Vačka. Podstupovat tyto strasti hraničící až s flagelantstvím musel chtít pouze ten, kdo měl velký vztah k tomuto místu a zodpovědnost k rodinnému majetku. Dal-li by

raději Jan František než na své city na rozum své ženy, která chtěla, i přestože byla Češka odejít, jak v září 1938, tak v roce 1946, psal by možná on dopisy ze zahraničí, jaké dostával ve stejné době, kdy se v 50. letech 20. století na Tolštejn vrátili. Z toho plyne otázka. Má vůbec jedinec možnost vzepřít se událostem ovlivňujícím jeho život?

Budova restaurace v hradní zřícenině Tolštejna i po více než 150 letech dále slouží. Odkaz rodu Münzbergů je stále živý tím, že zachráněné artefakty ze soukromé sbírky jsou vystavovány v muzeích. Největší dík v tomto ohledu patří muzeu v Rumburku, které otevřelo dne 15. 3. 2017 stálou expozici věnovanou historii hradu Tolštejn, restauraci a především Münzbergům.

12 Seznam zkratek

č. j. – číslo jednací

č. p. – číslo popisné

DRK – Deutsches Rotes Kreuz (Německý Červený kříž)

Fol. – folio

inv. č. – inventární číslo

K – koruny

kg – kilogramy

KNV – Krajský národní výbor

KP – katastrální pracoviště

KÚ – katastrální úřad

MNV – Místní národní výbor

MSK – Místní správní komise

MV – Ministerstvo vnitra

MÚ – Městský úřad

MZA – Moravský zemský archiv

NA – Národní archiv

NAD – Národní archivní dědictví

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá dělnická strana)

OKW – Oberkommando der Wehrmacht (Vrchní velení ozbrojených sil / Vrchní velení Wehrmachtu)

OSK – Okresní správní komise

PJ – Pomístní jména

RAD – Reichsarbeitsdienst (Říšská pracovní služba)

RaJ – Restaurace a jídelny

s. – stránka

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

SOS – Stráž obrany státu

VHA – Vojenský historický archiv

ZNV – Zemský národní výbor

13 Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archivní

Národní archiv Praha:

Státní úřad statistický I – Sčítání obyvatelstva ČSR v roce 1930, číslo NAD 752.

Sčítání obyvatelstva v roce 1939, číslo NAD 833.

Moravský zemský archiv v Brně:

Sbírka matrik 1579–1949 (1951), číslo NAD 253.

Státní oblastní archiv Zámorsk:

Sbírka matrik Východočeského kraje 1587–1949, číslo NAD 190.

Státní oblastní archiv Litoměřice:

Sbírka matrik Severočeského kraje 1558–1949, číslo NAD 856.

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín – Podmokly:

Správa státních lesů Liberec 1929–1949, číslo NAD 86.

Velkostatek Rumburk 1570–1936, číslo NAD 71.

Státní okresní archiv Děčín:

Archiv obce Tolštejn 1858–1944 (1999), číslo NAD 915.

Farní úřad Jiřetín pod Jedlovou 1571–1954, číslo NAD 782.

Místní národní výbor Jiřetín pod Jedlovou 1945–1990, číslo NAD 1048.

Místní národní výbor Tolštejn 1945–1949, číslo NAD 1083.

MÜNZZBERG, J. J. 1789–1962, číslo NAD 1440.

Okresní národní výbor Rumburk 1945–1960, číslo NAD 1003.

Okresní národní výbor Varnsdorf 1945–1949 (1950), číslo NAD 1011.

Vojenský historický archiv Praha:

Vojenské kmenové listy (sbírka) 1750–1910, číslo NAD 307.

Muzeum:

Rumburk, knihovní fond.

Český úřad zeměměřický a katastrální:

Katastrální pracoviště Rumburk, pozemkové knihy Jiřetín pod Jedlovou, Tolštejn.

Matriky městských úřadů:

Česká Kamenice

Krásná Lípa

Rumburk

Varnsdorf

Rodinný archiv Münzbergů v držení Markéty VOVSÍKOVÉ, Chotovice.

Písemné

BENEŠ František – Jan DOLANA – Emil LANGER aj., *Pamětní kniha staničního úřadu Jedlová*, Jedlová 1926–2001. Kopie v archivu autora.

CHALUPECKÁ Kristýna. *Měnové reformy* [online]. Brno, 2008 [cit. 2017-07-05].

Dostupné z:

https://is.muni.cz/th/100166/pravf_m/Diplomova_prace_Kristyna_Chalupecka.pdf.
Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra správní vědy, správního a finančního práva.

PLESCHKE Augustin – Josef RAUCH – Markéta VACKOVÁ, *Gedenkbuch der Gemeinde Tollenstein für die Ortschaften Tollenstein, Innozenzidorf, Tannendorf*, [1924–1944] dopsáno 1992–1999, Tollenstein 1924. Státní oblastní archiv

v Litoměřicích [online]. Tolštejn [cit. 2017-06-06]. Dostupné z:

[http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?
xid=8695049602D111E59A750025B316AEDE&scan=1#scan1](http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=8695049602D111E59A750025B316AEDE&scan=1#scan1)

SEKYRA Martin. *Historie obce Tolštejn (Tollenstein) v letech 1935–1950* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2017-07-05]. Dostupné z:

<http://theses.cz/id/5s5zyp/STAG83112.pdf>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra pomocných věd historických a archivnictví.

ŠMÍDKOVÁ Lenka. *Moravští Chorvati – obraz života a vysídlení v paměti tří generací* [online]. Brno, 2001 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/327395/ff_b/Bc.doc. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky.

ŠRAHŮLKOVÁ Michaela. *CHORVATSKÁ MENŠINA V ČR* [online]. Olomouc, 2008 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: http://geography.upol.cz/soubory/studium/dp/2008/2008_Srahulkova.pdf. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie.

VACEK Josef, *Sepsané paměti na obec Tolštejn*. Děčín 2017. Rukopis v archivu autora.

Ústní

VACEK Josef, narozen 1928, obyvatel obce Tolštejn, Děčín, období 2008–2017.

VACKOVÁ Markéta, 1922–2009, obyvatelka obce Tolštejn, Varnsdorf – Krásná Lípa, období 1995–2009.

Literatura

HÖLZEL, Ferdinand, *Cölestin Johann Johne als Dichter*, in Mittheilungen des Nordböhmisches Excursions – Clubs, Drittes heft, September 1880, III. Jahrgang, Böhm. – Leipa 1880.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918-1938)*, Praha 2000.

KARPAŠ, Roman, *Stalo se na severu Čech 1900/2000*, Liberec 2001.

LEDNICKÁ, Blanka, *Sestavme si rodokmen: pátráme po svých předcích*, Praha 2012.

MELICHAR, Jaroslav, *Vlastivěda Šluknovského výběžku pro školy a veřejnost*, Šluknov 2002.

MOLDANOVÁ, Dobrava, *Naše příjmení*, Praha 2010.

MOSCHKAU, Alfred, *Hrad Tolštejn a jeho historie*, Rumburk 1882, reprint Varnsdorf 2003.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše, *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*, Praha 1995.

PETERKA, Josef, *Cesta k rodinným kořenům aneb praktická příručka občanské genealogie*, Praha 2006.

PFEIFER, Wilhelm, *Das Fürstenhaus Liechtenstein in Nordböhmen*, in: Niederlandhefte, Heft 16, Backnang 1984.

PFEIFER, Wilhelm, *Weissbuch Niederland: Die Vertreibung in Nordböhmen 1945–1946*, in: Niederlandhefte, Heft 12, Böblingen 1980.

REICHEL, Eduard, *Johann II. von und zu Liechtenstein: Leben und Wirken*, Eisgrub 1932.

ŘIČAŘ, Kristoslav, *Občanská genealogie: základy rodopisné práce*, Praha 2000.

SEKYRA, Martin – Markéta VOVSÍKOVÁ, *Münzbergové na Tolštejně*, Brno 2015.

SMETANA, Jan, *Jiřetín pod Jedlovou: 450 let města v Lužických horách*, Jiřetín pod Jedlovou 1998.

ŠMILAUER, Vladimír, *Osídlení Čech ve světle místních jmen*, Praha 2015.

Časopisy, noviny tištěné

Abwehr Warnsdorf, 1871–1900. SOkA Děčín, Oddělení novin a časopisů.

WOISETSCHLÄGER Josef. *Město Jiřetín pod Jedlovou*, In: *Bellum* 1866. 3/2003. Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2003, 90–91. ISSN 1210-6143.

Časopisy, noviny na Internetu

ANNO Zeitungen [online]. 2017 [cit. 2017-06-09]. Dostupné z: http://anno.onb.ac.at/alph_list.htm

Digitální knihovna Kramerius [online]. 2017 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius>

Praktické lékařství [online]. Olomouc: Solen, 2015, **2015 (2)** [cit. 2017-07-07]. ISSN ISSN – 1803-5329. Dostupné z: <https://www.praktickelekarenstvi.cz>

Internet

Mapy.cz [online]. 2017 Seznam.cz [cit. 2017-06-05]. Dostupné z: <https://mapy.cz>

Operace Bagration. *Válka.cz* [online]. 2004 [cit. 2017-07-06]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/10843-Operace-Bagration>

Řád zbožných škol – Piaristé. *Farnost Strážnice* [online]. 2017 [cit. 2017-06-26]. Dostupné z: <http://straznice.farnost.cz/piariste.html>

Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR [online]. 2017 [cit. 2017-06-10].
Dostupné z: <http://www.moravstichorvati.cz>

Virtuální mapová sbírka [online]. 2016 [cit. 2017-06-29]. Dostupné z:
<http://www.chartae-antiquae.cz>

Zákony pro lidi.cz [online]. 2017 AION CS [cit. 2017-02-04]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Chronologický přehled událostí rodu Münzbergů.....	25
---	----

Seznam ilustrací

Ilustrace 1: Přímá linie tolštejnských Münzbergů.....	22
Ilustrace 2: Rodokmen tolštejnských Münzbergů.....	23
Ilustrace 3: Rodinná anamnéza tolštejnských Münzbergů (číslo u jména je věk).....	24

Přílohy textové

Příloha č. 1: Ke kapitole číslo 5.4 Restaurace na Tolštejně

Hans Brussig, *Vyprávění z dětství*, konec 19. stol., přeloženo z originálu knihy Grenzlandfahrten, Verlag Werner Kloss Zittau.

Již v raném dětství mě brával otec s sebou na procházky a výlety do okolí. Každý takový výlet byl pro mě zážitek, vždy se dalo obdivovat něco nového. A tak jsme také jednou, pokud si dobře vzpomínám, absolvovali na jaře 1893 výlet do Waltersdorfu, kde můj otec, coby evangelický farář ten den oddával a já jsem zatím čekal v klášterní škole, kde se mě ujal starý kantor Schelle.

Abych se nenudil, půjčil mi k prohlížení pomůcky používané při výuce. Kočku, kohouta, psa jsem už znal z vyučování, ale náhle jsem mezi tím vším objevil obraz, který mě obzvlášť přitahoval. Na silných koních, s barevnými příkrývkami, seděli muži v brnění, přilby na hlavách, jen oční průzory jim byly vidět. V jedné ruce štít, zdobený rytinami divokých zvířat, pod ním jim visel dlouhý rovný meč, úplně jiný než jaký jsem měl doma na hraní. V druhé ruce dlouhý pruhovaný špičatý dřevec. Někteří se pokoušeli shodit druhého z koně, jeden měl dřevec zlomený, dalšího už sbírali ze země... Za nimi byla vidět lože, kde seděl nóbl pán úplně jako král z Kocoura v botách a s ním nádherná paní jako královna ze Sněhurky...vedle nich mělo místo ještě mnoho dalších urozených lidí. Všichni se smáli tomu, jak další z rytířů padá v kotrmelcích z koně. Copak to bylo za zajímavé představení? Jakmile vyšli otec s kantorem z kostela, nesl jsem jim s velkou námahou pro mě dost těžký obraz až do půlky schodiště naproti. Hned mě poučili, že se jedná o rytířský turnaj a železným mužům se říká rytíři. Po cestě domů mi tatínek o rytířích hodně vyprávěl, hlavně o těch loupeživých.

Když jsme jednou později stáli na vrcholku varnsdorfského Špičáku, dívali se směrem k Jedlové, upozornil mě otec na pozoruhodný skalnatý vršek se zbytky hradeb od Jedlové nalevo, a vysvětlil mi, že se jedná o hrad Tolštejn, kde kdysi stál také takový jeden středověký hrad. Ten však byl dobyt a vypálen a dneska jsou na tom kopci již jen zbytky zříceniny. Z jeho vyprávění mě až mrazilo a v srdci jsem měl jediné přání: „*Tati, kdy na ten Tolštejn půjdeme?*“ „*Až budou prázdniny,*

chlapče, a jedině když budeš hodný“. Samozřejmě, že jsem se prázdnin nemohl dočkat, ve škole jsem se snažil nedělat kaňky, a obstát i ve mně krajně nesympatických počtech. Proto mi tatínek slíbil, že na Tolštejn pojedeme už třetí svatodušní svátek. V toužebně očekávaný den bylo krásné počasí, a tak jsme vyrazili brzo ráno.

První zážitky mě čekaly už na varnsdorfském nádraží! Na kolejích stál připravený vlak „České severní dráhy“, úplně jiný než na jaký jsem byl zvyklý u nás, roztomilé vagonky s železnými kamínky a jaká je táhla lokomotiva! Veselá s komínem se širokým kloboukem, z kterého se kouřilo. A což teprve když se ozvalo „zabimbání“ – vlak připraven k odjezdu – táhlý hvizd lokomotivy a odjezd z nádraží – ratata, směr Dolní Podluží – tam už jsem to znal, byl jsem tam s tatínkem pro samet na moje sváteční kalhoty, v továrně u Richterů – Samtfabrik. A dál vzhůru do kopců! Nedaleko Webeberg, podél trati cesta s fůrami dřeva, říčka Lužnička, mnoho a mnoho domků, malých i velkých. Poté se objevil výhled na silnici vedoucí po obou stranách údolí – na Šébr a Studánku a nad tím: „*Tati, tati – Tolštejn!*“

Ve svém životě jsem zažil mnoho nádherných výhledů do krajiny, ale nikdy se nenasytím pohledem na Horní Podluží, Jiřetín, Křížovou Horu, Tolštejn, Jedlovou – téměř dokonalý obrázek „romantické krajiny“. V zastávce Podluží-Jiřetín jsme vláček opustili a ten chvátal, co mu síly stačily, směr Chřibská. My jsme putovali směr Sv. Jiřetín. Takové roztomilé hnízdečko! Staré, důvěryhodné horské městečko s choulícími se domky, městské náměstíčko se starým rybníčkem, dokonce s labutěmi. Pozoruhodný památný sloup sv. Laurenta, který vypovídá o velkém ohni. Za tím vším stojí šedivý kostel s cibulovitou věží. Krátké nahlédnutí k oltáři v setmělém kostele. Vše je tak cizokrajné! Tolik oltářů, tolik zlata a barev, tolik svatých obrázků a vlajek! I když se mi otcův světlý velký kostel líbí víc, je to tu každopádně zajímavější! I kadidlo je tu cítit!

Kostel opouštíme a dlážděnou ulicí procházíme kolem několika hospůdek směrem Křížová Hora. Ale, ale co to tu kouká na rohu u jednoho domu dole z okapu? Mužská hlava s dlouhým vousem! Je to stará originální jímka na vodu a představuje celkem vkusným naivním uměním věštce Jonáše, jak ho právě polyká velryba! Tohle si musím pořádně prohlédnout, Jonáše je mi skoro líto, jak se tak úporně brání stát

se velrybí snídaní. Ale tak zlé to snad nebude, ryba má velkou hubu a tak malé břicho! Tatínek mě popohání, moje studie mu trvají moc dlouho.

Brzo vcházíme do pěkné aleje a blížíme se ke schodům. „*Tady leží lidi!*“ Při bližším ohledání zjišťuji, že jsou to sochy – sv. Petr, Jan, Jakub. Za nimi v křížové zahradě klečí Kristus v modlitbě a nad ním anděl. Dále je na jednotlivých zastaveních vyobrazena celá peripetie křížové cesty až ke kostelíku na vrcholu a kousek dál je svatý hrob. Otec mi hodně vypráví o jiřetínských poutích, kdy se každoročně schází mnoho poutníků, že bývají svaté mše slouženy pod širým nebem z kazatelny na vnější straně kostela. A tak přicházíme až na kraj lesíku, kde se otevírá široký pohled do okolí: v dáli Studený vrch, Růžový vrch, skalní stěnu Českého Švýcarska, Sněžník – blíž pak Tolštejn, Finkenkoppe, Webeberg, Luž a před námi vrchol Jedlové. U malého domku vcházíme do jedlovského lesa a pokračujeme stále spirálovitě na vrchol. Tam jsme právě včas, abychom se občerstvili klobáskou a malinovou limonádou, potom vystoupáme na rozhlednu a kocháme se pohledem do dále – na krásné Čechy i na náš domov. Při loučení nám hostinský ukázal tady žijící zmije, bohudíky, jenom v lihu. Tak a teď zase dolů, spěchám, až mě musí občas táta brzdit, ale na mě čeká to nejhezčí z výletu – Tolštejn.

Pod Jedlovou opouštíme les a cesta nás vede k velkému hrázděnému, částečně kamennému stavení s erbem nade dveřmi – Kretscham. Nalevo jsou domky a kaplička a přímo před námi to trucovité hnízdo loupeživých rytířů. Honem vyběhám strmou uličkou! Už nás zdraví první hradby, zřejmě vstupní brána, další zbytky hradeb – základ věží. Mě však víc zajímají kamenné koule tu a tam ještě v hradbách zapomenuté po odstřelování hradu švédským vojskem anebo ještě z dob bojů žitavských? „*Jen pojd', kluku, uvidíš ještě mnohem víc!*“ pohání mě otec. A měl pravdu, jen jsme otevřeli dveře dřevěného přístřeší a v přítmí se rozkoukali, už: „*Tati, no ne, podívej! Tady visí sušená ryba, tady plachetnička, a tady jsou kopí, flinty, dýky, šavle, meče...Tady se šklebí železná maska, tady stojí bílá paní! Tati, tati!!*“

Do mého vzrušení mi na rameno poklepala něčí ruka: „*No, můj princí, líbí se Ti na Tolštejně?*“ Otočil jsem se a s otevřenou pusou zíral: „*Co to je? Co to může být?*“ Malý mužík jako z pohádky, se snědým obličejem, ostrým nosem, vousy

sestriženými na uherský způsob, stejně jako ten bohatý vládce cikánské společnosti, která u nás loni, při střeleckých slavnostech, hostovala. Dlouhé, rovné, jako uhel černé vlasy, na hlavě červený turecký fez s bimbajícím se štrapcem. Bílé, široké rukávy u košile, vestu s řetízkem se samými velkými stříbrnými dukáty. Kdyby pod jeho hustým obočím nemrkala dvě lišácká očka, veselá a dobrotivá zároveň, šel by z tohoto neskutečného mužíčka fantastického vzhledu a šatu, skoro strach: „*Starý Münzberg!!*“ vydechl jsem.

Takto vstoupil do mého života, zůstal v něm až do jeho skonu a zůstává i nadále v mých nejhezčích vzpomínkách. Právě teď a tady se uzavřelo přátelství na celý život! Otec byl zapomenut, ten si mohl v klidu popíjet pivo a kouřit svoje doutníky: „*Pozdrav pánbůh, blahorodí, pěkně prosím, přenechejte mi na chvíli Vašeho hošíka!*“ A pak mi starý Münzberg ukázal svoji sbírku, vyprávěl o Rózovi Šandorovi -loupežníkovi, o Bílé paní, o loupeživých rytířích, o Karáskovi, pražském Hanzelovi, pak mi pustil orchestrion s pohyblivými figurkami – Knödelfresser, pak se šlo k opicím, potom k hradnímu vězení, kde si odpykával svůj trest rytíř Nicolas von Ponickau /vstup 10 haléřů/, dále k pravým vycpaným ještěřům a na vyhlídku, kde kdysi stála strážná věž!! Bylo toho nového a pěkného, pro mě malého kluka, až příliš!

Z cesty domů si mnoho nepamatuji, jenom to, že jsem celou cestu povídal a povídal. Pořád mi nebylo jasné, jestli budu loupeživým rytířem nebo radši loupežnickým náčelníkem. Jen matně si vzpomínám na půlhodinové zpoždění vlaku z nádraží Podluží-Jičetín, ale s jistotou vím, že se mi tu noc zdálo nejen o samých rytířích, loupežnících, dracích, bílých paních, opicích a knedlíkožroutech, ale hlavně o „starém Münzbergovi“ – šíleně krásné a strašidelné sny zároveň. Nazítří ráno jsem prohlásil: „*Tati, Tolštejn je nejhezčí místo na zemi a starý Münzberg je můj kamarád!!*“

Příloha č. 2: Ke kapitole číslo 5.4 Restaurace na Tolštejně

Hans Brussig, *O starém rytíři Münzbergovi*, začátek 20. stol., přeloženo z originálu knihy *Grenzlandfahrten*, Verlag Werner Kloss Zittau.

Není zrovna příjemné, když přijdete po delší pouti do hostince a hostinský chce vyniknout nějakou originalitou. Člověk si sedne, v klidu si chce odpočinout, posílit své znavené tělo, kochat se vyhlídkou a takový nešika nedá pokoj. Vykládá o politice, což člověk zrovna vůbec nechce poslouchat, pokouší se pobavit hloupými vtipy, pustí gramofon nebo teď tak oblíbené rádio. Když z toho nic nezabere, snaží se dokonce zpívat! Co tím dosáhne? Mnohý host úprkem opustí lokál. Vyhýbám se obloukem takovýmto pohostinstvím, kde hned nade dveřmi je tučným písmem psáno: „*Zde vládne nálada, zde vládne humor!*“ Většinou tam nenatrefíte ani jedno. Dobrá nálada se nedá naservírovat nebo odšpuntovat jak víno. Originalita se nedá naučit jako řemeslo, ani koupit jako zboží, ne, zaplat'bůh, nedá. Originalita musí být člověku dána od přírody od sudiček do vínku...

Starý Münzberg byl v tomto smyslu obdarován víc než dost a vyčníval z davu. Münzbergova hlava, která seděla na ne příliš vysokém těle, byla znakem charakteru. Münzberg, který měl blízký vztah k Uhrám, byl zcela uherský typ, ostře řezané rysy, černé husté vlasy, husté obočí, knír, barva vlasů, vše připomínalo kraj zbojníků a cikánů. Toho si byl starý Münzberg dobře vědom, proto nosil, barevnou vestu s řetízkem plným dukátů, bělostnou košili, široké volné rukávy, turecký fez, jeho vystupování nepůsobilo strojeně, ale opravdově. K tomu si osvojil uherské nářečí, kterým se mluvilo za Vídní směrem na Budapešť a Debrecín. Mimo to se choval zdrženlivě a zároveň velmi vstřícně, dbajíc o blaho svých hostů, chtěl bych říci, že byl rytířsky pohostinný, tak jak to ještě dnes můžeme vidět v Uhrách, a konečně taky jak přísluší strážci hradu privilegovanému knížetem Liechtensteinem. Na tuto svoji pozici byl patřičně pyšný, své hradní léno, zasloužené prací, pílí, zájmem a láskou k věci, svým způsobem od Liechtensteinů zdědil, tak aby jej opatroval pro své děti a děti svých dětí. Z jeho očí nevyzařovala jenom láskyplnost a spravedlivá hrdost na svoje životní postavení, ale ještě něco navíc, co každému není přáno, oduševnělost a zájem. Na mnohých hostinských je vidět, že mají pouze

materialistické sklony, ale to nebyl případ starého Münzberga. I když si neodepřel sklenku dobrého vína a velmi rád si zašňupal, jeho životní láskou byla historie Tolštejna, bádání a udržování zbytku hradu. Starý Münzberg se tu se svým synem a vnukem, mnohdy s velkým úsilím a výdaji, nesmírně zasloužil o zachování významného bodu domova. Jakou radost měl starý Münzberg ze své pozoruhodné sbírky, především z věcí a předmětů, které souvisely s hradem, a které osobně ze sutin a trosek vykupal! Jak zářil, když někdo projevil opravdový zájem o jeho poklady a nestrkal nos jenom do korbely. Sběratelská vášeň ho také spojovala s autorem knížečky o hradu Dr. A. Moschkauem, zakladatelem muzea na hradě Oybin, se kterým se seznámil počátkem osmdesátých let 19. stol.

Jednoho dne se na vršku objevil jistý Ital s opičkou na rameni, s flašinetem a něm připevněnými pohyblivými figurkami. Když toto starý Münzberg spatřil, prohlásil: „*Milý hoste, můžeš tu vypít a sníst co budeš chtít a jak dlouho budeš chtít, ať to stojí co to stojí, ale odjedeš bez figurek!*“ Ital se velice bránil, vždyť figurky byly jeho živobytí, Münzberg ale jinak nedal a po delším čase opouštěl Ital hradní hostinec i figurky. Od té doby se stal „Knödelfresser“ pojmem a patří neodmyslitelně k Münzbergům a hradu.

Na to, že jsem se skrz společné zájmy, stal Münzbergovým přítelem, jsem ještě dnes hrdý. Když jsem mu jednou do jeho sbírky přinesl zkamenělého mořského ježka, povýšil mě na svého panoše, a směl jsem se zapsat do knihy čestných hostů vedle krále Fridricha Augusta s princem, což byla pro mě veliká čest!

K tomu byl starý Münzberg velký přítel přírody. Vždy choval nějaká zajímavá zvířátka, delší dobu měl opičky, což byla vždy velká zábava pro školní výlety. Jen se dovedl velmi rozčílit, když někdo zvířátka škádlil a nedej bože, trápil! Jednou měl terárium se smaragdovým leguánem, příště jsme ve verandě mohli obdivovat párek chameleónů, sbírku brouků a motýlů, především nás taky zajímala krabice s hedvábnými kokony. A tak bylo v jeho pohostinném přístřeší ledacos k vidění a poučení. Vždyť ten starý, nejenom karlovičké víno a rumburské pivo naléval, párky a buřty s křenem prodával, ale velmi rád se o svoje duševní poklady a zcela zdarma děлил!! Přitom měl ještě nadání, které ho dělalo originálem, vlastnil zdravý humor, nebyl žádný necuda, ale správný šibal podle vzoru Eulenspiegela.

Když jsem byl ještě žákem, později studentem a trávil o prázdninách víc času na Tolštejně než doma, stalo se módním duchaření – spiritismus. V našem městě žil lékárník, který se spiritismem velmi zabýval. Münzberg měl ve své sbírce velký obraz Perchty z Rožmberka, vdané za Liechtensteina, Anno Domini 1449, obraz Bílé paní z Tolštejna. Tento obraz působí svými bleďými barvami opravdu strašidelně, a kdo z hostů chtěl, tomu starý Münzberg rád děsivou pověst o tomto hradním strašidle vyprávěl, nezapomněl nikdy dodat, že od té doby se Bílá paní zjevuje pravidelně každý úplňk o půlnoci na hradbách a potom vždy na konci hodiny duchů mizí beze stopy ... Sám již byl několikrát tohoto zjevení svědkem: „*Věřte nebo ne!*“ většinou dodal. Každopádně tímto vyprávěním, vyvolával hlavně u dětí a citlivějších žen příjemné mrazení ... A odolnější hosté: „*No, no, Münzberg, objednali jsme si párky s křenem, ale žádný nářez!*“ Nato jim on obvykle nabídl šňupací tabák.

Při jednom takovém vyprávění tu také náhodou, poprvé na Tolštejně, seděl lékárník – spiritista z Grossschönau. Tohoto odpoledne Münzberg už žádné další hosty neobsloužil, o to se musel postarat jeho syn. Lékárník ho neustále zpovídal, jak to zjevení Bílé paní probíhá, a že o tom vůbec nepochybuje. „*To by v tom byl čert!*“ vypráví mi později přítel Münzberg, se smíchem až mu slzy tečou: „*Abych na ten nesmysl nepřistoupil a nezapojil se. Smrtelně vážně jsem poblázněnému lékárníkovi vyprávěl o mých zážitcích se zjevováním Bílé paní, všechno si nechal přesně vylíčit a moje sdělení si přesně i s daty, které jsem si samozřejmě musel honem vymýšlet, zaznamenával do svého notýsku a nakonec se nechal slyšet, že se určitě příští úplňk osobně dostaví, stran vlastního pozorování a bádání.*

No, říkám mu, přijedte jenom když bude jasno, to Bílou paní určitě uvidíte, při měsíčním svitu se objevuje obzvlášť ráda! V duchu si říkám, do dalšího úplňku je dost dlouho, kdoví jestli si ten lékárník vůbec ještě vzpomene! Každopádně já jsem to pustil z hlavy... až mi 23. června doručil pošťák pohled s razítkem Grossschönau v Sasku, s poznámkou: „Dnes večer se na zjevení Bílé paní dostavím! Lékárník...“

O já, podrbal se Münzberg za uchem, lékárník – spiritista na Bílou paní nezapomněl, co teď? Přijít dneska Bílá paní musí, je hezky, měsíc bude určitě svítit, pršet nebude ... „Kdyby se nedostavila, měl bych z ostudy kabát a renomé Tolštejna

by bylo silně otřeseno. Takže Bílá paní se musí zjevit, jako, že se Münzberg jmenuju!“

A tak se také stalo... O půl desáté dorazil lékárník, před jedenáctou už seděl venku, rozrušený, napnutý jak deštník ... Měsíc vyšel naprosto přesně a tajemně osvětloval celý starý hrad. Úderem dvanácté, když v Jiřetíně odbily věžní hodiny půlnoc, zjevila se Bílá paní na vyhlídce, vznášela se sem a tam, na most a zase zpátky na schody, pak si sedla na balvan a vydávala tak srdceryvné vzlyky, až krev v žilách tuhla. Úderem jedné hodiny zmizela stejně rychle jak se zjevila! Lékárník vešel do hostince, zimou a vzrušením se třásl na celém těle, ale s naprostou spokojeností, a ještě zkřehlými prsty sepisoval dlouhý protokol o průběhu tohoto zázračného zjevení, který pak starému Münzbergovi nadšeně předčítal ... Tomu bylo zatěžko si udržet vážnou tvář, vždyť by mu ten protokol mohl tak pěkně doplnit ...

„Nechtěl jsem tomu pomatenému duchaři zkazit radost, mohl bych mu ukázat Bílou paní ještě jednou, ba mohl bych mu ji i sebou zabalit, ale to by moje snacha přišla o noční košili!“ Víc mi o podařeném zjevení Bílé paní neprozradil, i když jsem já hodně žadonil: *„Můj milý hochu, vše ti prozradit nemohu, jak tě znám, určitě by si chtěl lékárníkovi cestou domů taky takové zjevení předvést, tím bychom se prozradili a to by mi bylo toho spiritisty sakra líto, kdyby prokoukl, že jsme si z něj dělali blázny!“*

Příloha č. 3: Ke kapitole číslo 8.1 Dětství a dospívání

Markéta Vacková, *Osobní prožitky a vzpomínky na konec druhé světové války.*

Kolik těžce naložených bombardérů asi tak přeletělo ve válce nad Tolštejnem?! A kdyby se byla jediná bomba uvolnila, nebylo by třeba řešit dnešní problémy co se starou boudou na Tolštejně ...

Poslední týdny a dny války jsme viděli a slyšeli blízkost fronty u Zhořelce, Budyšína atd., bylo to velmi znepokojující, ale kam by se dalo ještě uniknout? Děsivou podívanou byl zničující nálet 13. února 1945 na Drážďany, vůbec nám nebylo jasné, co se vlastně děje. Přítomní hosté, většinou frontovní vojáci, tvrdili, že se jedná o dělostřelbu, letecký poplach a velké nálety. To se potvrdilo, druhý den ráno ležely na zbývajících ostrůvcích sněhu cáry ohořelých papírů, které vzdušnou čarou překonaly z místa zkázy téměř 60 km!

Tyto dny byly všechny cesty v údolí ucpány uprchlíky z východu a vězni v trestaneckých uniformách z koncentračních táborů, někteří z nich z posledních sil tlačili před sebou káry s dalšími zcela vyčerpanými. Jiřetínský malíř, Wenzel Salomon, namaloval z této hrůzné podívané děsivý obraz, který byl později odeslán do Prahy.

8. května jsme stáli ještě s několika hosty, kteří k nám uprchli ze Zhořelce, na vrcholu kopce a ve 12 hodin v noci, tedy přesně o půlnoci, skončilo dunění fronty. O to víc však začal být slyšet hluk ze silnice na Šébr, kterou ucpali uprchlíci a prchající němečtí vojáci, dokonce padlo i pár výstřelů. Vojáci odhazovali své zbraně na krajnice, byl to zmatek, který v nás vyvolával úzkost. Náhle k nám udýchaně dorazila teta Marie Bosch, švagrová moji matky, s dcerou Lilli. Obě před tou vřavou dole, utekly k nám nahoru, strýc zůstal v domku. Bydleli tehdy v malé hájovně, posledním stavením na levé straně silnice z Lesného na Šébr. Měli jsme v té době velmi dobrý Zeiss dalekohled, a tak jsme mohli celé to dění dole dobře pozorovat.

Následující den nastalo neobvyklé ticho, než se kolem poledne objevily první ruské tanky, sjíždějící ze Studánky, u hostince „Zum Hirschen“ měly zastávku. Později projížděly další skupinky Lesnou na Šébr. Zvědavci, kteří si stoupli na kraj

silnice, přišli hned o hodinky. Strýce v hájence překvapili několikrát vojáci s ukradenou drůbeží a vařili si u něj oběd, strýci neublížili, jenom s nimi musel stolovat. I když jednoho rána našel oběšence přivázaného zvenku na dveřích!

Nám nahoře projíždějící Rusové neublížili, zřejmě si mysleli, že na kopci nikdo nebydlí. Teta Fanny Taurinš, sestra mé matky, která byla provdaná za Lotyše, k nám před frontou prchla z Rigy i s mužem a dcerou. Sedmnáctiletá Ženi uměla rusky a tak všude v obci pomáhala umístit nápisy v ruštině. Měli jsme velké obavy kvůli vystaveným zbraním v restauraci. Ženi vyrobila velký plakát, že se jedná o muzeum. Těch několik Rusů, kteří se u nás později objevili, nám nic nevzali ani nám neublížili.

Všichni v obci ubytovaní vybombardovaní a cizinci museli brzo zemi opustit, naši příbuzní z Lotyšska samozřejmě také, byli z toho velice zoufalí. Byli přesvědčeni, že je odvezou do pracovních táborů na Sibiř. To se naštěstí nestalo, dostali se domů do Rigy, strýc nadále soukromě šil, byl šikovný krejčí, avšak zprávu o tom že žijí a že jsou v pořádku, jsme od nich dostali až v roce 1952.

Jelikož byl za války všude nedostatek pracovních sil, bylo i v obci Tolštejn nasazeno několik Rusů na práci k sedlákům. Přicházeli k nám jako hosté a otec jim vždy dával cigarety a pivo, takže nám po převratu nic nevzali. Hůře dopadli někteří sedláci, protože ne všichni se k nim chovali slušně. Od léta 1944 jsme také my dostali přidělenou jednu Rusku, moc pěkné modrooké blondřaté děvče, jmenovala se Alexandra Golončíková a pocházela z Molodečna. Předtím pracovala se svojí sestrou a mnohými dalšími v Rumburku – v Horním Jindřichově v továrně na zpracování rybiček. Ještě měsíc smrděly její věci po rybičkách! Alexandra byla v mém věku, s matkou jsme na ni mluvily česky, takže nám trochu rozuměla. Když viděla jak chodíme oblečeny, nechtěla už nosit hrubé ošklivé šaty, které jí byly pravidelně přidělovány. Moje sestřenice Rosel Stolle jí ušila pěkné šaty, ode mě dostala hedvábné punčochy a tak byla pod stromkem na Vánoce 1944 nejšťastnějším člověkem. Pro nás však byly tyto Vánoce velmi smutné, protože můj bratr Hans byl od června prohlášen za nezvěstného na ruské frontě.

A protože Alexandra byla opravdu velmi hezká, říkali jsme si, jaká nastane choulostivá situace, až se setká s místními nasazenými Rusy. Ti jí samozřejmě

v hospodě okukovali, ale ona s nimi prohodila jenom pár slov, odkud jsou apod. a tím to pro ni skončilo. Na nočním stolku měla fotografii svého ruského přítele s tahací harmonikou a nikdo jiný ji nezajímal. První vycházku dostala Alexandra v pondělí, vrátila se však s pláčem, protože ostatní děvčata měla volno v neděli, zrovna tak i její sestra. Poprosili jsme tedy tetu, sestru moji matky, Marii Tietze, ať nám o nedělích chodí vypomáhat, aby Alexandra mohla mít volno s ostatními. Dávali jsme jí vždy s sebou stravu na celý den, zatímco její sestra, která pracovala u jednoho pekaře v Jiřetíně, nedostala nikdy ani housku!

V následujících dnech po konci války, měli z celého okolí nasazení Rusové velké setkání ve Varnsdorfu, kde vzali útokem továrnu na boty „Kadovsky“. Alexandra přišla domů ubrečená, protože jí její dobře padnoucí boty vyměnili za nové, menší, ve kterých si seděla obě nohy. Brzo však museli všichni Rusové odsud pryč, na shromaždiště ve Varnsdorfu. Alexandře jsme dali velký ruksak plný proviantu a matka řekla ať otevře všechny šatníky, a ať si vybere co bude jenom chtít. Tato skromná dívenka si vzala pouze jedny moje hedvábné šaty s vyšitým monogramem na památku. Doprovodila jsem ji ke třem domkům, při loučení slíbila, že bude psát, ale už jsme o ní nikdy neslyšeli. Kam všechny odvezli, zda se dostala Alexandra domů nebo za to, že sloužila nepříteli na Sibiř, jsme se už nedozvěděli, kdo ví, jak dlouho vůbec ještě žila???

Jednoho dne po konci války přijeli zde nasazení Rusové s velkým koňským povozem do domů kolem Tolštejna. Moje sestřenice Lilli a já jsme se schovali do dutiny pod severní věží, a tak jsme dobře slyšely jejich hulákání, když vytahovali pivní sudy a mnoho dalšího z hostinců „Kretscham“ a „Fernblick“. Grohmannovi si před koncem války nechali od „svého“ Rusa Kosmara vykopat velkou jámu, kam si schovali veškeré cennější věci, to všechno jim teď on se svými kumpány vybral. Hledali i děvčata, ta však byla dobře ukryta. Pouze dvě staré selky se musely poddat! K nám nahoru naštěstí nepřišli. Daleko se se svým plně naloženým vozem, bez toho aby se nemuseli podělit s ostatními, asi nedostali. Nebo jim lup možná i někdo zabavil.

Příloha č. 4: Ke kapitolám číslo 7.5 Po druhé světové válce a 8.3 Zpět na Tolštejně

Josef Vacek, manžel Markéty Vackové, vzpomínky na 50. léta 20. století.

Převzetím provozu na Tolštejně pro nás dva, tchána Münzberga a mě, začalo dilema. Já byl po dlouhé zákeřné nemoci opět částečně fit. Anna Münzbergová když to viděla, tak se také zhrozila a dala by bývala ruce pryč, tak jsem jim musel nemile připomenout, když za okny chaloupky počítali lidi, kteří směřovali nahoru k Tolštejnu a přepočítávali kolik řízků, Schweinebraten a obložených chlebíčků Apetitbrote by to bylo, byla to nemilá skutečnost.

A znovu jsme začali sepisovat co je všechno třeba k zahájení středověkého provozu. Nádobí veškeré žádné, talíře, sklo, potřebný textil – ani utěrka, ani hadr na podlahu. I nábytek – stoly, židle, byly odstěhovány, jak jsme se dozvěděli, vlezli tam v noci nějací pobudové a zatopili ve sporáku bez vody, takže byla i propálená podkova. Nahlásil jsem to na policii, ta ale nejevila zájem, jenom pokuta za pár minut překročení policejní hodiny! Situace byla přímo zoufalá, toto dát do provozu – úkol nemožný – bez velkých úspor, malé platy a zkraje vůbec žádné. Přes všechno jsme se vydali po půdách a ostatních prostorách v opuštěných a již průchodných chalupách!

Schopný nábytek a jiné hodnoty již dávno si odvezli nádražáci a jiní sběratelé. Začali jsme půdami a hurá, stará váha i se závažím rezavým, ale ne tolik. Hurá poklad – lihový vaříč a funkční, a opět hurá kouřové trubky, sice jiné dimenze, neboť na chatě již nebyly žádné, abychom mohli topit v bubínku. Tak k rybníku pro hlínu, tak směšně jsme přizpůsobili kouřovod, utemovali hlínou, utěsněna dva cm mezera. Zaplaťbůh to dokonce drželo pohromadě, jenom hasiči mi vyhrožovali, že to zavřou. Z verandy jsme mohli skrze střechu večer počítat hvězdy, ale lepenka a asfalt nedostupné! Pivní vedení žádné, předepsané cínové bylo nedostupné, pak nám vypomohl starý hostinský, který končil s činností.

To ale nebylo všechno, před vstupem na přístupovou plošinu k restauraci se propadla stará klenba a vytvořila se 2 metry mezera, i tam jsme si museli poradit sami. Nanosit a navozit kolečkem materiál, navíc bylo na nádvoří ještě na dva valníky odpadu, provozní referent, který se občas ukázal, pouze napsal do inspekční

knihy do sedmi dnů uklidit! Tak nám posloužila, stará putna, kterou jsme kdysi nabírali uhlí. Takže práce, práce a zase práce, která nikdy nebyla oceněna! Dále jsme sbírali, kde se co dalo, hrnky na kávu, talíře, smaltované hrnce, kolikrátě dřevě, které byly ještě naší rodinou pořízeny nové. Byly naprosto vyměněny peřiny za staré špinavé, matrace též, textil veškerý žádný.

Nové závětrí, které jsme ještě před Vánocemi 1945 pracně umístili a montovali, bylo spálené a nyní byl zahájen provoz. Z domova jsme vzali co se dalo, tchýně zachránila ještě z Tolštejna ocelový řeznický nůž, jak na řízky a jiné pokrmy, moc si na něm zakládala. Jakmile nás uctili naši sokové návštěvou, nůž zmizel, ještě se pošklebovali, že nám nůž šlohli. Nestačilo jim, že všechno zdevastovali, chodili ještě krást a dělat příkoří. Na požádání, aby do restaurace nechodili, to nerespektovali, tenkrát neexistovala vyhláška 203.

To nejlepší bylo, že jsme si objednali pivo v sudech s ujištěním, že nám Liberec dodá sklo – půllitry. Počasí krásné, pivo na skladě, ale půllitry nikde, v pondělí po telefonu z pošty, no jo no, ono to nevyšlo! To byly prvopočátky socialistické distribuce! Štěstí v neštěstí, tchán našel zaročně pod verandou v žalostném stavu 12 krásných historických vroubených půllitrů s úzkým hrdlem, opět hurá! Dále jsme se potáceli v tom středověkém provozu.

Povedlo se mi ještě střechu nouzově opravit, ale najednou spatřím jak přicházím domů, že ta čelní zeď je naprosto shnilá zespodu. Jako by toho nebylo málo, sotva se opravila střecha, schody a zábradlí na skálu, tak ještě toto, s otčím Salomonem jsem získal a zachránil falcovaná prkna z Kretschamu, při sundání těch naprosto zpuchřelých fošen se nám vysypala celá čelní zeď. Zpevnili jsme ty trámy a mezi ně opět shodili cihly, malty bylo málo, takže opět provizorium, které kupodivu vydrželo ještě po mém odchodu v roce 1960!

Ale já to nevzdal a neustále jsem bombardoval krajskou správu v Liberci, téměř bez úspěchu, horko těžko jsem docílil 20 prostěradel místo ubrusů, neboť mi tvrdili, že jsme pouze IV. cenová skupina, ubrusy nejsou žádané, takže posloužila ta prostěradla. Ještě dodat, v lokále a na verandě visely z celé vesnice petrolejové lampy, které jsme posbírali a opravili, neboť ty původní zmizely možná i na malý

Ještěd, který též neměl elektriku. Trapas byl, když se někteří Němci již objevili, a při návštěvě poznali své lampy.

Dále jsme se potáceli v neutěšených podmínkách, zásobování bylo hrozné, z trhu zmizelo všechno, když člověk vešel do obchodu, spatřil jenom ocet a kávovinu! Ani víno, po kterém byla dosti poptávka, ani lihoviny. Tak jsem štrachal kde se dalo, dokonce jsem si zajel až do lihovaru v Krásném Březně se slabým úspěchem jsem se vrátil! Když to bylo nedostačující, vzal jsem kolo dosluhující a hurá, zavítal jsem přes Chřibskou až na Studený – malá vesnička, téměř vylidněná a hele tam ještě v provozu prodejna kolonial.

Znechuceně tam vlezou a ptám se po lihovinách. Vedoucí mám, ale to nebudeš chtít, byla to hrozná kontušovka – borovička hrozná chuť, tak si říkám, mám neustále lidem říkat – není. Kolik toho máš? 20 litrů, tak to risknu a vzal jsem 10 l, když jsem to přivezl domů, byl poprask, tchán – kdo to má chlastat, uděláme alchymistický pokus. Půl litru borovičky, půl citronu, tři tablety cukerinu a jeřda, ono to bylo k pití! Dámám to nechutnalo, tak sirup tu směs správil, opět pokus a nazvali jsme to cherry! Hurá, opět vyhráno, dojel jsem pro dalších deset lahví. Dámy Cherry a německý zákazníci Wachholder!

Ale tím to ještě z daleka neskončilo. Tchýně, která kvůli Tolštejnu rozvázala pracovní poměr ve fabrice a spoléhala na slíbený plat, bohužel, nebyl s neustále stejným argumentem- nepředložená kvalifikace! Ajaj a přitom jsem pozoroval jak se jim rozrůstá administrativa. Přestěhovali se do větší budovy a pod. Tchýně: *"Toto vědět, tak jsem zůstala ve fabrice!"*

Tak jsem se jim postaral o přísun paliva – uhlí a dřeva. Okna rozbitá ještě zasklít, navíc se mi podařilo celou boudu natřít karbolou. Pomalu končila sezóna. Vytvořit z toho takový rodinný podnik se mně nepodařilo, neboť jsem pocítil, že by raději všechno sami, navíc chtěli liberečtí platit jenom jednu sílu, tak jsem po roce poděkoval, měl jsem malý důchod a navíc další přírůstek do rodiny.

V Liberci jsme se dohodli, že podnik převezme tchýně! Ale, ale, ale osud tvrdou pěstí opět zapracoval, bylo po sezóně, takže postačilo, aby tam jedna osoba držela dozor a stráž, po dohodě v rodině se střídali tchán s tchýní po třech – čtyřech dnech. Jak jsem již uvedl, v hrozných provizorních podmínkách, elektrika nebyla ani

telefon! Byl již listopad 1951, když přišla na řadu se stráží tchýně. Po třech dnech náš známý, který nám byl též nápomocen, při úklidu a jiných pomocných pracích, se pro štěstí šel podívat na Tolštejn, tam ale našel tchýni s horečkou na podlaze se zlomenou nohou bez pomoci. Okamžitě byla převezena do nemocnice v Rumburku, kde dlouhou dobu ležela a bohužel se již na nohy nepostavila a již nebyla schopná chůze, v roce 1952 zemřela!

Ale co teď s Tolštejnem, MNV naléhal, aby tam byl celoroční provoz, neboť se začal rozmáhat zimní sport, zejména lyže, terén 600 metrů vysoko byl výhodný, i když nebyly ještě vleky nebo jiná zařízení. Milí liberečtí přišli za mnou, abych opět nastoupil na hrad, tak jsem jim poděkoval, po zklamání a nevděku! Taky jsem navrhl, aby tam nechali tchána Münzberga, přes zimu to vydrží a na jaře se uvidí! Nebylo to rozhodně lehké, protože neuměl téměř ani slovo česky, s ujištěním, že ho budeme oba podporovat, žena i já, tak souhlasili.

On ale neváhal a funkci přijal a zřejmě rád, že je opět hradním pánem, což nebylo za dané situace tak jednoduché, ale Münzberg byl již známý a tolerovaný. Také se ale našli tací, jako ještě v roce 1951 dvě dámy, které jsem obsluhoval, co se jízlivě ptaly, jestli se nacházejí v české restauraci, jelikož se tam pohybovala německá klientela!

Co dále s chatou pokud se to tak dá ještě nazvat – dům nebo chata? Dále jsme se potáceli ve středověkých podmínkách. Byrokracie bujela, předpisy, směrnice, vyhlášky, čím dál víc kontrol na denním pořádku, ale platy almužny. Navíc problémy s dopravou. Předpisy již nedovolovaly brigády nebo zaplatit něco v hotovosti, výpomoc nebo dovoz zboží a jiného materiálu. Přístupová cesta byla v hrozném stavu, opravy žádné a tak i přístup k chatě. Dodavatelé odmítali dopravu, ať již pivovar nebo VPZ a pomocná síla Šubrtl již deset let odsunut v Německu!

Do cenové skupiny byla provozovna zařazena do IV., to byla ta nejnižší, ale stále platilo 20% horské přírážky, což bylo více jak v běžné III. skupině. Např. na jednom pivu 10%. Činila horská přírážka 30 hal. a to jsme měli neustálé připomínky ze stran hostů. Další pohroma se blížila, když nám z Liberce oznámili, že nastane rekonstrukce a že Vzlet bude zrušen, neboť v padesátých letech název Sokolské družstvo služeb bylo komunistům trnem v oku. Takže bude provoz zařazen do nového podniku RaJ Varnsdorf. Byl to obrovský podnik sahající po celém

rumburském okrese a okrese Česká Lípa. Ředitelem se stal náš známý štamgast, sportovec, lyžař, bývalý vrchní hotelu Praha Varnsdorf.

Situace nastala ještě k horšímu, neboť opravy nebo nutné obnovení jako vymalování již nepřicházelo v úvahu, i když to již bylo naléhavě zapotřebí. Když si soudruh ředitel přišel zalyžovat, tak mi to nedalo a poukázal jsem na poměry, zejména na stav a hlavně na ty kouřovody (žalostné), které jsme ukradli pro podnik již v roce 1950 a nyní byl 1954. Tak mi bylo řečeno, že si musí ujasnit majetkové poměry, neboť oni nejsou majitelé chaty.

Přeci mi to nedalo a zajel jsem do Varnsdorfu na nové ředitelství a za příslušným referentem, požádal jsem ho o zakoupení lihového vaříče, za ten který dosloužil a již tolik potřebné kouřové roury. Bylo léto, ale hasiči nám stále vyhrožovali, že to zavřou. Poslal mě za hlavním ekonomem a ten vytáhl celou tlustou bibli a z ní vylovil podle nových směrnic lihové vaříče s koulí nebo válcem nelze zakoupit a roury též ne!! Takže si budeme muset coby náhradní tepelný zdroj udělat táborák a na něm opékat brambory neboť poslední úlovek po odsunutých Němcích nám vypověděl službu a teď to nejhorší, chata chátrala čím dál víc, střecha vadná, všude zatékalo.

Tak znovu za novým provozovatelem, opravdu smutné! Jo moment, my nejsme majitelé, přitom jsem zjistil, že chatu předaly Lesy Vzletu v rámci převodu (kmenového jmění). Takže se stal majitelem Vzlet, ale byl zlikvidovaný, tedy nám těžko něco dá. Tak RaJ komu platíte nájem? No klubu turistů, tak jedu na turisty: My nejsme majiteli, my jsme pouze podnájemníky, proboha, komu ten nájem postupujete? Prý Turista n. p. Ústí nad Labem odkázali mě na jistého soudruha Chlomského? Jedu do Ústí na kancelář Turista n. p. na náměstí. Prosím, soudruh Chlomský je nepřítomen a bude snad po neděli. Tak znovu za týden do Ústí, soudruh Chlomský mi sdělil, že nejsou majiteli chaty, že jsou nájemníky. Opět komu platíte nájem, abych se dopídil majitele? To my nevíme, máme to na kontě.

Tak za další jedu na pozemkovou knihu do Rumburku, úředník ochotně vytáhl těžkou knihu, sotva ji starý pán unesl, otevřel, zjistil a sdělil: „*Hrad Tollenstein s chatou – majitel kníže Liechtenstein, tak jsem mu poděkoval.*“. Při návratu mi byla sdělena další otřesná zpráva, abych se již netrápil, že Tolštejn bude beztak zavřený.

Nastupuje vojsko. Tchán byl z toho nešťastný, jeho Tolštejn opět vojsko, když už se nám povedlo nouzově udržet chatu i provoz! Tchán se snažil přesvědčit důstojníka, aby to dali na Jedlovou, ten ale arogantně odmítl, že vojáci budou zde! A že provoz končí!

Nevím, jak to v armádě chodí, přišel četař a ten zase tvrdil, že mu provoz nebude vadit, že zabere pouze hořejšek – na skálu od rytíře a dolejšek bude přístupný. Tchán to dokonce radostně přijal, ačkoliv každý jiný by odmítl. Provoz byl opět ztížený, neboť vojáci si v kuchyni vařili sami a taky stravovali. Mezi obecnstvem se šušovalo, že jsou to PS, byla to ale protiletcecká obrana velitelství v Jičíně! Na skále si postavili dřevěnou boudu i pozorovatelnu.

Načerno si připojili elektriku, tak se nám rozsvítily i kuchyně a v malém lokále, štěstí, že se to nevznítily, kabely gumové apod. Na skále měli malý radar, museli hlásit každý pohyb na obloze, i ty zemědělské postřikovače, ty někdy ze srandy provokovali a oblékli skálu. Pro vojáky to byly lehy, každý by nejráději sloužil na Tolštejně, taneční zábavy, holky. Občas byl nějaký úlovek a také jinak pytláctví – odbouchli někdy srnku i divočáka, kteří se dost rozmohli. Také se mezi nimi vyskytl jeden duševně nemocný, byl bažantem, tak musel více trpět, musel dělat pomocné práce, otop apod. Navíc ho nechali trčet na pozorovatelně i když měl být již vystřídán, ale od hostů byl nejvíce hostěn a vysloužil si přezdívku "Švejk", tak jsem kolikrát slyšel, dej Švejkovi pivo.

Jeden dokonce měl harmoniku a občas si vybral nějakého frťana nebo pivo. Jelikož se tam pohybovala ponejvíc německá návštěvnost, tak jsem mu poradil, aby se naučil nějakou německou skladbu. Říkal, že už jednu zná a pravil: "*Poslouchej, já nevím, jestli není zakázaná!*" A spustil "Lilli Marlen", v NDR již dávno zakázaná. Jako s uděláním byli již v neděli někteří hosté z NDR a on český voják v uniformě jim zahrál "Lilli Marlén". Poprask, aplaus!

Jen náš děda nebyl z přítomnosti vojáků moc nadšen, provoz sílil a provozu to přeci jenom překáželo. Jenže tchán Münzberg měl zvláštní metody na provoz, jeho verze byla na horách musí vládnout svoboda = Bergfreiheit. Bylo to jeho heslo a verše. Zařízení starobylé, nábytek apod. musí zůstat jako za Rakouska! Ale jeho

pohostinnost a familiernost se mu v nové době nevyplatila, každý byl vítán jako doma, ale také se našli tací s nekalým úmyslem.

V šedesátých letech se najednou objevil v okresních novinách "Jiskra" hanebný článek o Tolštejně a jeho obyvatelích, podepsán nahodilý turista! Nešlo mi do hlavy, jak může takzvaný socialistický tisk napsat takové lživé nesmysly, např.: pouze roštěná, karbanátky, guláš a řízek. Ve IV. cenové skupině v 670 metrech vysoko. Při návštěvě redakce Jiskry jsem nepochodil, nechtěli se se mnou bavit.

Ale teď jsme ještě v cca 1954 a provoz kráčel v těch neutěšených podmínkách. Vojáci náš dobře hlídali, chata chátrala, kouřovody po Němcích musely ještě sloužit, neboť provozovatel neměl peníze, protože přibyli úředníci a náměstci, tak nezbylo na naléhavé kouřovody. Těžko se lidem vysvětlovalo, že to není naše ostuda, ale provozovatele. Vymalovat též nešlo!

Sbírký a vzácné předměty z muzea se ztrácely, jednou nás navštívila parta kluků, při chvíli nepozornosti z muzea zmizely pistole. Naštěstí mě přišla navštívit moje matka a tvrdila mi: *"Podívej se prosím tě do sbírky, potkala jsem při cestě pár kluků uháněje na kole směrem na Jiřetín!"* Konstatoval jsem, že chybí starožitnosti – pistole, dobová helma rytířská. Z řeči kluků jsme poznal, že jsou z Krásné Lípy, požádal jsem ředitele obecní školy o konfrontaci a také že ano, poznal jsem je, nahlásil jsem to na policii, psaní protokolu, ale bohužel, návrat žádný a námaha bezvýsledná. A takhle se ztrácelo postupně všechno, až zbytek jsme raději dali do muzea do Rumburka.

Znechuceně, že je takovýto přístup k věcem jsme válčili dále při čím dál ztížených podmínkách. Do konce nás potkalo překvapení! V lokále se objevili dva mládenci nevyhlížející jako zdejší, ale návštěva z Německa již nebyla vzácností. Např. Němci odsunutí mohli již na pozvání přímých příbuzných z NDR na návštěvu, takže se občas také objevil tolštejnský nebo jiřetínský, nejsmutnější bylo, že již neovládali zdejší dialekt, který byl všem svatý, i když byl s různým přízvukem mezi Chříbskou nebo Jiříkovem. Tak najednou seděli dva výrostci a chlubili se odznakem Tollensteiner Kletterklub Dresden.

Tolštejnský horolezecký klub byl v Drážďanech založen již v roce 1909. Vedl jej nadšenec jménem Lohmann, který byl též horolezec a byl častým hostem

na Tolštejně. Tomu se Tolštejn tak zalíbil, že založil klub a nazval ho Tollensteiner Kletterklub a po válce v tom pokračoval a všem členům, hlavně mládeži vykládal, že název klubu pochází a je odvozen z krásné krajiny se zříceninou hradu a skálou. A až bude zase pohraniční styk, že se tam všichni podívají. Pohraniční styk dlouho nechal na sebe čekat. Psal se rok 1953 a PS útvar již začal budovat železnou oponu mezi bratrskými zeměmi NDR a ČSSR.

I tak se najednou objevili dva horlivci s odznakem na Tolštejně. A bylo těsně před dráty, neboť již bylo 100 metrů ohrazené pásmo kolem hranic. Kluci peníze neměli, ale dali jsme jim najíst a české pivo, na které asi do smrti nezapomněli. Vojáci, kteří věřili, že se jedná o vetřelce, nedovolili jim odejít pod pohrůžkou použití zbraní. Byl to také zločin překročit strání hranici mezi bratrskými zeměmi a hlavně při předání do bratrské NDR si to vypili až do dna, vojáci měli přímé služební spojení do Jičína na velitelství, ale jak jsme poznali také ihned na Varnsdorf.

Přijela si pro ně PS na koních a odvedli si je, více po nich ani dechu a slechu. Událost nemilá, ale neskončila aktivita STB a jiných se stupňovala, také byl mezi hosty poslán občas nějaký provokatér. I mě kolikrát zastavili a vyptávali se kdo byl v neděli na Tolštejně, jako bych všechny hosty znal, ale oni stále, neboť jim bylo trnem v oku, že tam chodila německá klientela. Těžko se nechali přesvědčit, že se vesměs jedná o rodiny s dětmi apod. Pro ně to byli třídní nepřátelé, co se dá dělat, rozum nikomu nutit nelze! Mně to bylo jasné, že jsme neustále sledováni, no budiž, my se ničeho nepravého nedopouštíme!

Aby toho nebylo málo, tak vojáci mi sdělili, že mám ten telefon co mám pod postelí ihned sebrat a přivést do Varnsdorfu na SNB, tak jsem si řekl, zase provokace, jdi do pokoje a pod postelí polní vojenský telefon. Vystrašeně jsem telefon vzal a ujížděl do Varnsdorfu na SNB, tak jsem tady s tím telefonem, ale můžete mi vysvětlit co se děje, když já nevím jak se tam dostal? 'Tak mi jeden poručík vysvětlil, že služební telefon zapomněli vojáci při nočním cvičení na louce a tvůj kluk s kamarádem z Chrastavy ho našli a hráli si na vojáčky, že si budou telefonovat mezi sebou z Tolštejna a Chrastavou! Druhý telefon se nachází v Chrastavě, tak jed' domů a zeptej se ho, odpověděl, že chtěli mít přímou linku. Ještě že z toho nebyla žádná aféra!

A konečně zase příznivá zpráva, vojsko odejde, hláska zrušena, hurá, ale nepořádek a hláska na skále zůstala, přístupové schody rozbité, zábradlí též. Jak jsme konstatovali, museli se nadřít, neboť stěny boudy byly vysypané pískem. A MNV – postarej se ať to zmizí, neboť se měli o to postarat oni. Boudu jsme shodili a spálili i uhlí co tam zůstalo, ale opět nebyly peníze na opravu chaty v úplně žalostném stavu. Tak jsem nelenil a opět do Liberce se smíšenými pocity, neboť vedoucí střediska Beneš mi jasně dal najevo, že jsou majiteli hradu a ne chaty a po dobu vojáků se nedá nic dělat.

Tak jsem se snažil mu vylíčit neutěšitelnou situaci. Přijel se osobně podívat a tu hrůzu viděl na vlastní oči. Dohodli jsme se, že jinde peníze zkrátí a že nám něco poskytne, že ale musí mít na všechno fakturu a přes banku, jinak nelze, faktura musí znít na opravu přístupové cesty a schodů, opravu hradeb. Jelikož to všechno bylo v katastrofálním stavu, ať již chata nebo okolní příslušenství, opět střecha, žlaby. To nejhorší, že odchodem vojáků odešla jediná pozitivní věc a to provizorium elektriky, takže i v kuchyni jsme byli nuceni opět svítit petrákem, takže jsme byli opět jako ve svatém hrobě. I tchán Münzberg uznal, že to byla chyba odmítnout přípojku.

Opět začaly galeje, znovu RaJ Varnsdorf – vymalovat! Nejsou peníze, tak na podzim 1956 jsem naléhal na rozvodné závody – elektrárnu Varnsdorf. Našel jsem tam staré známé, dokonce štangasty Tolštejna, tak jsem naléhal, jelikož opět nám byl nápomocný socialistický zmatek, neboť jim zůstaly nějaké nevyčerpané plánované peníze, takže nám přípojku dodělají pod podmínkou, že jim někdo poskytne objednávku z ředitelství RaJ.

Takže z ONV Rumburk mi napsali, ale s podmínkou, že to bude z rozpočtu energetiky, to jsem dovezl do České Lípy na gen. ředitelství EZ a hurá i za nepříznivých povětrnostních podmínek byla provedena přípojka, předtím ale spousta byrokratických překážek, povolení Lesů, ačkoliv les patřil jako kopec památkové péči! A ještě jednou hurá, přípojka, ale otázka instalace, kdo – nájemce nebo majitel? Nakonec jsem instalaci namontoval do faktury památkové péče, rovněž jsem nakoupil v rámci památkové péče nové kouřovody, jelikož dva socialistické komerční podniky toho nebyly schopny!

Takže byla instalace i přípojka na 220 V i 320 V motorový. Ale dále jsme svítili petrolejem. Jelikož RaJ Varnsdorf nájemce nechtěli dát svítidla, elektrárna nám nemohla dát elektroměr, pokud nejsou svítidla. Tak život v reálném socialismu začal být čím dál tím pestřejší. Nakonec jsem nepovolil v naléhání jak na Liberec tak na byrokraty ve Varnsdorfu.

Ještě jsme měli rozestavěnou koupelnu, neboť jsme se neměli kde umýt, natož vykoupat, koupelna rozestavěná též v rámci památkové péče! A katastrofa se jednoho rána blížila. Otevřely se dveře a pan Beneš s nějakým úředníkem za doprovodu zástupce již NV se sdělením, že bude reorganizace a že KNV předává Tolštejn do vlastnictví NV. Mě jako když klepne mrtvice, na všechno jsem byl připravený, ale na tohle rozhodně ne! Koupelna aj. rozestavěné, navíc podezdívka, roh klesal a hrozil utržením nebo rozpadnutím. To jsem měl ještě v úmyslu opravit a zpevnit!!

U té severní části se již stalo, ale podařilo se mi to jen taktak ještě zachránit. Ale pan Beneš, klobouk dolů, mě zavolal bokem a pošeptal mi, abych to ještě dodělal, zatím to bude stejně ještě hradit z jeho rozpočtu a fakturu nikoliv jim, ale přímo jemu, to se mi ulevilo! A již jsem se o nic nestaral. S obavou, že se roh podezdívky s verandou utrhne, jsme ještě přesto pokračovali.

Pohroma nenechala na sebe čekat. Reorganizace krajů apod. Liberec nebyl, bude Děčín. Ale předtím došlo ke spojení s Děčínem, nyní okresní RaJ. První bylo, že jsem se snad zalíbil náměstkovi Cermannovi a ihned mi pravil: „*Tebe bych potřeboval na Vysokém Sněžníku, tam nemůžeme sehnat kloudné osazenstvo*“, takže jsem putoval na Sněžník, neboť jsem neviděl s Tolštejnem žádnou budoucnost.

Sněžník, jak jsem poznal, měl docela jiný charakter provozu, vlastní vodovod, ubytování 50 lůžek pouze na léto. I když byl Sněžník stoprocentní náhradou za Tolštejn, tak mi to nedalo a za jasných večerů jsem se často díval dalekohledem k Lužickým horám, Tolštejn jsem spatřit nemohl, ale za to Jedlovou horu.

A další pohroma mě zastihla, když mi bylo sděleno, že můj milovaný kluk šikovný, chytrý a vynikající sportovec má rakovinu a leží v Liberci na onkologii. Ihned jsem se vydal do Liberce a lékařka mi to potvrdila, že je velmi zle, že je to nejhorší druh rakoviny. A abych si nedělal naděje. Tak již jsem si nebyl jist, mám to

vzít pod vlak nebo skočit z věže, dali ho ještě domů, ale již mu narůstal nádor přímo v hlavě, který se samozřejmě zvětšoval. V roce 1964 v šestnácti letech zemřel!

Přestože jsem byl zabydlen na Děčínsku, nebyl mě osud Tolštejna lhostejný. I když mě sám předseda MNV Jiřetín přišel poprosit, abych se vrátil, tak jsem odmítl a poděkoval mu. Sem tam jsem inkognito ještě někdy navštívil hrad a bylo mi jasno, že roh verandy musí odpadnout. Od odchodu naší rodiny se tam vystřídala celá řada vedoucích a to vždy po třech až čtyřech měsících.

Až jednou, při návštěvě inspekce v roce 1977 mi bylo sděleno, že provoz skončil, že roh verandy spadl a hele moje předpověď se naplnila. RaJ Děčín si to zjednodušili, provoz zrušili, zařízení pokud nějaké ještě zbylo odstěhovali. Tak se stalo, což nikdo nechtěl, chata zůstala na pospas zkáze a vandalismu, též okna nová a barevné kovy, bojler a podkova zmizely.

Příloha č. 5: Ke kapitole číslo 7.5 Po druhé světové válce

Franz Knespel, Číšník z Tolštejna, dopis z NSR ze dne 1. 1. 1957.

Milý pane Münzberg a Gretl!

Nyní chci ale okamžitě splnit můj slib a hned Vám napsat. Vánoční pozdrav jsem dostal. Nezlobte se na mě, že jsem tak dlouho nenechal o nás nic slyšet, třikrát jsem načal dopis a vždy do toho něco přišlo, zase jsem se nedostal k tomu jej dopsat, nyní chci všechno napravit a buďte ještě jednou všichni pozdraveni.

Nejdříve se chci vrátit k Vašemu psaní, moc nás potěšilo znovu o Vás slyšet. Je to už tak dlouho, ale často jsme na Vás mysleli, vždyť se na domov nedá zapomenout. Tak Gretl má teď už taky tři děti, doufáme, že jsou všichni zdraví, teď má ještě plno práce ve kšeftě, nebude to pro ni trochu moc, vždyť vařit v kuchyni už něco znamená. Podle Vašeho psaní se na Tolštejně mnohé změnilo, ale přeci jenom nijak moc nezmodernizovalo, jinak by to přeci ani nebyl starý Tolštejn, doufejme, že ho zase jednou uvidíme.

Jsme dosud ještě v lágru, ale dlouho už to trvat nebude, máme odejít do Augsburgu, lágr má být letos zcela rozpuštěn, a tak ještě čekáme. Jinak jsme všichni zdraví, což doufáme i o Vás. Očekávám stále ještě nějakou zprávu z Mnichova z pátrací služby, protože předešlý rok přišlo mnoho navrátilců domů a jednou přeci něco musí být slyšet. Kartu hledaného jsem okamžitě postoupil dál a jakmile dostanu nějakou zprávu, hned Vám ji přepošlu.

Co je jinak nového u Vás ve vlasti? Slyšíme sem tam něco, ale nedá se všemu věřit. Tady již umřelo mnoho známých, což jsme ani nečekali, také moje matka v domově důchodců až u Kasselu, v květnu 1954, aniž bychom mohli spolu ještě jednou mluvit, a také mnoho jiných, asi jste se to také už od někoho dozvěděl. Ano, nevíme kdy na nás přijde řada. To jste musel také přibrat personál, že paní Münzbergová chybí, to je určitě znát, ta se nedá hned tak rychle nahradit. Nastala doba rychlého žití a na nic nezbyvá čas.

O nás se mnoho nového psát nedá, je to pořád stejné, děti nás pomalu přerůstají, jsou čím dál větší. Margit chodí do Landau na střední školu. Horst končí v létě a Ingrid bude taky chodit do školy už jenom rok, tak ten čas letí. Až budu mít hotové

fotografie, pošlu Vám nějaké. Pořídili jsme si fotoaparát a teď ještě psací stroj, Margit jej potřebuje na učení ve škole. Jsem zvědav, jak dnešní snímky dopadnou. Už loni jsme pořídili pěkné fotografie v Rakousku na podnikovém výletě v Solnohradu, byly to pěkné dny, vidět něco jiného než povrch země.

Máme také chov slepic a králíků, to si občas dáme extra pečínku a také vajec je dost. Cca 1000 m² zahrady s ovocem a zeleninou a bramborami. To jsem měl dost práce, toto vysázet, v každou volnou chvíli po službě a v neděli, tak si umíte představit, že nebyl čas na psaní. Jsem dosud ve státních službách a v kanceláři, loni jsem byl také cca 4 měsíce vedoucím tábora, s tím bylo spojeno hodně práce. Co ještě všechno člověk musí na stará kolena dělat, dokonce zase psát na stroji, ještě chybí těsnopis, ale na to jsem už moc starý.

Ohledně nezaměstnanosti jsem ještě nic nepocítil, také Marie byla celé léto zaměstnána u sedláků, ale to není práce pro ženu. Že bych byl nezaměstnaný, tomu nevěřím, protože celý průmysl tu běží na plné obrátky a všude chybějí lidi. K dostání je u nás vše, co si srdce přeje, jenom je potřeba mít drobné, opravdu nádherné věci. Oblečení tu má také velice dobrou kvalitu a je laciné, také ostatní věci jako auto a další, jsou k dostání v nádherném provedení. A nové výtobytky jsou tu k vidění, co jsme si dříve vůbec neuměli představit. Takže vidíte, že se nám tu vede celkem dobře, nějaká přání se najdou vždycky a když budou potřebné peníze, nemůže nám tu nic chybět.

To je vše, co mohu o nás sdělit, a doufám, že se také zase jednou ozvete, přejeme Vám jakož i Gretl vše dobré, srdečné pozdravy od nás všech a zůstáváme dále s Vaší rodinou.

Příloha č. 6: Ke kapitole číslo 10.2 Muzejní sbírka

Předměty nalezené přímo na Tolštejně

1 ks hmoždír – 17. století	1 ks kord
1 ks hlaveň děla – 40 cm dlouhá, 8 hraná, z 30ti leté války po švédském vojsku	1 ks šavlovitý kord
4 ks dělová koule – z roku 1642	3 ks prachovnice
4 ks seker – z roku 1500	1 ks těžký kord
1 ks vrhač koulí – 16. století	1 ks stůl 17. století
1 ks jezdecká sekýra	1 ks okenní železná mříž
3 ks násadové zbraně – kopí, halapartna, partyzána	1 ks těžký hák
2 ks hroty halapartny – 14., 16. století	9 ks zámků
2 ks dýka – 17., 18. století	1 ks část starého vozového kola
1 ks válečný cep 15. století vzácný	2 ks klíče
1 ks halapartna s ulomenou špičkou	3 ks dělové koule
1 ks samostříl r. 1600	1 ks velký kachel
5 ks jezdecká pistole s křesacím zámkem	1 ks skříňka s úlomky kachlů
1 ks těžká puška s křesadlem a s železnou vidlicí – podpěrou	1 ks kachel s 2 ptáčky, podobiznou muže a šedozelenými ornamenty
4 ks pušky lehké s křesadlem	1 ks malá olejová lampa 16. století

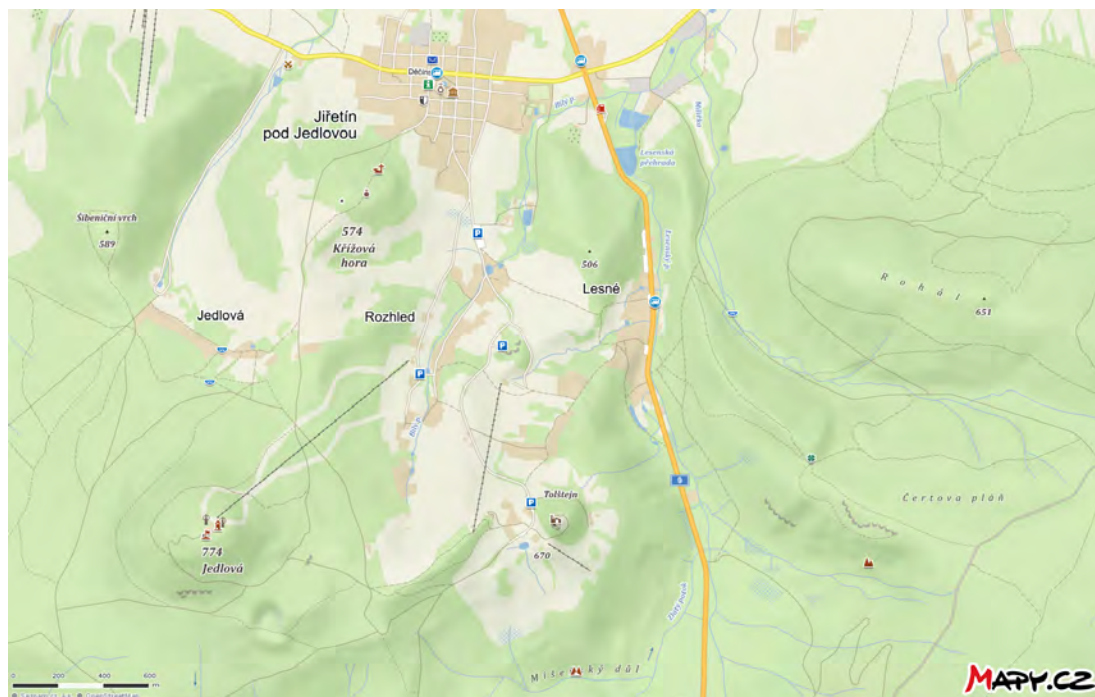
Předměty ze soukromé sbírky Münzbergů

2 ks pušky	6 ks pistolí
8 ks šavlí	3 ks kordy
3 ks dýka	2 ks tesáky
2 ks sečné nože – handžáry	1 ks mačeta
1 ks meč japonských samurajů	1 ks meč pionýr
1 ks klepadlo	1 ks kosa
1 ks kulatý ochranný štít – indo-perský	1 ks malá německá pavéza
1 ks přilba – Valdštejn	1 ks prsní pancíř r. 1640
1 ks pandurský nůž	1 ks bajonet
2 ks zahnuté nože s ostrými zuby – Kréta	1 ks lidské embryo v lihu
1 ks kolovrat s vřetenkem	1 ks černá pranýřovací železná maska
1 ks obraz bílé paní	1 ks železné brnění s přilbou – rytíř v žaláři
1 ks obraz Johann II. Liechtenstein	3 ks svaté obrázky
19 ks obrazů – například Nová Huť před a po požáru, příjezd prvního vlaku do Prahy, Marie Terezie, Řím, atd.	1 ks krabice ze starého chleba
1 ks krabička r. 1770	1 ks vycpaná liška – žila s Münzbergý na Tolštejně
1 ks vycpaný hedvábný kokon	1 ks sršní hnízdo

2 ks zubů z mečouna	1 ks pštrosí vejce
1 ks sbírka různých druhů šneků	1 ks sbírka motýlů
1 ks sbírka malých mořských živočichů	1 ks kůže z krajty tygrovité
1 ks malá plachetnička	1 ks lodní píšťala
1 pár japonských bot	2 ks staré hodiny
Čínské mince	1 ks srbské housle – Gusla
1 ks sbírka sušených rostlin	1 ks kopí a žezlo černochů z Bornea
1 ks polní láhev	1 ks pruská helma
1 ks mučící kleště	1 ks vyřezaná hlava z kokosu
2 ks čepce – stříbrný a zlatý z r. 1750	1 ks francouzská epoleta
2 ks střeček koňský	5 ks indiánských šípů
1 ks lepenková přilba	1 ks drátěná košile
1 ks opiová dýmka	1 ks okovu – přikovaný ke skále
3 ks pouzdro na prach s násadou na čištění koltu	1 ks tkalcovský stav z východní Afriky
1 ks dřevěný mikroskop	1 ks albánský kávomlýnek
1 ks úlomek ze zubu mamuta	2 ks opičí hlavy – preparované
1 ks vlčí hlava preparovaná	1 ks rumunské přezky z opasku
1 ks hřeben z Madagaskaru – ozdoba černochů	1 ks úlomek kosti z Pompejí
1 ks hranatých brýlí	3 ks staré hřebeny
2 ks železná kladiva	1 ks podkova a třmen
1 ks špička šípu	1 ks klika dveřní
2 ks tepané železné kruhy různých velikostí	2 ks písemné rozsudky smrti
1 ks žejdlík	1 ks had Aesculap
Dutý kmen vykotlaný lesními mravenci – mravenčí hrad	Různé drobné rybky naložené v lihu
Orchestrion s pohyblivými figurkami	Ruka mumie

Přílohy obrazové

Příloha č. 1: Ke kapitole 3 Vymezení území

Obrázek 1: Mapa okolí zříceniny hradu Tolštejna. Zdroj: Mapy.cz.

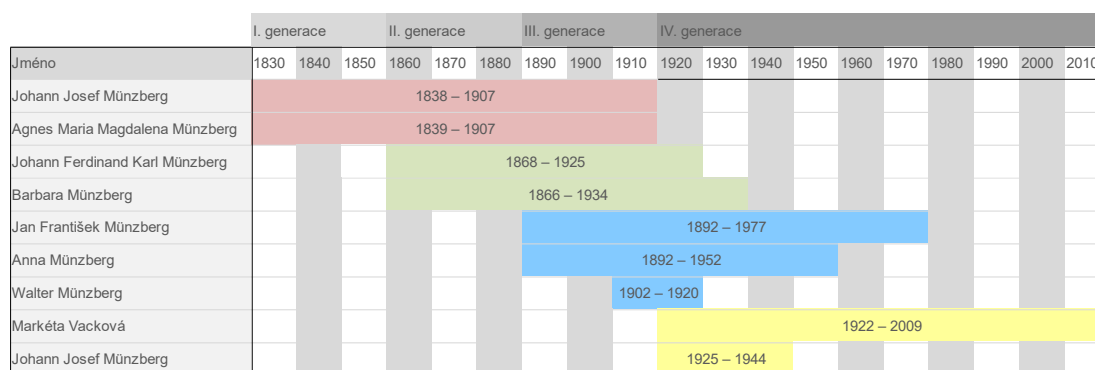
Příloha č. 2: Ke kapitole číslo 3.1 Krajina kolem zříceniny hradu Tolštejn

Obrázek 2: Zřícenina hradu Tolštejn. 30. léta 20. století. Zdroj: archiv autora.

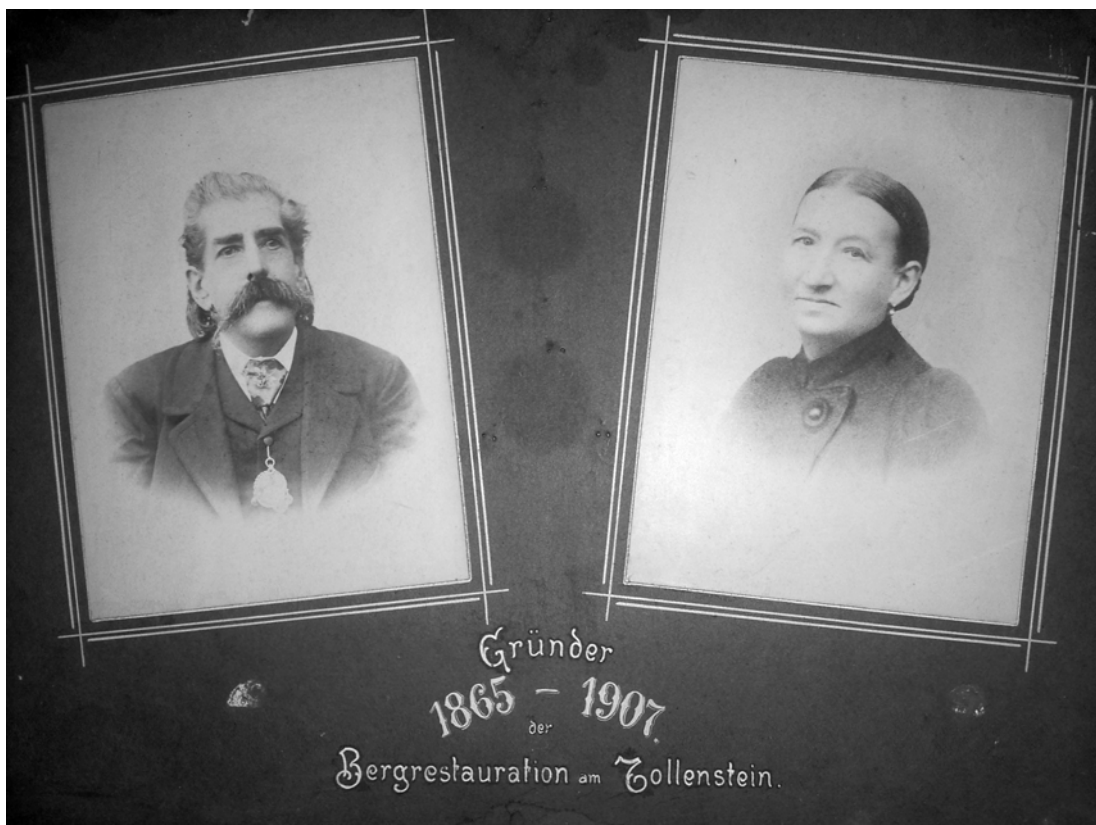
Příloha č. 3: Ke kapitole číslo 4.4 Rodokmen

Münzbergové z Tolštejna

Obrázek 3: Graficky znázorněný překryv generací. Zdroj: vlastní tabulka.

Příloha č. 4: Ke kapitole číslo 5 Johann Josef a Agnes Münzberg

Obrázek 4: Johann Josef a Agnes Münzberg. Na obraze jsou dodnes vidět otisky medailí, které má Johann Josef na fotografii. Osud medailí je neznámý. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

**Příloha č. 5: Ke kapitole číslo 6 Johann Ferdinand a
Barbara Münzberg**

*Obrázek 5: Johann Ferdinand a Barbara Münzberg.
Svatební foto v krojích Moravských Chorvatů. Zdroj:
rodinný archiv Münzbergů.*

Příloha č. 6: Ke kapitole číslo 7 Jan František a Anna Münzberg

Obrázek 6: Jan František a Anna Münzberg. Svatební foto. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

Příloha č. 7: Ke kapitole číslo 8 Markéta Vacková

Obrázek 7: Markéta Vacková před budovou restaurace na Tolštejně. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

Příloha č. 8: Ke kapitole číslo 9 Ostatní Münzbergové

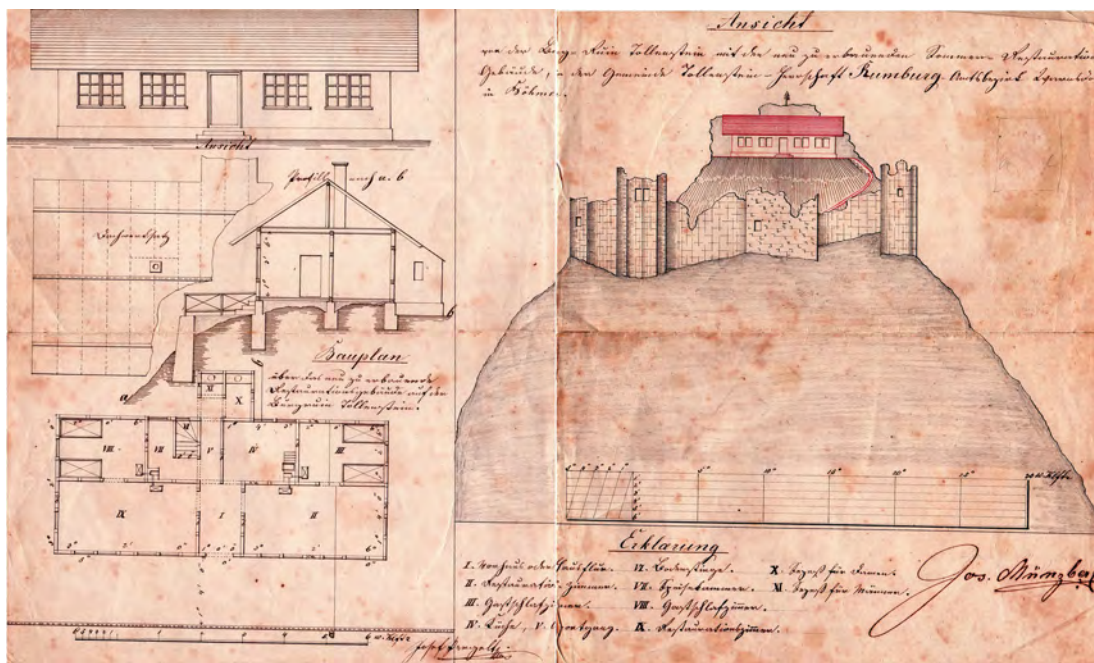

*Obrázek 8: Walter Münzberg na zřícenině hradu Tolštejna.
Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.*

Obrázek 9: Johann Josef Münzberg. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

Příloha č. 9: Ke kapitole číslo 10.1 Budova restaurace

Obrázek 10: Plán budovy restaurace z roku 1865. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

Obrázek 11: Nejstarší dochované foto budovy restaurace. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

Obrázek 12: Budova restaurace v roce 1894. Jediné dochované foto zachycující tři generace Münzbergů. Zleva: Johann Josef, jeho žena Agnes, Jan František v náručí své matky Barbary. Na střeše otec Johann Ferdinand. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

Příloha č. 10: Ke kapitole číslo 7.3 Převzetí živnosti

Obrázek 13: Oprava hradeb 1934. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

Obrázek 14: Oprava hradeb 1934. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

**Příloha č. 11: Ke kapitolám číslo 7.3 Převzetí živnosti a 8.1
Dětství a dospívání**

Obrázek 15: Vyrabovaný pokoj září 1938. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

Obrázek 16: Vyrabovaný pokoj září 1938. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

Příloha č. 12: Ke kapitole číslo 10.2 Muzejní sbírka

Obrázek 17: Sběrka starožitností vystavená v restauraci. Zdroj: rodinný archiv Münzbergů.

Svolení k publikaci

Česká Lípa
8. 6. 2017

Věc: Žádost o svolení publikace

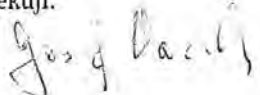
Vážený pane Vacku,

Žádám Vás tímto o povolení publikování rukopisu sepsaných pamětí týkajících se obce Tolštejn.

Rád bych z tohoto zdroje citoval pro potřeby závěrečné vysokoškolské práce.

Téma diplomové práce: "Osudy čtyř generací Münzbergů na hradě Tolštejně v kontextu dobových událostí".

Děkuji.

Bc. Martin Sekyra

Vyjádření:

Obrázek 18: Potvrzená žádost o svolení publikace rukopisu Josefa Vacka.

Česká Lípa
17. 6. 2017

Věc: Žádost o svolení publikace

Vážená paní Vovsíková,

žádám Vás tímto o povolení publikování informací z rodinného archivu, který máte v současné době v osobním držení.

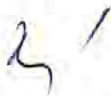
Rád bych z tohoto zdroje citoval pro potřeby závěrečné vysokoškolské práce.

Téma diplomové práce: "Osudy čtyř generací Münzbergů na hradě Tolštejně v kontextu dobových událostí".

Děkuji.

Bc. Martin Sekyra

Vyjádření: ANO POVOLENÍ

Obrázek 19: Potvrzená žádost o svolení publikace z rodinného archivu Münzbergů.

Vyjadřuji souhlas. Ivan Hrdlička

----- Původní e-mail -----

Od: Martin Sekyra <m.sekyra@post.cz>

Komu: 1950hrdlicka@seznam.cz

Datum: 8. 7. 2017 13:17:28

Předmět: Prosba

Dobrý den pane Hrdličko,

žádám Vás tímto o písemné povolení použití, pramene "Pamětní kniha staničního úřadu Jedlová", který máte v současné době v osobním držení.

Rád bych z tohoto zdroje citoval, pro potřeby závěrečné vysokoškolské práce.

Téma diplomové práce: "Osudy čtyř generací Münzbergů na hradě Tolštejně v kontextu dobových událostí".

Děkuji.

S pozdravem...

Bc. Martin Sekyra

Tolštejn